

Historia Szyizmu

Ghulam Hasan Muharrami

Tłumaczenie: Barbara Szydłowska

W imię Miłosiernego i Litościwego Boga

Historia Szyizmu

Wstęp

Historia Szyizmu - historią żywej szkoły i walecznych zwolenników

Historia szyizmu (tashayyu') stanowi nieodłączną część historii Islamu. Jest ona kontynuacją czasów zapowiedzi religii Islamu pod przewodnictwem Proroka Islamu (s.) i członków Jego Szkoły (*Ahl al-Bayt*). Pochodzenie nazwy Shi'ah związane jest z postacią samego Świętego Proroka (s.).¹

Pierwszy załęczek szyizmu powstał dzięki grupie wspianiałych i wyróżniających się Współtowarzyszy (*sahabah*) i naśladowców Proroka (s.), którzy według instrukcji tego Świętego (s.) uwierzyli w konieczność przewodnictwa jego następcy, którym był Ali ibn Ali Talib. Po śmierci Proroka (s.), zwoływaniu potajemnych spotkań w Saqifah jak też tworzeniu dwuznacznej atmosfery wokół wyborów kalifa, dokonuje się w historii szyizmu radykalny zwrot ku innej ścieżce. W związku z tym, że szyici twardo opowiadają się za swoim liderem (Ali) i są wierni przesłaniom Ahl al-Bayt'u, w rezultacie dzielnie znosząc wszystkie trudności, nie wyrzekają się swoich ideałów i wierzeń. W efekcie powstrzymują się od udziału w rządach ówczesnej epoki i niechętnie się do nich ustosunkowują.

Chociaż występujące różnice między szyitami a zwolennikami kalifatu oficjalnego (ci pierwsi zostali wcześniej wyznaczeni przez Proroka (s.) na prawowitych następców) przejawiają się w tym, że jednak Szyici po śmierci Proroka (s.) odwołują się w dalszym ciągu do wybitnych nauk i dziedzin Islamu (zasady wiary, prawoznawstwo, hadis, tafsir i pozostałe nauki wypływające z głównego źródła wiedzy, jakimi są Imamowie i Ahl al-Bayt).

Szyici stopniowo odłączają się od zwolenników kalifatu oficjalnego i zaczynają kreślić nową linię działań nadając swoim myślom i kulturze nowy wymiar. Kwestia ta sama w sobie odbiła się nadzwyczajnym echem w historii i kulturze szyickiej. W efekcie spójna i zjednoczona jest w stanie uchronić się od deformacji i uodpornić na inne ciosy.

W świetle przynależności do Imamów i Ahl al-Bayt-u Szyici praktycznie stają się kopalnią wiedzy i duchowymi ich spadkobiercami na przestrzeni całej historii. Kultura szyicka na zawsze stała się kulturą promienną, dynamiczną i autentycznie głęboką do tego stopnia, iż niektórzy z jej przeciwników zmuszeni byli ją docenić. Na przykład, Shams ad-Din Muhammad adh-Dhahabi (ur.747H), jeden z najbardziej wyróżniających się uczonych Szkoły Sunnitów w ósmym wieku Hidzry, znany z antyszyickich wystąpień, komentuje nadmierną wyniosłość jednego z uczniów Imama Sodeq'a (Aban ibn Taghlib), ale z przykrością akceptuje ów prestiż. Oskarża Taghlib'a o niepotrzebne wprowadzanie pewnych *innowacji* do religii (szyickiej) i, mimo to, uważa go za wiarygodnego i prawdomównego. Później zresztą napisze:

Moda na Szyizm znajduje coraz więcej zwolenników wśród ludzi wierzących, miłosiernych i sprawiedliwych. Jeśli hadisy przekazywane przez nich nie zostaną

---

¹ Prorok (s.) użył po raz pierwszy tego terminu w kontekście 'Ali i jego Shi'ah (naśladowcy, stronnicy)'.

zaakceptowane, znaczna część faktów i pr może ulec zatraceniu; byłaby to wielka szkoda.²

Z drugiej strony Szyizm, podobnie jak każda inna tendencja dotycząca prawa islamskiego, np. **madhhab** (wybrana ścieżka) i **maktab** (szkoła) przechodząc przez powikłane okoliczności historyczne, liczne wzloty i upadki, w efekcie nie zdołał uodpornić się na wewnętrzne rozłamy i podziały, które niosły ze sobą mnóstwo problemów. Przeniknięcie **ghulat**'u w szeregi szyickie, który został jednoznacznie odrzucony przez liderów szyickich – zaostrzył tylko problemy.³

Odsuwając to na plan dalszy, można się domyślić, że Szyici przejdą w ciągu czternastu wieków przez różne fazy i transformacje rozwoju w różnorodnych dziedzinach i sferach.

Książka autorstwa Hujjat al-Islam Sheik'a Ghulam-Husayn'a Muharrami'ego, zrozumiała i wartościowa dla czytelnika, jest rezultatem mozolnych wysiłków i badań. Ukazuje względnie cenny obraz historii dziejów szyickich i podkreśla ich zalety zestawiając je z innymi podobnymi dziełami, których liczba jest mała. Na szczęście te, które zostały do tej pory opublikowane stały się przewodnikiem dla piszących prace magisterskie, a dla wielu autorytetów wartością naukową i rzeczywistym celem zainteresowania.

Z niecierpliwością oczekujemy od autora dalszych znakomitych dzieł.

Mahdi Pishva'i

Qum

Khordod 1380 (kalendarz słoneczny)

Rabbi al-Awwal 1422 (kalendarz księżycowy)

---

² *Mizan al-I'tidal*, Dar al-Fikr, Beirut, t.1, s. 4.

³ **Ghulat**-tak określa się tych, którzy wierzą w Islam, ale z przesadną dewocją odnoszą się do proroków lub Imamów. Wśród nich znajdują się tacy, którzy wierzą, że Imam może być wcieleniem Boga (np. wg. nich Ali jest żywym wcieleniem Boga) co jest niezgodne z podstawowymi zasadami wiary islamskiej, bo według Muzułmanów nikt i nic nie może być wcieleniem Boga. Bóg może jedynie się manifestować (Przyp. tłum.).

Rozdział I

Powierzchny przegląd źródeł

Lekcja Pierwsza

W tym dziele nie rościmy sobie prawa do pełnego ogarnięcia rozumem tego wszystkiego, co zachowuje ścisły związek z badaniami i analizą historii szyizmu. Zamiast tego, skoncentrujemy się na wskazaniu najważniejszych źródeł i cytatów. Zaprezentujemy i przeanalizujemy ten temat w sposób możliwie zwięzły.

Odkąd istnieją historyczne dzieła piszące na temat życia **ma'sumin** (bezgrzeszni), jak również inne książki – **hadisy i rijal** – relacjonujące historię szyizmu - referencje związane z historią szyicką podzieliliśmy na dwie części: (1) źródła (referencje) specjalne; (2) źródła generalne, którym poświęcimy dwie lekcje.

Źródła specjalne

W tej lekcji pobieżnie zostały zaprezentowane niektóre źródła dotyczące historii Szyizmu, w skład których wchodzi następujące dzieła:

1. *Maqatil at-Talibiyyin*;
2. *Ad-Darajat ar-Rafi'ah fi Rabaqat ash-Shi'ah*;
3. *A'yan ash-Shi'ah*;
4. *Tarikh ash-Shi'ah*;
5. *Jihad ash-Shi'ah*;
6. *Tarikh-e Tashayyu dar Iran az Aghaz ta Qarn-e Hafrum-e Hijri*.

1. **Maqatil at-Talibiyyin**

Jednym z najlepszych źródeł nawiązujących do historii szyickiej jest książka *Maqatil at-Talibiyyin*. Autorem książki jest Abu'l Faraj Ali ibn Husein al-Isfahani, urodzony w 284 H. w mieście Isfahanie. Wychował się i wykształcił w Bagdadzie pod kierownictwem wielkich uczonych i mędrców. Jego genealogia sięga aż do czasów Umajjadów, ale on sam jest Szyitą (*alawi madhhab*).⁴

Książka, jak wskazuje sam tytuł, traktuje o spakobiercach Abu Talib'a, którzy zostali zabici przez tyranów i ciemnościeli w czasach im współczesnych. Tak jak wyznaje sam autor:

W mojej książce, z pomocą Boga i Jego poświadczeniem, pokrótce przedstawiam informacje odnośnie popełnionych morderstw na licznych spakobiercach Abu Talib'a od czasów Posłańca Boga aż do momentu kiedy rozpocząłem pisać tę książkę w Jumadi al-Awwal 313 H. Wymienimy tych, którzy zostali pozbawieni życia w wyniku zatrutej żywności czy napoju; tych, którym udało się zbiec przed rządami współczesnej im epoki,

---

⁴ Sayyed 'Ali Jan ash-Shirazi, *Ad-Darajat ar-Rafi'ah fi Tabaqat ash-Shi'ah* (Beirut: Mu'assasah al-Wafa',) s.3-5.

ukrywających się gdzieś i tam zegnających ze światem; w końcu tych, którzy umarli w więzieniu. Wspominając ich, zachowaliśmy chronologiczny porządek ich śmierci, a nie ich zasługi...⁵

Książka ta złożona jest z dwóch części. Pierwsza część poświęcona jest epoce Proroka (s.) aż do momentu utworzenia kalifatu abbasydzkiego i druga związana z okresem rządów Abbasydów.

Aczkolwiek książka ta jest wyłączną analizą życia i męczeńskiej śmierci następców Abu Talib'a, z tego względu dołączamy życie Imamów, przywódców i wielkich męczenników – Alawitów, mających też grono swych zwolenników. Z każdego miejsca można wydobyć fragmenty wydarzeń tworzące historię szyitów. Oczywiście książka ta więcej nawiązuje do politycznych wydarzeń szyizmu, mniej z kolei obnaża inne korzystne aspekty historii szyickiej.

2. **Ad-Darajat ar-Rafi'ah fi Tabaqat ash-Shi'ah**

Autorem tej książki jest Sayyid' Ali Khan Shirazi, który urodził się 5-ego Jumadi – al Awwal w roku 1052 r. H. w świętym mieście - Medynie. W tym samym miejscu poświęcił się nauce. W 1068 roku H. wyemigrował do Hyderabad (Indie), gdzie spędził blisko 48 lat swego życia. Następnie pojechał do Mashhad'u (Iran) odwiedzić grób Imama Rida'y (a.s.). W 1117 r. H. podczas rządów Szah'a Sultana Husayn'a Safawi'ego pojechał do Isfahanu, gdzie mieszkał dwa lata. Potem przeniósł się do Sziraz'u, gdzie stał się odpowiedzialnym za religijne i edukacyjne zarządzanie miastem.

Książka pod tytułem *Ad-Darajat ar-Rafi'ah fi Tabaqat ash-Shi'ah* jest dziełem z najwyższej półki w rankingu szkoły szyickiej. Chociaż celem książki jest opis sytuacji szyitów i ich historii, a nie samej historii Szyizmu, to obraz ogólnej historii szyizmu można wywnioskować z dwóch powodów. Pierwszym powodem jest studiowanie warunków i kondycji szyitów w różnych przedziałach czasowych i miejscach, innym powodem, jak sam autor we wstępie książki wyznał, poświęcił się historii szyizmu szczególnie podczas momentu zawiązania się Umajjadów. Oto, co mówi we wstępie:

Wiedz, że Bóg jest dla ciebie miłosierny – Amir al-Mu'minin i pozostali Imamowie i ich następcy ukrywali się w każdym zakątku i żyli z dala od spojrzeń rządzących...⁶

Następnie opisał rozpoczęcie represji od czasów Umajjadów do czasów abbasydzkich.

Książka ta – jak zostało odnotowane we wprowadzeniu przez autora – została uporządkowana w formie 12 klas. To znaczy, zaklasyfikował i przeanalizował Szyizm według podziału na dwanaście szeregów, które składają się z:

1. *As-Sahabah [Towarzysze Proroka (s.)];*
2. *At-Tabi'un [Zwolennicy];*
3. *Al-Muhaddithun alladhi rawu'an al-A'immah at-Tahirin [Hadisy – relacje tradycji odnośnie życia Imamów (a.s.)];*
4. *'Ulama ad-Din [Szkoły Religijne];*

⁵ Abu'l Faraj 'Aki ibn al-Husayn al-Isfahani, *Maqatil at-Talibiyyin*, drugie wydanie (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416), s. 24.

⁶ Sayyid 'Ali Jan ash-Shirazi, *Ad-Darajat ar-Rafi'ah fi Tabaqat ash-Shi'ah* (Beirut: Mu'assasah-al-Wafa), s. 5.

5. *Al-Hukuma' wa'l-Mutakallimin* [**Filozofowie i Szkoły Teologiczne**];
6. *'Ulama' al-'Arabiyyah* [**Szkoły Języka Arabskiego**];
7. *As-Sadah as-Sawafiyyah* [];
8. *Al-Muluk wa's-Salatin* [**Władcy i Rządzący**];
9. *Al-Umara'* [**Rządzący**];
10. *Al-Wuzara'* [**Ministrowie**];
11. *Ash-Shu'ara'* [**Poeci**];
12. *An-Nisa'* [**Kobiety**];

Wartościowe i cenne źródło wiedzy udostępnione w całości znajduje się w klasie pierwszej, to znaczy w *Klasie Współtowarzyszy*, część w czwartej klasie i mała ilość w klasie jedenastej.

Książka ta jest uważana przez Współtowarzyszy za jedno z najbardziej znaczących źródeł dotyczących szyizmu, jaka do Państwa dotarła, i cieszy się ogólnym dostępem. Autor książki umiejętnie zebrał opinie i poglądy szyickich uczonych i biografów [*rijaliyyun*] odnośnie Szyitów pośród Towarzyszy. W tych warunkach poświęcił się wyeksponowaniu opinii, badań i własnych analiz.

3. **A'yan ash-Shi'ah**

Autorem tej wyjątkowej książki jest Sayyid Muhsin' Amin - wielki badacz i uczony szyicki.

Książka, *A'yan ash-Shi'ah*, jak wskazuje tytuł, komentuje życie znakomitych osobistości świata szyickiego. Dzieło to zawiera trzy wprowadzenia. Pierwsze wprowadzenie objaśnia warsztat pisarski autora. Wstęp zaczyna się:

Metodologia pisania tej książki przedstawia się następująco..., i następnie w czternastu rozdziałach szczegółowo komentuje charakter swojego pisarstwa.

Drugie wprowadzenie generalnie traktuje historię szyizmu, które składa się z dwunastu rozdziałów. Trzecie, z kolei, poświęcone jest źródłom i znanym autorytetom wykorzystanym w tej książce:

Dyskusja 1: Znaczenie i konotacje słowa *Shi'ah*; inna terminologia związana z szyizmem; krytykowanie poglądów grupy szyickiej przez pisarzy Szkoły Sunnitów.

Dyskusja 2: Wyłonienie się grupy szyitów i ich ekspansja; szyizm pośród Towarzyszy; Towarzysze szyiccy; Szczyt rozwoju szyickiego.

Dyskusja 3: Wskazanie na popełnione prześladowania skierowane pod adresem Ahl-Bayt'u i szyitów.

Dyskusja 4: niesprawiedliwe traktowanie szyitów Ahl al-Bayt'u.

Dyskusja 5: Nieustanne ataki pod adresem Ahl-Bayt'u.

Dyskusja 6: Rozpowszechnianie oszczerstw pod adresem szyitów; skrócenie zasad wiary w dziele Jafar'a Ithna Ashari.

Dyskusja 7: Czynniki sprzyjające rozprzestrzenianiu się ruchu szyickiego w regionach Islamu.

Dyskusja 8: Zalety Ahl-al-Bayt'u i przysługi oddane dla Islamu.

Dyskusja 9: Wiara w szyicki imamat.

Dyskusja 10: Skoncentrowanie się na szyickich '*ulama'*, poetach, literaturze, pisarzach i ich pracy.

Dyskusja 11: Ministrowie, rządzący, sędziowie i dowódcy szyiicy.

Dyskusja 12: Wyeksponowanie ludności szyickiej w miastach.

Dyskusja nad ważnością, wartością i wiarygodnością książki zatytułowanej *A'yan ash-Shi'ah* przechodzi nasze kompetencje zakładając z góry, iż dzieło stanowi ocean wiedzy i informacji historycznej dla nas nieosiągalny. Jednak, w zależności od naszych predyspozycji, możemy ujrzeć pewne korzyści. Są nimi metoda warsztatu pisarskiego, głębia poruszanych tematów, analiza poruszanych kwestii, aranżacja tematów, porządek logiczny i tym podobne zalety. Odnośnie krytycznych uwag wskazaliśmy na kilka następujących przykładów.

I tak w dyskusji dotyczącej innych terminów związanych z szyizmem zostały wyliczone tylko takie imiona jak Imamiyyah, Muta'awwalah, Qizilbash, Rafidiyyah, Ja'fariyyah i Khassah i to bardzo pobieżnie, a przecież stosowanie imion szyickich było powszechne.⁷ Wystarczy tylko wspomnieć stosowane wśród szyitów takie imiona jak 'Alawi, Turabi, Husayni.

Następną krytyką jest kwestia interpretacji znaczenia Shi'ah. Szyiicy autorzy *rijal'a* nie uważają wszystkich wymienionych tutaj osób za szyitów. Niektórzy szyiicy uważali się za Shi'ah w sensie politycznym, ale nie ideologicznym. Oznacza to, że w dysputach politycznych opowiadali się po stronie Ahl al-Bayt'u, natomiast z jego źródła wiedzy - konkretnie wiary i jej terminologii - nie wynieśli żadnych nauk. Konieczne jest w tym względzie stworzenie oddzielnego rozdziału. Natomiast co się tyczy szyitów to na początku książki zostało jasno powiedziane kim są i jakie są ich cele i założenia.

4. **Tarikh ash – Shi'ah**

Książkę *Tarikh ash – Shi'ah* napisał Allamah Shaykh Muhammad Husayn Muzaffar. Uchodzi ona za jedno z największych źródeł i autorytetów w historii Szyizmu. Książka wielokrotnie publikowana została przetłumaczona na język perski przez Prof. Sayyid'a Muhammad'a Baquir'a Hujjati'ego. Muzaffar dokonał przeglądu i opisał w formie 82 tytułów zamieszczonych w historii szyickiej, obejmującej początki czasów Proroka (s.) aż do czasów współczesnych autorowi.

Ogólnie, w skrócie ujął tematykę książki w trzech rozdziałach:

1. Okres ekspansji ruchu szyickiego;
2. Regiony zamieszkiwane przez Szyitów;
3. Rządy Szyitów.

Muzaffar był wszechstronnie uzdolnionym pisarzem i erudytą. Spod jego pióra wychodziły nie tylko uniwersalne i potoczne dzieła, w których spotykamy też władzę i nieugiętość. Najważniejszą zaletą książki *Tarikh ash – Shi'ah* jest zlokalizowanie obecności ludności szyickiej na kontynentach we wszystkich swoich okresach i epokach. Książka ta stała się dla badaczy jednym z najważniejszych źródeł i referencji. Pomimo wszystkich zalet jakie posiada *Tarikh ash – Shi'ah* w porównaniu z innymi książkami, z powodu jej streszczonej formy niemożliwe jest zaprezentowanie absolutnej prawdy z wyjątkiem tematów dotyczących szyizmu. To znaczy szczególnego momentu kiedy to po raz pierwszy nazwa *szyita* zaczęła być

---

⁷ Sayyid Muhsin Amin, *A'yan ash-Shi'ah* (Beirut: Dar at-Ta'ruf Li'l-Matbu'at, t. 1, s. 20-21.

kojarzona z solidaryzującymi się z Ahl al-Bayt'em, początkami Szyizmu, ekspansją ruchu szyickiego, które zostały zrelacjonowane w głównych dyskusjach na temat Szyizmu. W tych kwestiach zobowiązał się do szczegółowych relacji. Zmarły Muzaffar napisał we wstępie do książki:

Nie mam w tym żadnego interesu, ale pozwólcie, by ludzie dowiedzieli się, że Szyizm rozpoczął się w epoce Odbiorcy Przesłania [Muhammad al-Mustafa (s.)], i Ibn Saba, i Iranczyści nie mieli udziału w jego utworzeniu.

Innym defektem książki może być brak jej naukowego charakteru. Z powodu streszczonego tekstu, szanowny autor, zaniedbał przekazać i skrytykować poglądy innych. Niektóre działy w książce poświęcone tworzeniu się Muzułmanom domagają się uzupełnienia. Zważywszy że wraz z upływem czasu następujące przemiany i rozwój narodu szyickiego potwierdzają odbyte dyskusje, a niektóre z nich po prostu przestały istnieć. Szanowny tłumacz nie omówił niektórych nowych tworzących się państw i nie doprowadził do uaktualnienia badań. W rezultacie dzieło zostało przetłumaczone w tak jak rozdział poświęcony państwom szyickim nadając wrażenie starożytności.

5. Shi'eh dar Tarikh

Książka zatytułowana *Shi'eh dar Tarikh*, której autorem jest Muhammad Husayn Zayn 'Amili', została przetłumaczona na język perski przez Muhammada'a Rida 'Ata'i'ego i wydana przez Aston-e Guds-e Radawi. Książka stanowi jeden z największych autorytetów w historii Szyizmu, składa się z pięciu rozdziałów i zakończenia:

Rozdział pierwszy mówi o znaczeniu, koncepcji, tle i podsumowaniu wierzeń szyickich.

Rozdział drugi mówi o sektach i grupach, które oddzieliły się od Szyitów.

Rozdział trzeci odsłania przebieg historii od momentu śmierci Proroka (s.) aż do śmierci męczeńskiej Imama al-Husayna'a (s.a.) i analizuje wydarzenia i rzeczywistość tego okresu.

Rozdział czwarty omawia pozycję Szyitów w okresie kalifatu Umajjadów i Abbasydów.

Rozdział piąty traktuje wyrzeczenie się przez Szyitów ekstremizmu (**ghulu**) i ekstremistów (**ghulat**).

Książka *Shi'ah dar Tarikh* jest dobrym autorytetem w sensie trwających dyskusji co do wystąpienia sekt i grup z szeregów szyickich oraz szansą przeanalizowania różnorodnych czynników.

Jako książka poświęcona historii Szyizmu, nie przedstawia wszystkich wątków i kwestii związanych z Szyizmem. Dzieje się tak dlatego, że czasami dyskusja odbiega od kwestii szyickiej i schodzi na temat grupy Khaworedż (odszczepieńcy)⁸ i historii kalifatu, które nie są związane z historią Szyizmu.

6. Jihad ash-Shi'ah

---

⁸ Khaworedż (lub dysydenci)-grupa Muzułmanów, która początkowo zaakceptowała zwierzchnictwo i imamat Alego, ale w bitwie pod Syffin'em odmówiła posłuszeństwa i odeszła spod jego przewodnictwa.

Innym źródłem dotyczącym historii szyickiej jest książka zatytułowana *Jihad ash-Shi'ah* (aczkolwiek jej główne centrum uwagi skupia się na zbrojnej szarpaninie i powstaniu Szyitów). Autorem książki jest Dr Samirah Mukhtar al-Laythi, profesor uniwersytecki w 'Ayn Shams' w Egipcie. Wydawnictwo w Beirucie opublikowało jego dzieło *Jihad Ash-Shi'ah* w 1396 roku H. (1976). Były to 424 strony w twardej okładce, o rozmiarze 16.2x22.9 cm. Po napisaniu wstępu książka została podzielona na pięć części i w rzeczywistości jej tematem stał się *jihad* Szyitów. Temat został przeanalizowany i przedyskutowany mniej więcej od początku do końca w drugim wieku Hidżry. Innymi słowy, autor książki od ręki przejrzał i omówił zbrojną szamotaninę i powstania szyickie przeciwko Abbasydom, powstania Alawitów i przyczyny klęski. Skomentował rolę zrywów szyickich i sekt na tle społeczno-politycznych wydarzeń i uwarunkowań tego okresu. Z drugiej strony przeanalizował politykę kalifów pod adresem Świętych Imamów (a.s.) i Szyitów.

Aktualne kwestie dotyczące ogólnej historii Szyizmu zostały omówione w konkretnej sekcji pierwszej części książki, które ukazują takie tematy jak: Szyizm w leksykografii, koncepcja Szyizmu, historia wyłonienia Szyitów, wpływ *jihad'u* Imama al-Husayn'a (a.s.) na powstanie Szyitów, szyicki *dżihad* w Iraku, powstanie sekty Kaysaniyyah i szyickich Imamiyyah. Dyskusja omawiająca powstanie ruchu szyickiego posunęła naprzód niektóre zdania i poglądy dotyczące historii szyickiej.

Jedynym zarzutem książki może być problem naświetlenia *politycznej teorii* Świętych Imamów (a.s.), których autor opisał jako *Imamów sekty Imamiyyah*. Zważywszy że autor nie był Szyitą więc nie mógł odróżnić i owartościować politycznej myśli przewodniej Imamów (a.s.). W związku z tym po odejściu Imama Husayn'a przedstawia Imamat w barwach mocno uduchowionych i intelektualnych, uważając go za odmienny od Amir'a al-Mumenin'a (Senior Wierzących), Imama al-Hasana i Imama al-Husayn'a (a.s.).⁹

7. **Tarikh-e Tashayyu' dar Iran az Aghaz ta Qarn-e Haftum-e Hidżri**

Autor tej książki – P. Rasul Ja'fariyan – jest jednym z najbardziej docenianych badaczy Teologicznego Centrum Islamu w Qumie. Książka jest dobrze przeprowadzonym badaniem i odmienna w swoim rodzaju, jedna z najlepiej napisanych prac tego autora w sensie warsztatu i literatury. Również jest jednym z najważniejszych źródeł w sferze badań historii szyickiej. Książka dokonuje ewaluacji danych historycznych i informacji, które dla badacza historii Szyizmu okażą się niezbędne. Zaletą książki jest jej wyjątkowa zawartość. Jeśli posiada jakiś defekt, to jej forma i kształt są temu winne. Na przykład przypisy nie powinny być wydrukowane ściśle według standardu i w takim kształcie technicznym. Inną rzeczą to rozliczne kwestie zastosowane jako krytyka źródeł wydrukowanych w głównych zagadnieniach, które wprowadzają w błąd czytelników.

Naturalnie, najlepiej byłoby przedyskutować je w oddzielnym rozdziale pod tym samym tytułem, lub przynajmniej wspomnieć w przypisach, przy czym nie naruszając głównych tematów.

---

⁹ Mukhtar al-Laythi, *Jihad ash-Shi'ah*, Beirut 1396 H, s. 36.

Podsumowanie lekcji pierwszej

Wszystkie historyczne książki mogą być odpowiednim źródłem badań historii szyizmu, ale szczególne referencje co do historii szyickiej znajdziemy w następujących źródłach:

Maqatil at-Talibyyin – Relacja z życia następców Abu Talib’a, którzy zginęli z rąk tyranów w wyznaczonych okresach.

Ad-Darajat ar-Rafi’ah fi Tabaqat ash-Shi’ah – Jest historią życia szyitów a nie historią szyizmu. Jednakże na podstawie badań okoliczności życia szyitów, jak również ze wstępu książki, możemy wyodrębnić kawałek historii szyizmu.

A’yan Ash-Shi’ah – Chociaż komentuje warunki bytowe szyitów, to wstęp drugi traktuje o ogólnej historii szyizmu.

Tarikh ash-Shi’ah – Książka ta wspomina okresy ekspansji ruchu szyickiego, regiony zamieszkiwane przez szyitów, i państwa szyickie. [zm. Muzaffar]

Shi’eh dar Tarikh - Tutaj wyjaśnione zostały znaczenie i koncepcja szyizmu, wierzenia szyitów i powstałe odłamy. [Muhamad Husayn Zayn al-Amili]

Jihad ash-Shi’ah – Analiza powstań i zrywów szyickich aż do końca drugiego wieku Hidżry.

Tarikh-e Tashayyu’ dar Iran az Aghaz ta Qarn-e Haftum-e Jijri – Książka ta zawiera nieocenione informacje odnośnie historii szyizmu w Iranie, które dla przeciętnego badacza stanowią nieoszacowaną wartość.

Lekcja 1: Pytania

1. Ile rodzajów źródeł istnieje na temat historii Szyizmu?
2. Co jest tematem książki *Maqatil at-Talibyyin*?
3. Krótko skomentuj treść książki *Ad-Darajat ar-Rafi’ah fi Tabaqat ash-Shi’ah*?
4. Czy książka *A’yan ash-Shi’ah* ma jakiś związek z historią Szyizmu?

Lekcja Druga

Źródła ogólne

Po dokonaniu krótkiego przeglądu specjalnych źródeł mówiących o historii Szyizmu, zerkniemy na ogólne źródła historyczne. W skład wchodzi następujące referencje:

1. *Tarikh-e Umumi* [Historia ogólna];
2. *Zendeginame-je Imaman* (s.a.) [Biografia Imamów];
3. *Kitab-ha-je Fitan wa Hurub* [Książki o tematyce wojennej i rewolucyjnej];
4. *Kitab-ha-je Rijal wa Tabaqat* [Książki na temat Rijal i ich kategorii¹⁰];
5. *Kitab-ha-je Jughrafiya* [Książki geograficzne];
6. *Kitab-ha-je Akhbar* [Książki narracyjne];
7. *Kitab-ha-je Nasab* [Książki genealogiczne];
8. *Kitab-ha-je Hadis* [Książki o hadisach];
9. *Kitab-ha-je Milal wa Nihal* [Książki o krajach i religiach];

1. Historia ogólna

W wyżej przeegzaminowanych pracach nawiązujących do historii Szyizmu najszerze zastosowanie mają te, które poruszają historię ogólną w pierwszym wieku Hidżry i historię kalifatu. Na przykład dzieła *Tarikh-e al-Ya-qubi*, *Murawwij adh-Dhahab*, *Tarikh at-Tabari*, *Al-Kamil-e fi't Tarikh*, *Al-Abr*, *Al-Imamah wa al-Siyasah*, *Tarikh-e al-Khalifa*, *Sharh Nahj al-Balaghah* Ibn'a Abi'l-Hadid'a, włączają nawet analityczne badania naukowe i książki napisane przez współczesnych pisarzy. Wśród książek o profilu ogólnym najczęściej wykorzystywane są: *Tarikh-e al-Ya'qubi* i *Muawwij adh-Dhahab*. W tych dwóch książkach wydarzenia i okoliczności historyczne zostały przypomniane zupełnie bezstronnie i bez próby ukrycia prawdy. Ya'qubi skomentował szczegółowo stawiany opór przez towarzyszy Proroka (s.) wobec kalifatu Abubakr'a, krytykując tworzące się ugrupowania po odejściu Proroka (s.).¹¹ Zaplątał się tak daleko, jak tylko mógł, w wydarzeniach związanych z historią szyicką: rządy Amir'a al'Muminina (a.s.),¹² umowę w sprawie układu pokojowego Imama Hasana (a.s.),¹³ martyrologię Hujr'a ibn al-'Addi'ego,¹⁴ Amru'a ibn Hamq'a¹⁵ i Imama Husayn'a (a.s.),¹⁶ mniej więcej uobecniając kwestię prawdy. Również Mas'udi jest jednym z tych historyków, który nie ma żadnego interesu w tym, aby ukrywać prawdę. Aczkolwiek w książce zaledwie dotknął wydarzenia Saquifah, niemniej jednak wspomniął istniejące różnice ze strony Towarzyszy i Banu Haszim, którzy odmówili złożenia przysięgi wierności Abubakr'owi.¹⁷ Mas'udi w innej części pierwszej książki opisał obrót sytuacji związanej z ziemiami Fadak¹⁸ i

¹⁰ Dziedzina nauki *Rijal* zajmuje się studiowaniem przekazanych hadisów i dochodzeniem prawdy ich autentyczności, prowadzi badania nad przekazicielami, którzy je wprowadzają w obieg (Przyp. tłum.).

¹¹ Ahmad ibn Abi Ya'qub ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1414, t.2, s. 123-126.

¹² Tamże, s.178-179.

¹³ Tamże, s. 214-215.

¹⁴ Tamże, s. 230-231.

¹⁵ Tamże, s. 231-232.

¹⁶ Tamże, s. 243-246.

¹⁷ Ali ibn al-Husayn Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab* (Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1411 H), t. 2, s. 316; *At-Tanbiyyah wa'l-Ashraf* (Kair: Dar as-Sawi Li't-Tab' wa'n-Nashr wa't-Ta'lif), s. 427.

¹⁸ *Murawwij adh-Dhahab*, t. 3, s. 262.

przedyskutował szczegółowo wydarzenia mające miejsce podczas kalifatu Amir'a al-Muminina i śmierć męczeńską Imama Hasana (a.s.).¹⁹ Poza tym na wielu kartach książki *Murawwij adh-Dhahab* wymienia nazwiska szyitów, plemion, i w końcu wrogów Ahl al-Bayt-u (a.s.).²⁰ Również, w czasach śmierci Bezgrzesznych Imamów (a.s.), sporządził krótkie relacje z ich życia.²¹ Szczegółowo skomentował powstania zbrojne Alawitów powstałe w drugim wieku Hidżry.

2. Biografia Imamów (a.s.)

Wśród książek relacjonujących życie Imamów ważne miejsce zajmują *Al-Irshad* – Shaykh'a Mufid'a i *Tadhkirah al-Khawas*- Ibn'a Jawzi'ego.

Al-Irshad, w rankingu szyickim, jest najcenniejszym źródłem i uznanym autorytetem, jeżeli chodzi o narracje z życia dwunastu Imamów. W obliczu faktu, że część życia Alego przebiegała przy boku Proroka (a.s.) jest oczywiste, że nie może tu zabraknąć relacji z życia samego Proroka (s.) i opisu obranej przez niego ścieżki duchowej (*sirah*). Zatem nie może zabraknąć tutaj opisu wszystkich walk, z wyjątkiem bitwy pod Tabuk'em, w których uczestniczył Ali. Wracając do książki, należy powiedzieć, że w jakichkolwiek prowadzonych dociekaniach dotyczących historii szyickiej i życia dwunastu Bezgrzesznych Imamów, nie można nie zajrzeć do tej książki.

Tadhkirah al-Khawas - Jawzi'ego zajmuje szczególnie ważną pozycję ze względu na przedstawioną biografię szyickich Imamów (a.s.), która została wyrażona językiem szkoły Hanafi'ego [*Maddhab-e Hanafi*] i w dodatku nie przez Szyitę. Jednakże i tutaj nie ma miejsca na odchylenie się od prawdy i ukrywanie rzeczywistości.

3. Książki o wojnach i powstaniach

Te źródła starają się relacjonować przede wszystkim wydarzenia wojenne i zajmują ważną miejsce w historiografii Muzułmanów. Za najstarsze źródło odniesienia może być uważana książka pod tytułem *Waq'ah as-Siffin*, w której przywołane zostały wojenne wydarzenia i konfrontacje w bitwie pod Syffin. Autorem jej jest Nasr ibn Mazahim al-Munqari (ur. w 212 H.). Książka zawiera cenne źródło informacji zawarte w prowadzonej korespondencji między Imame Ali (a.s.) a Moawią, jak również szereg kazań i przemówień. Nieocenione informacje tkwią w opiniach wyrażonych przez Towarzyszy Proroka (s.) na temat osoby Alego i jego wpływu na rozprzestrzenianie się szyizmu wśród różnych plemion arabskich.

Książkę pod tytułem *Al-Gharat* napisał Ibrahim Thaqafi al-Kufi w 283 roku H. To następna cenna pozycja dotycząca podobnej tematyki. Treść książki nawiązuje do wydarzeń kalifatu Amir'a al-Muminina i analizuje grabieże i napady popełnione przez Moawię podczas rządów Alego (a.s). Kondycję i sytuację Amir'a al-Mumenina - Szyity można wyciągnąć z wielu oddzielnych sekcji tego dzieła.

---

¹⁹ *Tamže*, t. 2, s. 246-266.

²⁰ *Tamže*, t. 3, s. 59 i 74.

²¹ *Tamže*, s. 180, 243, 313, 388.

Al-Jamal lub *Nusrah al-Jamal* Mufid'a jest następnym wartościowym źródłem wiedzy w tej dziedzinie, który daje sprawozdanie z pierwszej bitwy (Jamal) mającej miejsce za czasów kalifatu Alego (a.s.). Książka ilustruje pobyt Imama Alego (a.s.) wśród narodu irackiego przed jego tam przybyciem.

4. Książki Ridżal (*rijal*) i ich kategorie (*tabaqat*)

Ilm ar-Rijal to jedna z dziedzin nauki zachowująca ścisły związek z nauką o hadisach. Jej przydatność polega na dogłębnym analizowaniu przekazywanych hadisów przez narratorów (skąd pochodzą i kim są ich przekazicieli), i późniejsza rektyfikacja ich zgodnie z zaleceniami Towarzyszy Proroka (s.). W szyickich *ridżal*, abstrahując od Towarzyszy Proroka (s.), zostali szeroko omówieni Bezgrzeszni Imamowie (s.a.). Rozwój nauki *ridżal* rozpoczął się w drugim wieku hidżry i trwa po dzień dzisiejszy. Z upływem czasu jej warsztat uległ udoskonaleniu.

To tylko niektóre z zaszczytnych i sławnych prac pochodzących z Ahl al-Sunnah (sunnickie). W ich skład wchodzi następujące dzieła:

Al-Ist'ab fi Ma'rifah al-Ashab – Ibn 'Abd al-Qurtubi (463H);

Asad al-Ghabah fi Ma'rifah as-Sahabah – Khatib al-Baghdadi (392-463H);

Al-Isabah fi Ma'rifah as-Sahabah – Ibn Athir al-Juzri (630H);

Tarikh Baghdad – Khatib al-Baghdadi (392-463H);

Isabah fi Ma'rifah as-Sahabah – Ibn Hajar al-'Asqalani.

Najważniejsze dzieła szyickie wchodzące w skład *ridżal* są następujące:

Ikhtibar Ma'rifah ar-Rijal – Shaykh at-Tusi (385-460H);

Ridżal an-Najasi – Shaykh at Tusi;

Ridżal al-Burqa – Ahmad ibn Muhammad ibn Khalid al-Burqa (280H);

Al-Mashaykhah – Shaykh 'as-Saduq (381H);

Malim al-'Ulama – Ibn'a Shahr Ashub Mazandarani (488-588H);

Ridżal Ibn Dawud – Taqi ad-Din Hasan ibn 'Ali ibn Dawud al-Hilli (647-707H).

Oczywiście nauka *ridżal* z czasem się udoskonaliła wśród szyitów i została podzielona na kilka działów.

Niektóre książki z serii *ridżal* takie jak *Asad al-Ghabah*, *Fihrist Shaykh*, *Ridżal an-Najashi*, i *Ma'lim al-'Ulama* zostały uporządkowane według alfabetu arabskiego podczas gdy inne takie jak *Ridżal Shaykh* i *Rijal al-Burqa* zostały podzielone na klasy według Towarzyszy Proroka (s.) i Imamów (a.s.).

Istnieją jeszcze inne rodzaje *ridżal*, w których obserwowane osoby zostały różnie zaklasyfikowane. Najważniejszym z nich jest dzieło *Tabaqat* pióra Ibn'a Sa'd'a.

5. Książki geograficzne

Jednym z działów wchodzących w skład książek geograficznych są książki podróźnicze. Większość z nich została napisana w trzecim wieku Hidżry.

W związku z tym, iż w obecnej książce dokonano przeglądu historii Szyizmu w pierwszych trzech wiekach, to jednak spora ilość materiału nie została zbyt wykorzystana. Z kolei inne książki geograficzne podzieliły się z nami swoimi dokumentami i w tym badaniu zostały wykorzystane. Wśród nich znajduje się dzieło

Mu'jam al-Buldan, z której treści skwapliwie skorzystano. Autor książki Yaqut al-Hamawi potraktował Szytów nieprzychylnie. Jakkolwiek pofatygował się wymienić nazwiska wielkich sag rodzinnych w Kufie, to jednak pominął wybitne nazwiska uczonych szyickich i ich rodzin.

6. Książki narracyjne

Celem referencji i narracyjnych książek nie jest ukazanie hadisów, gdzie rozwiązywaliśmy zagadnienia dotyczące *halal* i *haram*. Raczej, zamiast tego odwołują się do najstarszych książek posługujących się w dobie Islamu metodą historyczną, w których wydarzenia historyczne i informacje zostały spisane w formie narracji, nie pomijając żadnego ogniwa łańcucha narratorów. To znaczy, podążali systematycznie tropem ludzi z hadisów za pomocą wspomnień i relacjonowanych wydarzeń historycznych.

Rodzaj tak pisanej historii posiada kilka charakterystycznych elementów.

Po pierwsze, kilka informacji przekazanych na temat oddzielnych wydarzeń są wyeksponowane inaczej od innych wydarzeń i oryginalnie są doskonałe; nie mają żadnej łączności z innymi wydarzeniami i informacjami.

Po drugie, można tam zaobserwować cechy charakterystyczne właściwe literaturze. Oznacza to, że czasami pisarz robi dobry użytek z poezji, noweli czy dyskusji.

W większości przypadków te charakterystyczne elementy mogą być oglądane w pracach narracyjnych, które są efektem wpływu narracyjnych form wypowiedzi w *Ayyam al-'Arab*. Z tego powodu niektórzy badacze uważali, że historiografia narracji (wiadomości, sprawozdanie, narracja) wywodzi się z opowiadań historycznych z okresu poprzedzającego Islam.

Po trzecie, został tutaj wspomniany łańcuch narratorów. W rzeczywistości owa metoda historycznego pisania, szczególnie podczas dwóch pierwszych wieków Islamu, była w większości sposobem na prezentowanie pierwotnych źródeł historii. Znacząca część tychże prac w okresie Islamu powstała w oparciu o tę metodę. Wśród książek narracyjnych dziełem o szczególnej wartości jest *Al-akhbar-al-Mu'affaquyyat*. Zubayr ibn Bakkar, autor wymienionej pozycji, prócz tego, że znajdował się wśród następców Zubayr'a - znanego z nienawiści do Ahl-al-Baytu Proroka (s.) - utrzymywał dobre relacje z Mutawakkil'em, abbasydzkim kalifą, który, z kolei, był zaciekłym wrogiem Alego (a.s.) i jego potomków.²² Przy czym był nauczycielem jego dzieci²³ i w Mekce wydawał wyroki w sądzie. Jednak mimo to nie zlekceważył cennej informacji, jaką pozostawił nam w książce odnośnie protestu Towarzyszy Proroka (s.) pod adresem Abubakr'a. Odzwierciedleniem protestów jest szczególna narracja poematów, które odzwierciedlają szczere uczucia i przywiązanie do swego opiekuna (wasayah) Alego (a.s.).

7. Książki genealogiczne (ich korzenie, pochodzenie i pokrewieństwo).

---

²² Al-Hafiz Abubakr Ahmad ibn 'Ali Khatib al-Baghdadi, *Tarikh Baghdad* (Egipt: Matba'ah as-Sa'dah, 1349 H), t. 8, s. 467.

²³ Ibn Nadim, *Al-Fihrist* (Beirut: Dar al-Ma'rifah), s. 160.

Najlepszym i najczęściej wykorzystywanym źródłem wśród tego rodzaju książek jest dzieło zatytułowane *Ansab al-Ashraf*, której autorem jest Baladhuri. Z drugiej strony, dzieło można uważać jako przykład książki będący interpretacją osobistych stanów [*ahwal*]. Chociaż pod względem wiedzy genealogicznej szerszym uznaniem cieszy się książka *Jumharah Ansab al-'Arab*, która stanowi krótkie objaśnienie opisu niektórych jednostek.

Książka, *Muntaqilah at-Talibiyyin* analizuje wędrowniki *sadat* i następców Proroka (s.). Wykorzystując zamieszczone tam tematy z powodzeniem możemy prześledzić ścieżkę Szyizmu na przestrzeni pierwszych wieków *hijri* na ziemiach muzułmańskich.

8. Książki o hadisach

Jeszcze innymi źródłami umiejscowionymi w obrębie historii Szyizmu są książki na temat hadisów. *Hadith* w interpretacji Sunnitów jest zapisem powiedzeń, akcji i innych milczących pochwał czynów Proroka (s.). Podczas gdy Szyici uważają, że Bezgrzeszni Imamowie są niezbędnym uzupełnieniem Proroka (s.) i traktują ich powiedzenia, czyny i milczące aprobaty jako niezbita dowody [*hujaj*].

Książki-hadisy takie jak: *As-Sahih*-Bukhari (194-256 H), *Al-Musnad*-Ahmad ibn Hanbal (164-241 H), *Al-Mustadarak 'ala's-Sahihayn*-Hakim an-Nayshaburi (zm. 450 H) zostały zaprezentowane przez Szkołę Sunnitów. Stanowią doskonałe źródło do rozpoczęcia studiów nad Szyizmem wśród Towarzyszy Proroka (s.) i czcigodnego Amira al-Muminina (a.s.), którzy są mocno osadzeni w koncepcji szyickiej.

Szyickie książki dotyczące hadisów figurujące pod nazwą *cztery księgi* [kutub al-arba'ah] obejmują następujące tytuły: *Al-Kafi*-al Kulayni (zm.329 H); *Man La Yahduruh al-Faqih*-Shayh as-Saduq (zm. 381 H); *Tahdhib al-Ahkam* i *Al-Istibsar*-Shaykh at-Tusi (zm. 360 H); jak też inne książki *Al-Amali*, *Ghurar al-Fawa'id* i *Durar al-Qala'id*-Sayyid Murtada (355-436 H); *Al-Ihtijaj*-at Tabarsi (szósty wiek Hidzry); również znana jest obszerna encyklopedia poświęcona hadisom – *Bihar al-Anwar*-Allamah Majlisi (zm. 1111H), gdzie oprócz niekwestionowanych zasług twórczości Szkoły Sunnickiej, może być wykorzystana wraz z hadisami Bezgrzesznych Imamów w zdobyciu wiedzy odnośnie rozproszenia Szyitów, miejsc zamieszkania, stylu ich życia, stosunków społecznych i stopniem zażyłości z Imamami (a.s.).

9. Książki o narodach i religiach

Jednym z najważniejszych źródeł i autorytetów w tym temacie jest książka *Al-Milal wa' n-Nihal*-Shahristaniego (479-548 H). Książka ta z punktu widzenia wszechstronności i starodawności jest określana jako dobre źródło i autorytet dla badaczy i naukowców, jakkolwiek autor przybliżył tę kwestię niechętnie. W przedmowie książki omówił hadis o 73 sektach a Szkołę Sunnicką przedstawił jako sektę zbawienną. Stąd też usiłował, najlepiej jak mógł, na podstawie rozprzestrzenienia się sekt szyickich uwiecznić, że obfitość sekt szyickich dowodzi kłamstwa i nieprawdziwości madhhab (myśli religijnej). Uznał on, że sekty

takie jak Mukhtiyyah, Baqiryyah, Ja'fariyyah, Mufdalah, Nu'maniyyah, Hishamiyyah i Yunusiyyah chociaż figurujące jako szyickie, w rzeczywistości nie istniały.

Podobnie, Magrizi w książce *Khutat* powiedział, że Szyici zamknęli się w 300 sektach, ale w momencie ich wyliczania wymienił zaledwie dwadzieścia.

Wśród najstarszych i najważniejszych ksiązek mówiących o cywilizacjach i religiach znajdują się dzieła takie jak: *Al-Maqalat wa'l-Firaq*-Ash'ari al-Qummi i *Firaq ash-Shi'ah*-Nawbakhti. Nazwiska: Ash'ari al-Qummi i Nawbakhati znajdują się w szeregach szyickich uczonych, którzy żyli w drugiej połowie trzeciego wieku Hidżry. Książka *Al-Malaqat wa'l-Firaq*, z punktu widzenia przedstawionych informacji, jest bardzo obszernym i wszechstronnym dziełem, ale jego tematy różnorodne i pozbawione właściwej klasyfikacji.

Według poglądów niektórych badaczy książka *Firaq ash-Shi'ah*-Nawbakhti, to nic innego jak wspomniana książka *Al-Malaqalat wa'l-Firaq*.

Podsumowanie lekcji drugiej

Generalne referencje dotyczące historii szyickiej składają się z następujących dzieł:

- Ogólne książki historyczne, które zostały napisane w początkowych wiekach *hijri*. Wśród nich specjalne miejsce zajmują: *Murawwij adh-Dhahab i Tarikh al-Ya 'qubi*;
- Biografie Imamów (a.s.) takie jak: *Al-Irshad*-Shaykh al-Mufid;
- Książki wojenne i rewolucyjne: *Waq 'ah as-Siffin*;
- Książki *rijal* i kategorie, jak również książki napisane na temat osobistych interpretacji stanów (*ahwal*);
- Książki geograficzne: podróźnicze i historie miast;
- Książki narracyjne, które przechowały się w tej samej historycznej formie piśmiennej;
- Książki genealogiczne: *Jumharah Ansab al- 'Arab*;
- Książki-hadisy oraz książki o cywilizacjach i religiach.

Lekcja 2: Pytania

1. Które z najwcześniejszych ogólnych książek historycznych posiadają więcej powiązań z historią Szyizmu?
2. Dokonaj krótkiego opisu książek: *Al-Irshad i Tadhkirah al-Khwas*.
3. Do jakiego typu książek należy dzieło pt.: *Waqi 'ah as-Siffin*?
4. Dokonaj krótkiego streszczenia książek *rijal*.
5. Jakie są rodzaje książek geograficznych?
6. Jakie cechy charakterystyczne posiadają książki narracyjne?
7. Wymień dwie książki o charakterze genealogicznym.
8. Jaki związek zachodzi między książkami o hadisach a historią szyicką?
9. Jak brzmi tytuł jednej z najważniejszych książek na temat cywilizacji i religii?

Rozdział Drugi

W jaki sposób powstał Szyizm

I następny:

...jeden był z jego stronników, a drugi z jego wrogów.³⁰

Słowo *Shi'ah* posłużyło w przekazach Proroka (s.) do oznaczenia *naśladowców i przyjaciół Alego* (a.s.).³¹

Pojęcie *Shi'ah* w zachowanych źródłach szyickich mówi tylko o jednym znaczeniu i koncepcji wyrazu, jak też o przekonaniu w sukcesję Alego (a.s.) i jego jedenastu następców, gdzie nie wchodziłyby w rachubę żadne zmiany od momentu śmierci Proroka (s.) aż do czasów mniejszego ukrycia [*ghaybah as-sughra*]. Szyici w drugiej połowie trzeciego wieku *hijri* wierzyli w dwunastu Imamów (s.a.). Otwierali ścieżkę rodzącej się koncepcji szyickiej wśród Towarzyszy Proroka (s.). Posiadali oni podobne przekonania, ponieważ zawczasu zostali o poinformowani o imionach Imamów i tradycjach Proroka (s.).³²

Aczkolwiek spora ilość Szyitów nie miała odpowiedniego dostępu do owych tradycji z powodu przytłaczającej atmosfery ówczesnych tyrańskich rządów, to obowiązkiem ich było samodzielne poznanie Imama swojej Epoki.

Prorok (s.) powiedział:

*Ktokolwiek umiera bez wcześniejszego poznania Imama żyjącego w czasach mu współczesnych, umiera w stanie ignorancji [jahiliyyah].*³³

Przekonamy się o tym w chwili, kiedy Imam as-Sadiq (a.s.) umiera śmiercią męczeńską, Zurarah – sędziwy starzec – posyła syna [Ubayd] do Medyny, by ten zasięgnął informacji w sprawie następcy po śmierci Imama. Zanim Ubayd zdążył powrócić do Kufy z wiadomością, Zurarah już nie żył. Przed śmiercią jednak wziął do ręki Koran i wyrzekł następujące słowa:

*Ach Boże! Bądź mi świadkiem, że popieram tego Imama, który jest wyznaczony w Świętym Koranie.*³⁴

³⁰ *Święty Koran*, Surah al-Qasas, s. 28, w.15.

³¹ W następnym rozdziale omówimy wspomniane tradycje (wydarzenia, fakty).

³² Ibn Hajar al-Haythami, jeden z uczonych Szkoły Sunnitów, wspina hadis o dwunastu Imamach. Aby sprawdzić jego autentyczność nawołuje badaczy do wydania wiarygodnego orzeczenia, jako że został przekazany za pomocą różnych łańcuchów. Następnie sam też zagłębił się w interpretacji hadisa omawiając sprzeczne stanowiska pochodzące ze Szkoły Uczonych Sunnickich - *ulama*; ostatecznie nie sprecyzowanego zgodnego wniosku. Na przykład, Qad 'Iyad al-Yahsubi powiedział: Być może temat ten oznacza dwunastu kalifów, którzy byli władcami w momencie rozkwitu epoki kalifatu i wielkości Islamu aż do czasów panowania Walid'a ibn Yazida. Inni z kolei orzekli: Jest tu widoczna aluzja do dwunastu kalifów, którzy będą rządzić do Dnia Zmartwychwstania, niektórzy z nich już odeszli do przeszłości, min. Kalifowie Prawowici [*khulafa' ar-rashidun*], Imam al-Hasan, Mu'awijah, 'Abd Allah ibn Zubayr, 'Umar ibn 'Abd al-'Aziz, Mahdi al-'Abbas. Pozostają jeszcze dwaj, z których jeden to Oczekiwany Mahdi [*Mahdi al-Muntazar*] z Ahl-al-Bayt'u. Inni uczeni skomentowali, że hadis o dwunastu Imamach dotyczy tak naprawdę Dwunastu Imamów, którzy nadejdą po tym jak ukaże się Imam Mahdi; sześć z nich będą potomkami Imama Hasana (a.s.) i pięciu innych potomkami Imama al-Husaina (a.s.). *As-Sawa'iq al-Muhriqah*, 2-wyd (Kair: Maktabah al-Qahirah, 1385 H), s. 20-21.

³³ Al-Kulayni, *Usul al-Kafi*, 5-wyd. (Teheran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, 1363 H), t. 1. s.377.

³⁴ Shaykh (Szeih) at-Tusi, *Ikhtiyar Ma'rifah ar-Rijal* (Qum: Mu'assasah Al al-Bayt Li Ahya'at-Turath, 1404 H), t.1, s.371.

Oczywiście, wraz z upływem czasu znaczenie i koncepcja ruchu szyickiego przybiera jasną formę i konkretne cele. Bezgrzeszni Imamowie (a.s.) traktują wszystkich tych, którzy identyfikują się z fałszywymi sektami i środowiskami o osobnych przekonaniach jako wyłączonych z kręgu szyickiego. Informuje nas o tym Shaykh Tusi dzięki narracji Hamrana ibn A'in'a:

Zapytałem Imama al-Baqir'a (a.s.): Czy rzeczywiście jestem prawdziwym waszym naśladowcą? **Imam odpowiedział:** Tak, jesteś Szyitą (naśladowcą, stronnikiem) w tym i następnym świecie, a imiona Szyitów i ich ojców zostały zapisane obok naszych, z wyjątkiem tych, którzy się od nas odwrócili!

Powiedziałem: Oddałbym życie za Ciebie! Czy jest możliwe, aby ktokolwiek będący Szyitą i posiadający wiedzę opartą na prawdzie, mógłby się odwrócić od Ciebie?

Imam odpowiedział: Tak, Hamran! Ale ty ich nie rozpoznasz.

Hamzah az-Zayyat, narrator hadisu, dalej kontynuuje:

Odnosnie tego hadisu rozgorzała dyskusja, ale i tak sensu przesłania Imama nie zdołaliśmy zrozumieć. Stąd też napisałem list do Imama ar-Rida'y (a.s.) i wprost zapytałem o to. Imam (a.s.) odpowiedział: Imam as-Sadiq (a.s.) miał na myśli grupę Waqifiyyah (grupę wywodzącą się z Szyitów, którzy uważali, że Musa – syn Dżafara al-Sadiq – nie umarł i że to on będzie ostatnim Imamem-przyp. tłum.).

Z drugiej strony w opinii szyickich pisarzy *rijal* nazwa Szyitów jest stosowana wyłącznie odnośnie tych, którzy wierzą w dwunastu Imamów (a.s.). W języku prawników [*fugaha*] stosowana jest dla określenia naszych Towarzyszy [*ashabuna*] lub naszych imamskich Towarzyszy [*ashabuna al-imamiyyah*]. Natomiast ci, którzy skłaniają ku fałszywym sektom i zbczyli z drogi szyickiej istnieją pod nazwami Fathi, Waqifi, Nawusi...itd. Jeżeli imiona niektórych z nich są cytowane w szyickich książkach *rijal* to z racji przekazanych przez nich hadisów kiedy to jeszcze przebywali na właściwej drodze. Podobnie ma się sprawa w przypadku liczby sunnickich narratorów przekazujących hadisy na temat Bezgrzesznych Imamów, których imiona w tej książce cytujemy.

Tymczasem uczeni-Sunnici i pisarze *rijal* używali słowa Shi'ah w znaczeniu szerszym i adresowali je również do wszystkich sekt, które później wystąpiły ze zgromadzenia szyickiego.

Nawet członków *ghulat* również tak określali. Poza tym Szyitami nazywają wszystkich tych, którzy kochają i adorują Ahl al-Bayt.

Inaczej Sufyan ath-Sawru – sędzia z Iraku, który nie wierzył w nieskazitelność Imamów z Ahl al-Bayt'u – wydaje edykt (*fatawa*), oparty na Szkole Sunnitów, który został wciągnięty na listę szyicką przez Ibn al-Qutaybah'a.³⁵ Na temat Ash-Shafi'i'ego, który jest założycielem jednej z czterech szkół myśli sunnickiej [*madhahib*], Ibn Nadim tak powiedział:

*Ash-Shafi'i był skrajnym szyitą.*³⁶

³⁵ Ibn al-Qutaybah, *Al-Ma'rif*, 1-wyd (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1410 H, s. 624.

³⁶ Ibn an-Nadim, *Al-Fihrist* (Beirut: Dar al-Ma'rifah Li'l-Matbu'at wa'n-Nashr), s. 295.

Oczywiście, w drugim i trzecim wieku *hijri* poza szyickimi Imamami, to właśnie Zajdyci tworzyli w większości szeregi szyickie. Byli oni szyitami w sensie politycznym niż ideologicznym; według terminologii prawniczej nie byli oni naśladowcami prawa (*figh*) Ja'fari'ego, a raczej zwolennikami prawa (*figh*) Hanafi'ego.³⁷ Oczywiście z punktu widzenia ideologicznych założeń, jak to zinterpretował Shahrستاني: *Przez pewien czas Zaid był uczniem Wasil'a ibn 'Ata'y-założyciela szkoły (madhhab) Mutazylitów. To od niego nauczył się podstawowych założeń szkoły.*

Zajdyci pod względem doktryny prawnej tak naprawdę są Mutazylitami. Uważają za dopuszczalne (*joyez*) złożenie Imamatu (*imamah*) w rękach kogoś zasługującego (*mafdul*) niż zasłużonego (*afdal*). Odnoszą się z szacunkiem do dwóch sheikhs [*shaykhayn*] (Abubakr i 'Umar).³⁸ W kwestii zapatrywań wiary bliższe są im poglądy Szkoły Sunnickiej, jako że Ibn al-Qutaybah rzekł:

*Zajdyci spośród wszystkich sekt rafidi (shi'ah) są mniejszymi ekstremistami [ghulu].*³⁹

To z tej przyczyny powstanie jednego z zajdyckich liderów (Muhammad Nafs az-Zakiyyah) było wysławiane przez prawników sunnickich i barwnie zrelacjonowane przez Waqidi'ego, Abubakr'a ibn Sirah,⁴⁰ Ibn 'Ajlan,⁴¹ i 'Abd Allah ibn Ja'far'a⁴² - którzy byli znakomitymi erudytami w dziedzinie hadisów [*muhaaddithun*]. Wykształceni w Medynie [*maktab*], swego czasu byli uwikłani w powstanie Muhammada Nafs'a az-Zakiyyah'a. To dzięki nim Waqidi spisał hadis. Shahrستاني powiedział:

*Abu Hanif był jednym spośród tych, który naśladował Muhammad'a Nafs'a az-Zakiyyah'a.*⁴³

Mutazylici zwani *Basrah* także zgadzają się z powstaniem Muhammada i opierają się na przekazach Abu'l'a-Faraj'a al-Isfahani'ego: Grupa Mutazylitów w Basrah (Wasil ibn 'Ata' i 'Amru ibn 'Ubayd) złożyła mu przysięgę wierności.⁴⁴

Zgodnie z tym Zajdyci mogą być uważani za szyitów tylko z politycznego punktu widzenia, aczkolwiek wierzyli w wysoce uprzywilejowaną pozycję potomków Fatimy (a.s.).

Podsumowanie lekcji trzeciej

Syzizm zgodnie z pojęciem nawiązuje do zwolenników i stronników

---

³⁷ Shahrستاني, *Al-Milal wa'n-Nihal* (Qum: Enteshurat ash-Sharif ar-Radi, 1364 H), t.1, s.143.

³⁸ *Tamže.*, s.138.

³⁹ Ibn al-Qutaybah, *Al-Ma'arif*, s.623.

⁴⁰ Abu'l-Faraj al-Isfahani, *Maqatil at-Talibiyyin*, 2-wyd (Qum: Enteshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416 H/1374 H, s. 251.

⁴¹ *Tamže.*, s. 254.

⁴² *Tamže.*, s.256.

⁴³ Shahrستاني, *Al-Milal wa'n-Nihal* (Qum: Enteshurat ash-Sharif ar-Radi, 1364 H), t. 1, s. 140.

⁴⁴ Abu'l Faraj al-Isfahani, *Maqatil at-Talibiyyin*, s. 258.

Alego (a.s.). Szyickie źródła podają tylko jedno znaczenie wyrazu, które oznacza wiarę w sukcesję Alego (a.s.) i jego jedenastu spadkobierców. Ten znak rozpoznawczy stosowany był przez Bezgrzesznych Imamów wtedy kiedy niektórzy identyfikowali się z innymi frakcjami wyjętymi z kręgów szyickich. Wprost przeciwnie ma się sprawa z uczonymi i autorami *rijal* ze Szkoły Sunnitów. Określenia Shi'ah (shi'a) stosowali w szerszym znaczeniu i kierowali pod adresem wszystkich sekt wcześniej odseparowanych od głównego korpusu Szyitów, jak też wielbicieli potomków Proroka (s.). Oczywiście, w drugim i trzecim wieku Hidżry, obok szyickich Imamów, największą liczbę wśród Szyitów stanowili Zajdyci.

Lekcja 3: Pytania

1. Jak brzmi definicja słownikowa wyrazu Shi'ah? Skomentuj.
2. Jaka jest interpretacja wyrazu Shi'ah w źródłach szyickich?
3. Czy radykalne sekty zostały zidentyfikowane przez Bezgrzesznych Imamów jako szyickie? Skomentuj.
4. W jaki sposób uczeni sunniccy zdefiniowali słowo Shi'ah?
5. Która z sekt, w sensie politycznym, była bardziej szyicka? Dlaczego?

Lekcja czwarta

Geneza szyizmu

Odnośnie pochodzenia i początków szyizmu zostały zaprezentowane różne punkty widzenia, które generalnie można by podzielić na dwie części:

1. Pierwsza włączyła pisarzy i badaczy twierdzących, że Szyizm powstał po śmierci Proroka (s.), który osobiście dokonał podziału na podgrupy:

A) Pierwsza skupiała tych, którzy wierzyli, że Szyizm pojawił się w dniu Saqifah – dzień, w którym wyróżniająca się grupa Współtowarzyszy wyraźnie rzekła: *To Ali najbardziej zasługuje na pełnienie funkcji Imama [imamah] i sprawowanie kalifatu [khalifah].*⁴⁵

B) Tutaj znajdują się ci, którzy powstanie szyizmu kojarzą z późniejszym kalifatem Usmana (Utman) i rozprzestrzenianiem poglądów ‘Abd Allah ibn Saba’y w czasach zawiązującego się szyizmu.⁴⁶

C) W trzeciej podgrupie to ci, którzy są przekonani, iż Szyizm zrodził się w dniu *Fitnah ad-Dar* (dzień, w którym trzeci kalif został zamordowany). Toteż zwolennicy Alego (a.s.), będący tymi samymi szyitami, stanęli w obliczu żądzy pomśzczenia śmierci Usmana przez tak zwanych Usmanów (*Utmanów*).

Ibn an-Nadim tak oto napisał: *Kiedy Talhah i Zubayr wystąpili przeciw Alemu (a.s.) domagając się pomśzczenia śmierci Usmana, dali tym samym do zrozumienia, że nic z wyjątkiem dokonania tego aktu nie zdoła ich usatysfakcjonować. W odpowiedzi na to Ali chce z nimi walczyć, by ukazać im prawdę. Ci, którzy go wtenczas poparli nazwani zostali szyitami i sam Ali zwrócił się do nich tymi słowami: To są moi Shi’ah!*⁴⁷

Ibn ‘Abd ar-Rabbih al-Andalusi też powiedział: *Szyici to ci, którzy uważają wyższość Alego nad (Usmanem) Utmanem.*⁴⁸

D) W tej podgrupie znajdują się ci, którzy wierzą, że Szyizm ujrzał światło dzienne wraz z przyjściem Alego (a.s.) do władzy i następnie jego męczeńskiej śmierci.⁴⁹

E) Na tym etapie mowa jest o ludziach, którzy powstanie szyizmu wiążą z wydarzeniami pod Karbalą i śmiercią męczeńską Imama Husayna (a.s.).⁵⁰

2. Druga część zgromadziła naukowców, którzy uważają, że Szyizm sięga czasów Wysłannika Allaha (s.). Abstrahując od szyickich *ulama*,⁵¹ niektórzy z sunnickich

---

⁴⁵ Ya’qubi powiedział: Liczba uprzywilejowanych Współtowarzyszy odmówiła złożenia przysięgi Abubakr’owi, mówiąc: *To Ali najbardziej zasługuje na sprawowanie funkcji kalifatu.* *Tarikh al-Ya’qubi* (Qum: Mansurat ash-Sharif ar-Radi, 1414 H), t.2, s. 124.

⁴⁶ Samirah Mukhtar al-Laythi, *Jihad ash-Shi’ah* (Beirut: Dar al-Jayl, 1396 H), s. 25.

⁴⁷ Ibn an-Nadim, *Al-Fihrist* (Beirut: Dar al-Ma’rifah), s. 249.

⁴⁸ Ahmad ibn Muhammad ibn ‘Abd ar-Rabbih al-Andalusi, *Al-‘Aqd al-Farid* (Beirut: Dar Ihya’ at-Turath al-‘Arabi, 1409 H.), t. 2, s.230.

⁴⁹ Abu Mansur ‘Abd al-Qadir ibn Tahir ibn Muhammad al-Baghdadi, *Al-Firaq bayn al-Firaq* (Kair: 1397 H), s. 134.

⁵⁰ Samirah Mukhtar al-Laythi, *Jihad ash-Shi’ah*, s. 35, cyt. Bernard Levis, *Usul al-Isma’iliyyah* (Prawa Ismailitów), s.84.

uczonych byli tego samego zdania. Jeden z wyróżniających się sunnickich *ulama* – powiedział: Pewna liczba współtowarzyszy w czasach współczesnych Proroka (s.) była znana pod nazwą *Szyici Alego* (a.s.).⁵² Przyglądając się z uwagą zaprezentowanym poglądom, można by rzec, że historie związane z miejscem Saqifah, bitwą Jamal, misją Alego, późniejszym okresem kalifatu Usmana, Karbalą i jej tragedią są fazami autentycznych wydarzeń, które wywarły decydujący wpływ na historię Szyizmu. Aczkolwiek egzystencja jednostki występującej pod nazwą ‘*Abd Allah ibn Saba*’ wzbudza wątpliwości. Kształtowanie się szyizmu w tych fazach wydaje się nie do końca słuszne, ponieważ studiując tradycje prorocत्व już tam dopatrzymy się wprowadzonego w obieg pojęcia szyizmu przez Wysłannika Allaha (s.) i Muhammad’a al-Mustafa’ę (a.s.) - sympatyzujących z Alim (a.s.); zanim jeszcze miały miejsce te wszystkie wydarzenia. Niektóre zostały wspomniane w hadisach a inne zacytowane poniżej.

Wszystkie owe wydarzenia są też jednomyślnie zaakceptowane przez Ahl as-Sunnah (*Szkoła Sunnitów*) i uwiecznione w ich źródłach dotyczących hadisów. Na przykład hadisy ukazane przez Suyuti’ego – jednego z sunnickich egzegetów [*mufasssirun*] – do poniższego wersetu wzięte zostały od samego Proroka (s.).

...i którzy czynią dobre dzieła – oni są najlepsi ze stworzeń!⁵³

Święty Prorok (s.) komentuje:

*Ali (a.s.) i jego Shi’ah (zwolennicy, naśladowcy) będą oswobodzeni w Dniu Zmartwychwstania.*⁵⁴

Święty Prorok (s.) powiedział do Alego (a.s.): *Bóg wybaczy grzechy twoim Shi’ah i następcom twoich Shi’ah.*⁵⁵

Prorok (a.s.) rzekł do Alego (a.s.): *Ty i twoi Shi’ah spotkacie się ze mną (w Dniu Zmartwychwstania) nad rajskim stawem Kausar, tam skosztujecie nektaru i twarze wasze staną się jasne, podczas gdy wasi wrogowie będą spragnieni i zakuci w łańcuchy.*⁵⁶

W obszernym hadisie traktującym cnoty Alego (a.s.), Święty Prorok (s.) powiedział do swojej córki Fatimy (a.s.): *Ach Fatima! Ali i jego Shi’ah będą jednymi z nielicznych, którzy jutro ocaleją.*⁵⁷

⁵¹ Ja’far Kashif al-Ghita, *Difa’ az Haqqaniyyat-e Shi’eh* [W obronie prawdy szyickiej], tłum. Ghulam-Hasan Muharrami, 1-wyd. (Mu’minin, 1378 H), s. 48; Muhammad Husayn Zayn ‘Amili, *Ash-Shi’ah fi’-t-Tarikh*, tłum. Muhammad-Rida ‘Ata’i, 2-wyd. (Mashad: Bunyad-e Pazhuhesh-ha-ye Astan-e Quds-e Radawi, 1375 H), s. 34.

⁵² Muhammad Kird- ‘Ali, *Khataat ash-Sham*, 3-wyd. (Damaszek: Maktabah an-Nuri, 1403 H/1983), t. 6, s. 245.

⁵³ *Święty Koran*, Surah al-Bayyinah, w. 98, s. 7.

⁵⁴ Jalal ad-Din as-Suyuti, *Ad-Durr al-Manthur fi’-Tafsir bi’-l-Ma’thur* (Qum: Manshurat Maktabah Ayatullah al- ‘Uzma al-Mar’ashi an-Najafi, 1404 H), t. 6, s. 379.

⁵⁵ Ibn Hajar al-Haythami al-Makki, *Sawa-iq al-Muhriqah*, 2-wyd. (Kair: Maktabah al-Qahirah, 1385 H), s. 232.

⁵⁶ Tamże.; Nur ad-Din ‘Ali ibn Abibakr al-Haythami, *Majma’ az-Zawa’id* (Beirut: Dar al-Fikr Li’-t-Taba’ah wa’n-Nashr wa’t-Tawzi’, 1414 H), t. 9, s. 177.

⁵⁷ Akhtab Khwarazm, *Al-Manaqib* (Najaf: Manshurat al-Matba’ah al-Haydariyyah, 1385 H), s. 206.

Prorok (a.s.) też dodał:

*Ach Ali! Bóg wybaczy grzechy tobie, twojemu potomstwu, twoim szyitom i następcom twoich szyitów.*⁵⁸

Ponownie Prorok (s.) powiedział:

*Ach Ali! W Dniu Zmartwychwstania ja mocno przylgnę do Boga, ty szybko uchwycisz się mnie, twoje dzieci szybko przygarną się do ciebie i potomkowie twoich szyitów szybko uchwycą się ich.*⁵⁹

Ponownie Prorok (s.) powiedział do Alego (a.s.):

*Na koniec, to właśnie ty spośród ludzi będziesz najbliżej mnie... a kazalnice rozpromieni blask oblicza szyitów.*⁶⁰

Ibn al-Abbas opowiedział, że Jibra'il (Archanioł Gabryjel) przekazał wiadomość, iż Ali (a.s) i szyici wspólnie z Muhammadem (s.) zostaną wzięci do raju.⁶¹

Salman al-Farsi opowiada, że Szlachetny Prorok (s.) zwrócił się do Alego (a.s.):

*Ach Ali! Nałóż pierścień na palec prawej ręki po to, abyś należał do tych najbliższych [muqarrabin]. Ali (a.s.) zapytał: **Kim są ci najbliżsi?** On (s.) odpowiedział: Jibra'il i Mika'il. Ali (a.s) ponownie zapytał: **Jaki rodzaj pierścienia mam włożyć?** On (s.) odpowiedział: Pierścień z czerwonym agatem, ponieważ kamień ten jest dowodem uznania na to, iż ktoś akceptuje bycie posłusznym Bogu [**ubudiyah**], moje proroctwo [**nubuwwah**], twoją opiekę [**wisayah**] i następców twojego Imamatu [**imamah**]. Twoi zwolennicy są ludźmi Raju i przeznaczeniem twoich wytrwałych następców jest Raj Firdaws [**jannah al-firdaws**].⁶²*

Ponownie Święty Prorok (s.) powiedział:

*Siedemdziesiąt tysięcy osób z mojej ummah wejdzie do Raju bez wstępnego rozrachunku. Ali (a.s.) zapytał: **Kim oni są?** On (s.) odpowiedział: Oni są twoimi naśladowcami (**shyi'a = shi'ah**) i ty jesteś ich Imamem.⁶³*

Anas ibn Malik dzięki wiedzy zaczerpniętej od Proroka zdaje relację (s.):

*Jibra'il powiedział mi: Bóg Najwyższy kocha Alego (a.s.) do tego stopnia, iż tego nawet nie zdołał wyznaczyć żadnemu z aniołów. Tak jak **tasbihs** [uwielbienie Boga za pomocą paciorków różańca] będące westchnieniami, tak Bóg stworzył aniołów po to, by szukali przebaczenia dla wielbicieli i naśladowców Alego (s.) aż do dnia, w którym zmartwychwstaną.⁶⁴*

Jabir ibn 'Abd Allah al-Ansari mówi, co powiedział Prorok (s.):

---

⁵⁸ Tamże., s. 209; Shaykh Sulayman al-Mataba'ah al-Qanduzi al-Hanafi, *Yanabi' al-Mawaddah*, 1-wyd. (Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1418 H), t.1, s. 302.

⁵⁹ Akhtab Khwarazm, *Al-Manaqib*, s. 210.

⁶⁰ Tamże., t. 188, s. 158.

⁶¹ Tamże., t. 19, hadis 329, s. 322.

⁶² Tamże., t. 234.

⁶³ Tamże., t. 235.

⁶⁴ Shaykh Sulayman al-Qanduzi al-Hanafi, *Yanabi' al-Mawaddah*, s. 301.

*Przysięgam na Boga, że posłał mnie w całej prawdzie jako Proroka (s.), zgromadził aniołów, aby szukały przebaczenia dla Alego (a.s.) i jego naśladowców, podobnie jak ojciec który z płonąca duszą szuka go dla swego dziecka.*⁶⁵

Sam Ali (a.s.) wyjawiał, iż Prorok (s.) miał powiedzieć:
*Ach Ali! Powiadom szyitów, że mogą liczyć na moją interwencję w Dniu Zmartwychwstania, w dniu, w którym żadne bogactwo ani potomek nie przyniesie dobrodziejstwa, jedynie moje wstawiennictwo.*⁶⁶

Prorok (s.) powiedział Alemu (a.s.):
*Pierwsze cztery osoby, które wejdą do Raju to: Ja, ty, Hasan, i Husayn; tuż za nami wejdzie nasze potomstwo; nasze żony znajdują się tuż za naszym potomstwem i nasi naśladowcy będą nadchodzić z prawych i lewych stron.*⁶⁷

Toteż wielu z *muhaddisun* lub historyków sunnickich, takich jak Ibn al-Jawzi, Baladhuri, Shaykh Sulayman al-Qanduzi al-Hanafi, Khwarazmi, i as-Suyuti poinformowali, iż Prorok (s.) zwrócił się do Alego (a.s.) następująco:

*Zaprawdę ten (Ali a.s.) i szyici w Dniu Zmarwychwstania będą zbawieni.*⁶⁸

Co ciekawe, oprócz objawień przekazanych przez Proroka (s.) istnieją transmisje zrelacjonowane przez samych przeciwników szyizmu. I tak na przykład Ajsza opowiada historię śmierci Hujr'a i jego współtowarzyszy zamordowanych przez Mu'awiyah, który wkrótce po tym incydencie wyrusza na pielgrzymkę (*hajj*), następnie przybywa do Medyny. Tam też Ajsza zwraca się do niego tymi słowami:

*Mu'awiyah! Gdzie podziła się twoja wyrozumiałość w momencie kiedy mordowałeś Hujr'a i jego współtowarzyszy? Wiedz, że słyszałam jak Święty Prorok (s.) rzekł: To jest grupa, która będzie zamordowana w miejscu nazwanym Marj 'Adhra', na którą wiadomość mieszkańcy nieba będą wzburzeni.*⁶⁹

Aczkolwiek wiarygodność tych hadisów nie budziła kontrowersji, bo w dodatku została przekazana przez wyróżniających się sunnickich *muhaddithun*, to jednak niektórzy z pisarzy sunnickich protestują przeciwko im niewłaściwym interpretacjom. Ibn Abi'l-Hadid powiedział:

Chodzi o to, że komentarze do licznych hadisów z góry przyznawały szyitom uprzywilejowaną pozycję w raj. Tymczasem są to interpretacje tych, którzy wierzą w wyższość i zaszczytne wyniesienie Alego (a.s.) nad resztą stworzenia. Z tej przyczyny nasi mutazyliccy uczeni-ulama tak oto napisali w swych książkach i traktatach:

⁶⁵ *Tamże.*

⁶⁶ *Tamże.*, s.302.

⁶⁷ Nur ad-Din 'Ali ibn Abibakr al-Haythami, *Majma' az-Zawa'id*, s. 178.

⁶⁸ Ibn al-Jawzi, Tadhkirah al-Khawas (Najaf: Manshurat al-Matba'ah al-Haydariyyah, 1383 H), s.54; Ahmad ibn Yahya ibn Jabir Baladhuri, *Insab al-Ashraf*, oprac. Muhammad Baqir Mahmudi (Beirut: Ma'assasah al-A'lami Li'l-Matb'at, 1349 H), t. 2, s.182; Shaykh Sulayman al-Qanduzi-al-Hanafi, *Yanabi' al-Mawaddah*, 1-wyd. (Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1418 H), t. 1, s. 301; Akhtab Khwarazm, Al-Manaqib (Najaf: Manshurat al-Matba'ah al-Haydariyyah, 1385 H), s. 206; Jalal ad-Din as-Suyuti, *Ad-Durr al-Manthur fi't-Tafsir bi'l-Ma'thur* (Qum: Manshurat Maktabah Ayatullah al-'Uzma al-Mar'ashi an-Najafi, 1404 H) t. 6, s. 379.

⁶⁹ Ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi* (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1414 H), t. 2, s. 231.

Jesteśmy autentycznymi szyitami - i to oświadczenie nie tylko znajduje się bliżej rzeczywistości, ale też i najbliższej prawdy⁷⁰.

Także w książce pod tytułem *As-Sawa'iq al-Mahriqah fi'r-Radd 'ala Ahl al-Bid'a waz-Zindiqah* zostały zaznaczone ich wierzenia i credo. Podczas transmisji owych hadisów Haythami powiedział:

*W hadisach nie chodzi szyitom o ukazanie ezystencji szyitów. Hadisy zwracają uwagę na potomków i naśladowców Alego (a.s.), którzy nie są dotknięci żadnym złem, przekleństwem, i nie zlorzeczą Współtowarzyszom Proroka (s.).*⁷¹

W odpowiedzi na to zmarły Muzaffar rzekł:

*To ciekawe, że w tym miejscu Ibn Hajar wyobraził sobie szyitów jako sunnitów. I nie wiem, czy powodem tego nie jest zbieżność podobieństw dwóch terminów takich jak "szyici" i "sunnici". Albo, być może, przyczyna tkwi w percepcji tych grup jako dwóch identycznych. A może powód jest taki, że sunneci bardziej kochają i naśladowują rodzinę Proroka (s.) niż szyici?*⁷²

Zmarły Kashif al-Ghita również powiedział:

*Przypisując termin Shi'ah tylko szyitom Alego (a.s.) można zrozumieć, że poza tą grupą nie istnieją inni szyici.*⁷³

Pojawienie w hadisach i opowieściach Proroka (s.) pojęcia Shi'ah jest wyraźne i bezdyskusyjne. Dzięki tym niesprawiedliwym hadisom chcieli ukryć prawdę, a w ostateczności oszukali siebie. To jest niezbity dowód potwierdzający prawdę, że wszelkie powiązania odnośnie szyitów zostały wyjaśnione w czasach Proroka (s.) i liczba jego Współtowarzyszy była już wówczas określana pod nazwą **szyici Alego (a.s.)**.⁷⁴

Współtowarzysze Proroka (s.) także traktowali naśladowców Alego (a.s.) jako *Shi'ah*. Hashim Marqal odnośnie osoby zwanej Mahal ibn al-Khalifa at-Ta'i pisze: *Ach Amir al-Muminin! On znajduje się pośród twoich szyitów.* Również sami szyici używają tego terminu w stosunku do innych, nazywając ich szyitami. Tak jak Szaykh al-Mufid przekazuje, że pewna liczba osób przybyła do Alego (a.s.) i rzekła:

Ach Amir al-Muminin! Znajdujemy się wśród twoich szyitów!

---

⁷⁰ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Nahj al-Balaghah* (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi), t. 20, s. 226.

⁷¹ Ahmad Ibn Hajar Haythami al-Makki, *As-Sawa'iq al-Mahriqah fi'r-Radd 'ala Ahl al-Bid'a waz-Zindiqah* (Kair: Maktabah al-Qahirah, 1384 H), s. 232.

⁷² Muhammad Husayn Muzaffar, *Tarikh ash-Shi'ah* (Qum: Mansurat Maktabah Basirati), s. 5.

⁷³ Ja'far Kashif al-Ghita', *Difa' az Haqqaniyat-e Shi'eh* (W obronie prawdy szyickiej), tłum. Ghulam-Hasan Muharrami, 1-wyd. (Mu'minin, 1378 H), s. 48-49.

⁷⁴ Sa'd ibn 'Abd Allah al-Ash'ari odnośnie kwestii tak się wypowiedział: Pierwszą grupą są szyici, grupa naśladowająca Alego ibn Abi Taliba (a.s.). Za życia Proroka (s.) i po jego śmierci nazwani zostali - szyitami Alego i odznaczali się wiarą w jego Imamatu. Wśród nich znajdują się tacy jak Miqdad ibn Aswad al-Kindi, Salman al-Farsi, Abu Dharr, i 'Ammar. Złożyli mu jako pierwsi przysięgę posłuszeństwa i brali z niego przykład. Byli też inni, których postawa i upodobania harmonizowały z postawą Alego ibn Abi Taliba; w efekcie też stali się pierwszą grupą społeczności (*ummah*) muzułmańskiej, zwaną Shi'ah – szyitami; oczywiście, przydomek Shi'ah jest tak starodawny jak imiona: Noe, Abraham, Mojżesz, Jezus, czy innych proroków. *Al-Maqalat wa'l-Firaq*, 2-wyd. (Teheran: Markaz-e Intisharat-e 'Ilmi wa Farhangi, 1360 H), s.3.

On na to rzekł:

*Twarze moich szyitów bledną przed nocnym czuwaniem i wzrok ich słabnie od płaczu.*⁷⁵

Wielokrotnie, w wyżej wymienionych przypadkach, sam Hadrat Ali (a.s.) nazywał swoich zwolenników szyitami. Na przykład na wieść o męczeńskiej śmierci kilku swoich naśladowców w miejscowości Basrah, którzy zginęli z rąk Talhah'a i Zubayr'a Ali (a.s.) ostentacyjnie rzuca na nich nefrin (klątwa), mówiąc:

*Ach Boże! Oni zabili moich szyitów. Ty także ich zabij!*⁷⁶

Nawet wrogowie Alego (a.s.) używali tego określenia odnośnie jego zwolenników. Byli to *A'ishah, Talhah i Zubayr*, którzy w jednej z konwersacji dotyczącej przebycia trasy z Mekki do Iraku, powiedzieli:

*Pojedziemy do Basrah, tam pozbedziemy się rządu Alego i zabijemy jego szyitów.*⁷⁷

W każdym razie, prawdziwy szyizm to ten, który ma wiele wspólnego z epoką Proroka (s.), a jest nim miłość, oddanie i uznanie wyższości Alego (a.s.) nad innymi. Ten Czcigodny Prorok (s.) we własnym przemówieniu zaprosił ludzi do naśladowania Alego (a.s.) i jego rodziny podczas wydarzeń *Ghadir Khumm*. Ibn Abi'l-Hadid mówi:

*Ta wiadomość została przekazana przez muhaddithun, którzy twierdzili, że żaden z nich nie został oskarżony o rafd (herezja) i szyizm. Oni nawet nie wierzyli w wyższość czy jakkolwiek przewagę Alego (a.s.) nad innymi.*⁷⁸

Skierujmy teraz uwagę ku rozdziałowi poświęconemu hadisom. Buraydah Aslami mówi:

“Wysłaniec Boży (s.) powiedział: *Bóg Najwyższy nakazał mi kochać cztery osoby i powiedział mi, że On również je kocha. Oni zapytali: Wysłanniku Allaha! Powiedz ich imiona. On (s.) trzykrotnie wypowiedział: Ali i następnie Abu Dharr, Miqdad i Salman*”.⁷⁹

At-Tabari przekazał, że w trakcie bitwy pod Uhud Czcigodny Prorok miał powiedzieć:

*Ali jest we mnie a ja jestem w nim.*⁸⁰

Umm Salmah przekazał:

---

⁷⁵ Muhammad ibn Muhammad ibn an-Nu-man (Shaykh al-Mufid), *Al-Irshad*, tłum. Muhammad Baqir Sa'idi Khurasani, 2-wyd. (Teheran: Kitabfurushi-ye Islamiyyaeh, 1376 H), s. 228.

⁷⁶ Shaykh al-Mufid, *Al-Jamal*, s. 285.

⁷⁷ *Tamže.*, s.235.

⁷⁸ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Nahj al-Balaghah* (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi), t. 2, s. 349.

⁷⁹ Ibn Hajar al-Haythami al-Makki, *Sawa'iq al-Muhriqah*, 2-wyd. (Kair: Maktabah al-Qahirah, 1385 H), s.122.

⁸⁰ *Tarikh at-Tabari*, 3-wyd. (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah, 1408 H), t. 2, s.65.

*Za każdym razem kiedy Prorok (s.) był pogniewany, nikt z wyjątkiem Alego nie śmiał do niego przemówić.*⁸¹

Sa'd ibn Abi Waqas przekazał co powiedział Święty Prorok (s.):

*Ktokolwiek kocha Alego, mnie kocha, i ktokolwiek kocha mnie, kocha Boga. Ktokolwiek jest wrogiem Alego, jest wrogiem moim, ktokolwiek jest wrogiem moim, jest wrogiem Boga.*⁸²

Ibn al-Jawzi przekazał, iż Prorok (s.) miał powiedzieć:

*Ach Ali! Stanowisz granicę między niebem a piekłem. Ty otworzysz wrota niebios i wejdiesz w jego progi bez rozrachunku.*⁸³

Khwarazmi, upoważniony przez Ibn al-Abbas'a, przekazał w dziele *Al-Manaqib*, że Święty Prorok (s.) powiedział:

Kiedy zostałem zabrany w niebiańską podróż ujrzałem napis przy wejściu do nieba:

La ilaha illallah, Muhammadan Rasulallah, 'Aliyyun Habib Allah Al-Hasan wa'l-Husayn Sifat Allah, Fátima Ummat Allah, 'ala mabghaduhum la'nat Allah.⁸⁴

Zubayr Ibn Bakkar – wnuk Zubayr'a, znany z negatywnej postawy w stosunku do Amira al-Muminin'a – powiedział, iż usłyszał jak Wysłannik Boga rzekł:

*Tym, którzy wierzą w Boga i potwierdzają moje apostołstwo [risalah] nakazuję kochać Alego ibn Abi'Talib'a i uznać jego opiekuństwo [wilayah]. Kto kocha jego kocha mnie i kto kocha mnie kocha Boga.*⁸⁵

Ibn Abi'l-Hadid, za zgodą Zayd'a ibn al-Arqam przekazał następujące słowa Proroka (s.):

*Jestem waszym przewodnikiem w konkretnej sprawie. Jeśli ją poznacie, nie zejdziecie na manowce; waszym opiekunem [wali] i Imamem jest Ali ibn Abi Talib. Uznajcie go, bo o tym poinformował mnie sam Jibra'ail.*⁸⁶

Po tym jak został skomentowany ów hadis, Ibn'Abi'l-Hadid powiedział:

Gdyby oni powiedzieli: *To jest namacalny dowód na poparcie Imamatu [imamah] Alego (a.s.). W jaki sposób ten problem rozwiążą Mutazylici?*

Odpowiadamy: Możliwe, że Prorok (s.) miał na myśli religijne werdykty [fatawa] i prawa [ahkam], ale wykluczał kalifat z jego udziałem. Podobnie gdy przytoczyliśmy

---

⁸¹ Ibn Hajar al-Haythami al-Makki, *Sawa'iq al-Muhriqah*, s. 123.

⁸² *Tamże.*

⁸³ Sabt ibn al-Jawzi, *Tadhkirah al-Khawas* (Najaf: Enteshurat al-Matba'ah al-Haydariyyah, 1383 H), s. 209.

⁸⁴ Akhtab Khwarazm, *Al-Manaqib* (Najaf: Enteshurat al-Matba'ah al-Haydariyyah, 1385 H), s. 214.

⁸⁵ Zubayr ibn Bakkar, *Al-Akhbar al-Muwaffaqiyyat* (Qum: Enteshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416 H), s. 312.

⁸⁶ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Nahj al-Balaghah*, 1-wyd. (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi, 1378), t. 3, s. 98.

świadczenia wielkich i wyróżniających się osobistości z kręgu Mutazylitów w Bagdadzie, możemy odpowiedzieć, że istota sprawy ujęta jest w następujących wnioskach: Imam i kalifat Alego (a.s) należały do niego pod warunkiem gdyby on pragnął sprawować tę funkcję i walczył o nią z innymi. Wyraźnie zrezygnował na rzecz kogoś innego i zachował milczenie. Nasza strona zaakceptowała opiekuństwo innej osoby i uznaliśmy to za prawnie uzasadnione. Podobnie Amir al-Muminin nie sprzeciwił się trzem kalifom jak też nie wzywał ludzi do zbrojnego powstania. Zatem zgodził się na ich kalifaty. To przyczyniło się do tego, że zaakceptowaliśmy je i uwierzyliśmy w ich bezgrzeszność, dobroć i sprawiedliwość. Jeżeli ten Hadrat zechce pozwać ich do walki i wezwać ludzi do zbrojnego powstania, my również uwierzylibyśmy w naruszenie prawa, zejście na złą drogę i brak powagi z ich strony.

Podsumowanie lekcji czwartej

Niektórzy pisarze utożsamiają narodziny szyizmu wraz z dniem pół-tajemnych konspiracyjnych spotkań w krytej sali, zwanej Saqifa. Inni jeszcze uważają, że przypadają one na ostatnią część rządów kalifa Uzmana. Grupa trzecia uważa, że szyizm zaistniał po zamordowaniu Uzmana w chwili kiedy czwarta grupa stwierdziła, że został on kalifem tylko dzięki męczeńskiej śmierci Alego? (a.s.). Piąta grupa jest zdania, że szyizm powstał po wydarzeniach mających miejsce w Krabali.

Abstrahując od uczonych szyickich warto przytoczyć wypowiedzi uczonych sunnickich takich jak Muhammad Kird-‘Ali, który utrzymuje, że korzenie ruchu szyickiego zostały już zapuszczone za życia Proroka (s.). To właśnie On (s.) po raz pierwszy użył terminu *shi'ah* odnośnie naśladowców Alego (a.s.).

Pewna liczba Współtowarzyszy Proroka (s.) również w tym samym czasie określana była nazwą *shi'ah*.

Uzupełniając myśl przewodnią pojęcia szyizm należy powiedzieć, że jest ona tą samą ekspresją miłości i bezinteresownego oddania sprawom Alego (a.s.), na temat której przemawiał Prorok (s.).

Lekcja 4: Pytania

1. Jak wiele poglądów zostało wyrażonych odnośnie początków powstania szyizmu. Skomentuj.
2. Kto pierwszy nazwał szyitami towarzyszy Alego?
3. Napisz dwa hadisy przekazane przez Świętego Proroka (s.) na temat szyitów.
4. Jaka jest opinia Ibn Abi'l-Hadid'y na temat hadisów odnośnie szyitów?
5. Jaki jest pogląd Ibn Hajar al-Haythami'ego w sprawie hadisów na temat szyitów?
6. Jaki jest prawdziwy szyizm?
7. Skomentuj opinię Ibn Abi'l-Hadid-y dotyczącą hadisu zrelacjonowanego przez Zayd'a ibn al-Arqam'a.

Lekcja Piąta

Inne określenia i pojęcia odnośnie szyitów

Po zakończeniu kalifatu Amira al-Mu'minin'a i rozprzestrzenieniu się szyizmu, stopniowo przybierało wiele innych imion, jakimi określano rodzinę i towarzyszy Alego (a.s.). Były to następujące przydomki: Alawi, Imamah, Husayniyyah, Ithna, Ashari, Khassah, Ja'fari, Turabi, i Rafidi. Chociaż generalnie w Ahl-al-Bayt królowała nazwa shi'ah, to czasami stosowano pod adresem szyitów przezwiska i tytuły z różnych okazji.

Czasami szyici byli obrzucani przez swych wrogów pejoratywnymi i poniżającymi przezwiskami. Na przykład w czasach Mu'awiyah, plemię Umajjadów i mieszkańcy Sham⁸⁷ obrzucili Alego (a.s.) epitetem, który brzmiał dosłownie: *Abu Turab (Ojciec Ziemi/Piasku)*, a jego stronnikom-szyitom przyklejono etykietkę z nazwą *Turab'ici*.

Po zakończeniu bitwy pod Syffin'em i rządów Alego (a.s.) Mu'aywiyah chciał posłać Abd Allah'a ibn Hadrami'ego do Basrah, ale przedtem udzielił instrukcji odnośnie plemienia Rabi'ah:

*Pomiń plemię Rabi'ah, bo wszyscy z nich są turabi'tami.*⁸⁸

Z tego co powiedział Mas'udi, Abu Mikhnaf był autorem książki zatytułowanej *Ahbar at-Turabiyyin*. To tam zostało zrelacjonowane wydarzenie przez Ayn al-Warad'a.⁸⁹

Wrogowie określali szyitów mianem *rafidi* (heretycy) i, jeśli ktoś chciał opuścić swoją religię, także zaliczano go do *rafidi*. Shafi ujął to w ten sposób:

*Jeżeli osoba kochająca Muhammada jest rafid - heretykiem, to człowiek i džinn będą świadkami, że ja rzeczywiście znajduję się pośród rafidi - heretyków.*⁹⁰

Ten fakt został wspomniany w historii kiedy po powstaniu Zayd'a ibn 'Alego szyici zostali nazwani heretykami – *rafidi*. Shahristani napisał:

Kiedy szyici z Kufy usłyszeli, że Zayd ibn 'Ali nie wyparł się dwóch *shaikhin* (Abubakr i Umar) i uznał Imamat za dopuszczalny dla kogoś zasługującego [*mafdu*] niż w rzeczywistości dla bardziej zasłużonego [*afdal*], zdecydowali się go opuścić. Odtąd też byli utożsamiani z heretykami [*rafidi*], przy czym *rafid* występuje też w znaczeniu: opuszczenie.

---

⁸⁷ Sham (Szam) – dawna stolica kalifatu Umajjadów. Obejmowała ziemie dzisiejszego Libanu, część Jordanii i Palestyny. [Przyp. tłum.].

⁸⁸ Ahmad ibn Yahya ibn Jabir Baladhuri, *Insab al-Ashraf*, badez. Muhammad Baqir Mahmudi (Beirut: Ma'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1394 H), t. 2, s.423.

⁸⁹ Ali ibn Husayn ibn 'Ali Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab* (Beirut: Manteshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1411 H), t. 3, s. 110.

⁹⁰ Haythami al-Makki, *As-Sawa'iq al-Muhriqah*, s. 123; Sayyid Mushin Amin, A'yan ash-Shi'ah (Beirut: Dar at-Ta'aruf Li'l-Matbu'at), t. 1, s. 21.

Oдноśnie innego przydomku *Alawi* (Alawici) Sayyid Muhsin Amin twierdzi:

*Po zamordowaniu Uzmana i konfrontacji między Mu'awiyah i Alim (a.s.), zwolennicy i naśladowcy Mu'awiyah zostali nazwani Uzmanitami, ponieważ sympatyzowali z Uzmanem. Alego traktowali nieprzyjaźnie i wrogo. Szyici zdobyli dodatkowy przydomek – Alawi (Alawici). Utrzymuje się on aż do końca rządów Umajjadów. Podczas epoki Abbasydów wyżej przyklepione etykiety takie jak: **Uzmani** i **Alawici** zostały zniesione i tylko nazwy szyici i sunnici pozostały w użyciu.*⁹¹

Imamici to jeszcze inna nazwa szyitów odróżniająca ich od Zayditów. Ibn al-Khaldun napisze:

Niektórzy szyici uwierzyli w niepodważalną i nieprzemijającą wartość tradycji. Mianowicie, że imamat jest zarezerwowany tylko dla Alego (a.s.); następnie powinien być przekazany jego następcom. Ci szyici nazywani są Imamitami (Imamiyyah). Odnoszą się niechętnie do Abubakra i Umara, ponieważ ci nie uznali wyższości Alego nad innymi i nie złożyli mu należytej przysięgi. Toteż nie zaakceptowali Imamatu Abubakr'a i Umar'a.

*Istnieją inni szyici, którzy są przekonani, że Bóg nie wyznaczył na to stanowisko konkretnej osoby, ale podał przypuszczalną charakterystykę jego osobowości, która która zgadzałaby się z postacią Alego (a.s.). Ludzie, którzy nie akceptują jego kandydatury są w błędzie. Grupa ta nie wypowiada się ujemnie na temat Abubakra i Umara i jej członkowie nazywani są Zayditami.*⁹²

Zwracając uwagę na poematy pochodzące od stronników i towarzyszy Imama Husayn'a (a.s.), możemy powiedzieć, że jednoznacznie wyróżniają się z pozostałych szyitów. Otaczają czcią męczeńską śmierć Imama Husayn'a. Wyznawców tej grupy nazywa się *Husaynitami*. Sami też w licznych poematach przedstawiają się jako *Husaynici* lub wyznawcy religii Husayna.⁹³

Tymczasem nazwa *Qat'iyyah* [dosł. Zdecydowani] obejmowała tych szyitów, którzy po śmierci Imama Musa'y Kazima (a.s.) chcieli odróżnić się od grupy *Waqifiyyah*. Uformowali grupę pewnych, zdecydowanych ludzi odnoszących się z namaszczeniem do śmierci Imama Kazima i wierzących w Imamat Imama Rida'y i następujących po nim Imamów. Z kolei *Waqifiyyah* nie byli przekonani co do śmierci Imama Musa'y Kazima (a.s.).⁹⁴

W dzisiejszych czasach termin *Ja'fariyyah* także kojarzony jest z szyitami ze względu na ich prawoznawstwo w przeciwieństwie do prawoznawstwa sunnickiego [*madhahib*]. Przyczyną powstania nazwy jest prawodawstwo szyickie wzorowane na filozofii Imama Sadiq'a (a.s.) i innych Imamów. Większość objawionych tradycji prawnych została opowiedziana właśnie przez Imama Sadiq'a (a.s.). Niestety, przyglądając się bliżej poematowi Sayyid'a Humayri'ego obawiamy się, że mógł być odebrany w kategoriach stworzonej jurysprudencji wyłącznie w epoce Imama as-

⁹¹ Sayyid Muhsin Amin, *A'yan ash-Shi'ah*, t. 1, s. 19.

⁹² Abd ar-Rahman ibn Muhammad Ibn al-Khaldun, *Al-Muqaddimah* (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi, 1408 H), s.197.

⁹³ Ibn' Abd Rabbih' Ahmad ibn Muhammad, *Al-'Aqd al-Farid*. Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-Arabi, 1409 H.

⁹⁴ Shahristani, *Kitab al-Milal wa'n-Nihal*, s.150.

Sadiq'a (a.s.) i na tym się kończyła jego rola. Tymczasem nazwa *Ya'fari* obejmowała szerszy krąg szyitów. Ich prawoznawstwo zostało zastosowane w początkach tworzącego się prawa religijnego [*usul*]. W rzeczywistości szkoła stanowiła uderzający kontrast w zestawieniu z innymi sektami. Poemat Humayri'ego w tej kwestii wypowiada się następująco:

*W imię Boga stałem się Ja'fari, a Allah jest Wielki.*⁹⁵

Status Alego (a.s.) wśród Współtowarzyszy [*sahabah*]

Ali (a.s.) wśród towarzyszy zajmował szczególną pozycję. Mas'udi ujął to następująco:

We wszystkich aspektach cnót i zasług, jakie posiadali Współtowarzysze Proroka (s.), które zostały potwierdzone w Islamie takimi wydarzeniami jak: emigracja [*hijrah*], udzielenie pomocy Prorokowi, stopień pokrewieństwa z Prorokiem, usatysfakcjonowanie, poświęcenie, znajomość Świętej Księgi, jihad, asceza, sąd, prawoznawstwo itd, Ali przewyższał wszystkich i kompletnie zachwycił. Był też wyłącznym posiadaczem takich przywilejów jak łącząca go więź krwi [*ukhuwwah*] z Prorokiem i jedynym adresatem deklaracji Proroka (s.):

*Jesteś dla mnie jak Harun (Aaron) dla Musa'y (Mojżesz);
Dla kogo ja jestem przewodnikiem (mawla), Ali jest również jego przewodnikiem;
Ach Boże! Bądź przyjacielem jego przyjaciół i wrogiem jego wrogów!*

Ali stał się bohaterem Jego suplikacji. Pewnego razu Anas przyniósł Prorokowi (s.) ugotowanego kurczaka, w odpowiedzi usłyszał:

Ach Boże! Wprowadź tutaj najukochańsze stworzenie, aby mogło posilić się ze mną!

W tym momencie wszedł Hadrat Ali (a.s.) i zjadł posiłek w towarzystwie Proroka (s.). Reszta towarzyszy nie mogła poszczycić się takimi cnotami.⁹⁶

Pośród plemienia Bani Haszim Ali (a.s.) był najbliższą osobą dla Proroka (s.). Dorastał i kształcił się w jego domu, znajdował się pod jego przemożnym wpływem.⁹⁷ Podczas sławnej nocnej emigracji (hidzra) Proroka położył się do łóżka zamiast niego i w ten sposób zmylił niewiernych towarzyszy, którzy chcieli sprawić przykrość Prorokowi (s.). W Medynie Ali przyłączył się do Proroka (s.).⁹⁸

W Islamie najważniejsza ze wszystkich (po Proroku) jest wysoka pozycja Alego (a.s.). Boży Wysłannik (s.) zdefiniował tę kwestię na początku swojej misji proroczej.

---

⁹⁵ Ali ibn Husayn ibn 'Ali Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab* (Beirut: Manshurat Mu'assasah al-'Ijami Li'l-Matbu'at, 1411 H), t. 3, s. 92.

⁹⁶ *Tamże*, t. 2, 446.

⁹⁷ Ali ibn al-Husayn Abu'l-Faraj al-Isfahani, *Maqatil at-Talibiyyin* (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416 H), s. 41.

⁹⁸ Ali ibn Husayn ibn 'Ali Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab*, s. 294.

Któregoś dnia Prorok (s.) otrzymał instrukcję od Boga, aby zaprosił swoich krewnych i znajomych do wkroczenia na drogę Islamu. Wówczas tylko jedna osoba była gotowa przyjąć owo zaproszenie na zwołanym posiedzeniu. Był nią Ali. To w obecności starszyny Prorok (s.) ogłosił, że Ali (a.s.) jest wykonawcą jego testamentu [wasi], ministrem [wazir], kalifą [khalif]⁹⁹ i następcą, pomimo że był najmłodszym uczestnikiem wśród zgromadzonych.

Prorok (s.) wielokrotnie informował Współtowarzyszy o statusie Alego (a.s.) i zachęcał do uznania jego prestiżu. Był czujny odnośnie ich zachowania względem Alego. Przyglądał się bacznie wówczas gdy Islam się rozprzestrzeniał i wiele osób z różnych motywów wkroczyło na ścieżkę muzułmańską. Szczególny incydent miał miejsce w przypadku Kurajszytów, których zazdrość w kierunku plemienia Banu Haszim pogłębiała się z dnia na dzień.

Shahr Ashub z upoważnienia Umar'a ibn al-Khattab'a napisze:

*Miałem zwyczaj naprzykrzać się Alemu (a.s.). Pewnego razu Prorok podszedł do mnie i powiedział: **Ach Umarze! Zamartwiasz mnie.** Powiedziałem: **Uciekam się do Boga przed gniewem Posłańca Bożego.** On powiedział: **Rozgniewałeś Alego, ktokolwiek jego rozgniewa, mnie rozgniewa.***

Mus'ab ibn Sa'd, dzięki swemu ojcu – Sa'd ibn Abi Waqqas'owi, przekazał:

*Akurat ja i inny mężczyzna przebywaliśmy w meczecie i obraziliśmy Alego. Rozjątrzony Prorok natychmiast podbiegł do nas i powiedział: **Dlaczego mi dokuczacie?** Ktokolwiek dokucza Alemu, dokucza mnie.*

Haythami przekazał:

Buraydah al-Aslami jako jeden z nielicznych z rozkazu Alego pojechał do Jemenu, przekazał:

*Znacznie wcześniej niż wojsko powróciłem do Medyny. Ludzie zapytali mnie: Co słyhać? Odpowiedziałem: Wszystko w porządku. Bóg sprawił, że Muzułmanie odnieśli zwycięstwo. Oni spytali: Dlaczego wróciłeś wcześniej od pozostałych? Powiedziałem: Ali wypłacił khums za kilka niewolnic dla siebie i przyjechałem powiadomić o tym Wysłannika Bożego (s.)... Echa tej rozmowy rozgniewały Proroka, iż powiedział: **Dlaczego niektórzy z ludzi bagatelizują i pomniejszają Alego? Ktokolwiek znajduje winę w Alim, znajduje też winę we mnie. Ktokolwiek odłączyłby się od Alego, jest odłączony ode mnie. On wywodzi się z mojej esencji, a ja z esencji Abrahama... Ach Buraydah! Czy nie wiesz, że Ali zasługuje na więcej niż jedną niewolnicę? On, po mnie, jest twoim opiekunem (wali).**¹⁰⁰*

Ibn Shahr Ashub przekazał podobny hadis za pośrednictwem sunnickich *muhaddithun* takich jak: Tirmidhi, Abu Na'im, al-Bukhari, i Musalli.¹⁰¹

---

⁹⁹ Muhammad Hadi Yusuf Gharawi, *Mawsu'ah at-Tarikh Islami*, 1-wyd (Qum: Majma' al-Fikr al-Islami, 1417 H), t. 1, s. 410.

¹⁰⁰ Hafiz Nur ad-Din 'Ali ibn Abibakr Haythami, *Majma' az-Zawa'id* (Beirut: Dar al-Fikr Li't-Tiba'ah wa'n-Nashr wa't-Tawzi' 1414 H), t. 9, s.173.

¹⁰¹ Ibn Shahr Ashub, *Munaqib Al Abi Talib*, s. 211-212.

W epoce Proroka (s.) jeśli chcielibyśmy sprawdzić czy dane dziecko jest nieślubne, mogliśmy się tego dowiedzieć dzięki złośliwym eksperymentom na jakie wystawiano Alego. Po zakończeniu bitwy pod Haybar'em mężczyzna brał swoje dziecko w ramiona i odchodził. Jeśli spotkał w drodze Alego, zbliżał się do niego i zadawał dziecku pytanie, czy podoba mu się ten mężczyzna. Jeżeli dziecko dało odpowiedź twierdzącą, można je było pocałować. Jeżeli odpowiedź była negatywna, mężczyzna stawiał dziecko na ziemi i mówił: Wracaj do swojej matki!

Ubadah ibn Samit również powie:

W imię miłości do Alego testowaliśmy pochodzenie naszych dzieci. Jeżeli zauważyliśmy, że jednemu z nich Ali się nie podoba, wiedzieliśmy że nie pochodzi z prawego łóża.¹⁰²

W końcowych latach życia Proroka (s.) kwestia pozycji i prestiżu Alego nabrała dużego rozgłosu do tego stopnia, że nadany mu tytuł wykonawcy testamentu [*wasi*] kojarzono tylko z jego osobą. Co ciekawe, tytuł ten został zaakceptowany zarówno przez jego przyjaciół jak nieprzyjaciół, specjalnie po tym jak Prorok (s.) przemówił do Alego (a.s.) przed wyprawą do Tabuk'a:

Jesteś dla mnie tak jak Harun dla Musa'y, z tą tylko różnicą, że po mnie nie będzie już żadnego proroka.¹⁰³

Z kolei podczas pożegnalnej pielgrzymki [Hajj al-Wida] w Mina' i także w Arafah Święty Prorok (s.) w swoich przemówieniach wielokrotnie informował o przyszłych jego dwunastu następcach, którzy będą wywodzić się z Banu Haszim. Ostatecznie, w drodze powrotnej z Mekki, w miejscu Ghadir Khumm, Prorok (s.) otrzymuje instrukcję od Boga, aby ogłosił wszystkim Muzułmanom przyszłą pozycję i znaczenie Alego (a.s.). Z tego powodu nakazał postój i zgromadzenie siodeł wielbłądzich do wzniesienia pulpitu . Następnie tam wygłosił przemówienie:

Dla kogo ja jestem przewodnikiem (mawla), Ali jest również jego przewodnikiem. Ach Boże! Bądź przyjacielem tego, kto jest przyjacielem Alego. Pomóż temu, kto pomógł jemu... Bądź nieprzyjacielem tego, kto jest nieprzyjacielem jego...

Następnie wydał rozkaz wszystkim obecnym, by złożyli Alemu przysięgę wierności. Szczegółowe objaśnienia powyższej kwestii możemy odnaleźć w pierwszym tomie książki *Al-Ghadir* autorstwa Allamah'a al- Amini'ego.

W ten sposób Prorok oznajmił Muzułmanom swojego następcę. Wtedy to lud muzułmański pozostał powiadomiony o tym kto odziedziczy przyszłe dowództwo po śmierci Proroka (s.).

Zubayr ibn Bakkar powie:

*Wszyscy emigranci [**muhajirun**] i pomocnicy [**ansor**] muzułmańscy nie mieli żadnych wątpliwości co do tożsamości osoby która po śmierci Proroka (s.) zostanie kalifą i przewodnikiem fundamentalnych spraw.*

---

¹⁰² *Tamże.*, s. 207.

¹⁰³ Sayyid Ja'far Murtada al-Amili, *Al-Ghadir wa'l-Mu'aridun*, 3-wyd (Beirut: Dar as-Sirah, 1418 H), s. 62-66.

Ten temat został odzwierciedlony w poematach zapamiętanych z czasów spotkań w Saqifa; poematy w mniejszym lub większym stopniu ukazujące wypaczenia rzeczywistości także w poezji.

Utbah ibn Abi Lahab recytował poniższy poemat po wydarzeniach w Saqifa i inauguracji Abubakr'a:

Nie wyobrażałem sobie, że rządy kalifatu wrócą do Banu Haszim i wśród nich przypadną Abu'l-Hasanowi (Ali).

Czy przypadkiem nie jest on pierwszą osobą, która modliła się w kierunku waszej qiblah i największym znawcą Koranu i Sunny?

Jest ostatnią osobą, która sporzała w twarz Prorokowi; Jibra'il (Archanioł Gabriel) był jego pomocnikiem przy kąpielu i przyodzianiu i uczczeniu ciała Proroka.

Oni nie myślą o tym kim on jest i nie myślą kogo posiadają; toteż wśród ludzkiej wspólnoty nie ma nikogo kto posiadałby jego dobre czyny.

Jakie rzeczy sprawiają, że oni zwracają się ku niemu? Powiedźcie, że ta strata jest jedną z naszych największych strat!

Po odczytaniu wiersza przez Utbah'a Ali poprosił go aby więcej tego nie recytował i powiedział, że dla bezpieczeństwa naszej religii jest to jedna z najważniejszych rzeczy, których należy przestrzegać.¹⁰⁴

Ibn Abi' Abrah Qurashi powiedział także:

Składajmy dziękczynienia Bogu, że jest godny uwielbienia! Dyskusja została odsunięta na dalszy plan, a przysięgę wierności złożono Sadiq'owi (Abubakr).

Rzekliśmy: Ali jest właścicielem kalifatu; byliśmy również zadowoleni z Umara, ale w tej kwestii najlepszy z nich jest starszy [atiq] (Abubakr).¹⁰⁵

W trakcie wszczęcia dyskusji pomiędzy Kurajszytami i Ansor'ami, pozornie dotyczącej wydarzeń w Saqifa, Amru ibn al-As wypowiedział się przeciw *Ansor'om*. W odpowiedzi, Nu'man ibn al-'Ajlan-jeden z poetów z grupy Ansor – zadeklamował poemat, w którym sylwetka Alego została uwypuklona.

Powiedz Kurajszytom: Jesteśmy armią zdobywców Mekki i bitwy pod Hunayn, i kawalerią pod Badr!

Rzekliście, że wyasygnowanie Sa'd'a na stanowisko kalifa jest nieprawne [haram], natomiast jest prawna [halal] posada dla Atiq'a ibn Uthamn'a, Abubakr'a.

[I rzekliście:] Abubakr jest stworzony do tej pracy i może dobrze się wywiązywać, ale Ali to jedna z osób najbardziej zasługujących na objęcie kalifatu.

Byliśmy po stronie Alego i on był stworzony do tej pracy, ale ty, Amru, nie rozumiesz.

---

¹⁰⁴ Zubayr ibn Bakkar, *Al-Akhar al-Muwaffaquyyat*, s.581.

¹⁰⁵ *Tamże.*, 580.

Ten mężczyzna [Ali] pragnie nam z pomocą Boga przewodzić i zabrania szerzyć zepsucie, ucisk i zło.

Jest on wykonawcą testamentu al-Mustafa'y Proroka, jego kuzyna i narzędziem unicestwiających niewierzących [kufr] i schodzących z dobrej drogi [dalalah].¹⁰⁶

Dzięki nieocenionej pomocy Fadl'a ibn al-'Abbas'a, który z rozkazu Alego bronił Ansor'ów, napisany przez niego poemat recytuje Hassan ibn Thabit:

Czy Bóg dał nam w nagrodę Abu Hassana, nagrodę, która znajduje się tylko w jego ręku, a która podobna jest do Abu Hassana?

Odnosię tego, że byłeś tamtejszym członkiem, stałeś na czele Kurajczyków. Twój oddech się pogłębił i serce zostało przeegzaminowane [czystość i szczerść].

Ty zachowałeś dla nas instrukcje Świętego Proroka. Z wyjątkiem ciebie kto mógłby być najistotniejszy dla niego i kto to mógłby być?

Czy przypadkiem nie jesteś tym bratem, który kieruje i spełnia jego wolę, czy nie jesteś spośród tych, którzy najlepiej znają Księgę i Sunnę?

Początkowo Abu Sufyan był przeciwny instytucji Abubakr'a i bronił Pana Wierzących (Ali). Oprócz dostarczonych przemówień, również skomponował następujące poematy:

Ach Banu Haszim! Nie pozwól innym wtrącać się w twoje sprawy, szczególnie Taym'owi ibn Murrah albo Adi'emu.¹⁰⁷

Sprawa kalifatu znajduje się wyłącznie w rękach jednego człowieka, jest nim Abu Hassan Ali.¹⁰⁸

Ostatecznie, podczas wydarzeń w Ghadir Khumm, osobisty poeta Proroka poprosił go o pozwolenie na spisanie dziejów powstałych w miejscu Ghadir w formie poematu. Oto fragment:

Ich Prorok zwołuje ich w dzień Ghadir Khumm; posłuchajcie teraz wezwania Proroka;

Dżibra'il przyniósł wiadomość od Boga: Znajdujesz się pod ochroną Boga, zatem nie popadaj w przygnębienie.

Wykonaj to co Bóg ci zlecił i odtąd nie obawiaj się wrogów.

Chwył Alego za rękę i podniósł je wysoko i dźwięcznym głosem ogłosił wiadomość.

---

¹⁰⁶ *Tamże.*, s. 592.

¹⁰⁷ *Taym* jest nazwą plemienia, do którego należał Abubakr, 'Adi jest plemieniem Umar'a.

¹⁰⁸ *Tarik'h ak-Ya'qubi*, t. 2, s. 126.

Następnie przemówił do ludzi: Kto jestem waszym przewodnikiem (maula) i waszym opiekunem? Następnie, z lekkim zaniebdaniem, wspólnie powiedzieli:

Twój Bóg jest naszym przewodnikiem (mawla) i ty jesteś naszym opiekunem (wali) i żaden z nas dzisiaj tu obecny nie wystąpi przeciw tobie.

Następnie on powiedział: Powstań Ali! Zaprawdę, jestem bardzo zadowolony że po mnie ty będziesz Imame i przewodnikiem.

[Wtedy on powiedział]: Zatem każdy dla kogo ja jestem przewodnikiem, Ali również jest przewodnikiem; bądźcie jego prawdziwymi naśladowcami!

W tym momencie zaczął się modlić: Ach Boże! Bądź przyjacielem przyjaciół Alego i wrogiem jego wrogów!

Ach Panie! Wspomóż jego zwolenników, jako że oni wspomagają Imama-Przewodnika, który jest dla nich jak księżyc pośród ciemnej nocy.¹⁰⁹

W przytoczonych poematach i przemówieniach Posłaniec Boży jednoznacznie zastrzegł dla Alego kierownictwo nad społecznością (*ummah*) i nazywa go Imame, opiekunem i przewodnikiem.

Tak, tłumy Muzułmanów nie mogły wyobrazić sobie, że po śmierci Proroka (s.) ktoś taki jak Ali (a.s.) zostanie okrzyknięty głową kalifatu i następcą Proroka. Podobnie Mu'awiyah w odpowiedzi na list Abubakr'a napisał:

My i twój ojciec za życia Posłańca Bożego odnosiliśmy się z szacunkiem do syna Abu Talib'a. Widzieliśmy, że cnoty jego przewyższały nasze. Po śmierci Proroka twój ojciec i Umar byli pierwszymi osobami, które zastawiły pułapkę na jego pozycję; następnie namówili ludzi do złożenia im przysięgi.¹¹⁰

W ostatnich miesiącach życia Proroka (s.), jak wskazują dowody, nie wyruszyli do Medyny i nie powiadomili o konspiracji Khalid'a ibn Sa'id'a i Abu Sufyan'a, którzy po śmierci Proroka (s.) powrócili do Medyny. Na widok zagarniętej pozycji Proroka (s.) przez Abubakr'a, poczuli się wstrząśnięci. Abu Sufyan, na skutek zastanej sytuacji, pospieszył do Abbas'a ibn Abd al-Muttalib i Alego (a.s.), prosząc ich o zorganizowanie buntu w imię obrony ich praw. Oni jednak odmówili.¹¹¹ Oczywiście, Abu Sufyan z góry zaplanował nie wziąć udziału w rozruchach.

Możemy wywnioskować, że aczkolwiek większość Współtowarzyszy Proroka oficjalnie uznaje kalifat Abubakr'a to jednak nie zapomina o Alim – osobie najbardziej zasłużonej [*afdal*] i godnej tego stanowiska. Kiedy on przebywał w meczecie, nikt z wyjątkiem niego nie mógł wydać werdyktu [*fatawa*] w kwestiach religijnych. Ten przywilej został zarezerwowany przez Proroka tylko dla Alego. Nic

---

¹⁰⁹ Abd al-Husayn Amini, *Al-Ghadir fi'l-Kitab wa's-Sunnah wa'l-Adab* (Teheran: Dar al-Kitab al-Islamiyyah, 1366 H), t. 1, s. 11; s. 39.

¹¹⁰ Ahmad ibn Yahya ibn Jabir Baladhuri, *Insab al-Ashraf* (Beirut: Ma'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1394 H), t. 2, s.396.

¹¹¹ *Tarikh al-Ya'qubi*, t. 2, s. 126.

też dziwnego, on z czasem został uznany za największy autorytet sądowy [*aqdi'l-ummah*].¹¹² Umar powiedział:

*Ach Boże, kiedy pojawi się problem, nie pozwól, aby zabrakło Abu'l Hassan'a!*¹¹³

Zwrócił się też do Współtowarzyszy Proroka (s.) następująco:

*Kiedy Ali przebywa w meczecie, nikt oprócz niego nie ma prawa do wydania jakiegokolwiek werdyktu religijnego [fatawa].*¹¹⁴

Chociaż po śmierci Proroka (s.) Ali (a.s.) nie objął władzy politycznej mimo to jego cnoty i wyróżniające go zalety zostały utrwalone w hadisach przez 30 osób. Autorami ich byli Współtowarzysze Proroka (s.). Z samych tylko wydarzeń w dniu Ghadir Ibn Haythami - zagorzały uczony sunnicki i Ibn Shahr Ashub doliczyli się 80 hadisów transmitowanych przez Współtowarzyszy.¹¹⁵

Tymczasem zmarły Allamah Amini zliczył aż 110 hadisów na temat wydarzeń Ghadir. Ich narratorami są następujący Współtowarzysze Proroka (s.):

Abu Hurayrah; Abu Layla al-Ansari; Abu Zaynab al-Ansari; Abu Fudalah al-Ansari; Abu Qudamah al-Ansar; Abu Umra ibn 'Amru ibn Muhsin al-Ansari; Abu'l-Haytham ibn Tayyihan; Abu Rafi'; Abu Dha'ib; Abubakr ibn Abi Quhafah; Usmah ibn Zayd; Uba ibn Ka'b; As'adibn Zurarah al-Ansari; Asma' bint 'Umays; Umm Salmah; Umm Hani; Abu Hamzah Anas ibn Malik al-Ansari; Jabir ibn Sumayrah; Jabir ibn 'Abd Allach al-Ansari; Jublah ibn 'Amru al-Ansari; Jabir ibn Mut'am al-Qurshi; Jarir ibn 'Abd Allach Bajli; Abu Dharr Jundab ibn Junadah; Abu Junaydah al-Ansari; Hubbah ibn Jawin 'Arni; Habashi ibn Junadah as-Saluli; Habib ibn Badil ibn Warqa' Khaza'i; Hudhayfah ibn Asid Ghaffari; Abu Ayyub Khalid ibn Zayd al-Ansari; Khalid ibn Walid al-Makhzumi; Khuzaymah ibn Thabit; Abu Sharih Khuwaylid ibn 'Amru Khaza'i; Rafa'ah ibn 'Abd al-Mundhir al-Ansari; Zubayr ibn 'Awwam; Zayd ibn al-Arqam; Zayd ibn Thabit; Zayd ibn Yazid al-Ansari; Zayd ibn 'Abd Allach al-Ansari; Sa'd ibn Abi Waqqas; Sa'd ibn Junadah; Salmah ibn 'Amru ibn Aku'; Samrah ibn Jundab; Sahl ibn Hanif; Sahl ibn Sa'd al-Ansari; Sadi ibn 'Ajlan; Damirah al-Asadi; Talhah ibn 'Ubayd Allach; Amir ibn 'Layla; Amir ibn Layla al-Ghaffari; Amir ibn Wathilah; A'ishah bint Abibakr; 'Abbas ibn 'Abd al-Muttalib; 'Abd ar-Rahman ibn 'Abd Rabbih al-Ansari; 'Abd ar-Rahmanibn 'Awf al-Qurshi; 'Abd ar-Rahman ibn Ya'mur ad-Dayla; 'Abd Allah ibn Abi 'Abd al-Athar al-Makhzumi; 'Abd Allach ibn Bashir; 'Abd Allach ibn Thabit al-Ansari; 'Abd Allach ibn Ja'far al-Hashimi; 'Abd Allach ibn Huntab al-Qurshi; 'Abd Allach ibn Rabi'ah; 'Abd Allach ibn al-'Abbas; 'Abd Allach ibn Abi 'Awf; 'Abd Allach ibn 'Umar; 'Abd Allach ibn Mas'ud; 'Abd Allach ibn Yamil; 'Uthman ibn 'Affan; 'Ubayd ibn 'Azib al-Ansari; Abu Tarif 'Adi ibn Hatam; 'Atiyah ibn Basar; 'Uqbah ibn 'Amir; Ali ibn Abi Talib; 'Ammar ibn Yasir; 'Umarah al-Khazaraji; 'Amru ibn al-'As; 'Amru ibn Murrah Jahni; Fatimah bint Rasul Allach (s.); Fatimah bint Hamzah; 'Umar ibn Abi Salmah; 'Umran ibn Hasin al-Khaza'i; 'Amru ibn Humq al-Khaza'i; 'Amru ibn Sharahil; Qays ibn Thabit al-Ansari; Qays ibn Sa'd al-Ansari; Ka'b ibn 'Ujrah al-Ansari; Malik ibn Huwayrath al-Laythi; Miqdad ibn 'Amru; Najiyah ibn 'Amru; al-Khaza'i Abu Burzah Fadlah ibn

¹¹² Baladhuri, *Insab al-Ashraf*, t. 2, s. 97.

¹¹³ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Nahj al-Balaghah* (Beirut: Dar Ihya'at-Turath al-'Arabi, 1378 H), t.1, s.18.

¹¹⁴ *Tamže*.

¹¹⁵ *Manaqib Al Abi Talib* (Qum: Mu'assaseh-ye Intisharat-e 'Allameh), t. 3, s. 25-26.

‘Utbah Aslami; Nu’man ibn ‘Ajlan al-Ansari; Hashim Marqal; Wahshi ibn Harb; Wahhab ibn Hamzah; Abu Juhayfah; Wahhab ibn ‘Abd Allach; i Yu’la ibn Murrah¹¹⁶

Istniały też indywidualne narracje hadisów co do wydarzeń w Ghadir Khumm. Autorami ich były osoby wrogo nastawione do Alego (a.s.): Abu Bakr, Umar Uthman, Talhah, Abd ar-Rahman ibn ‘Awf, Zayd ibn Thabit, Usmah ibn Zayd, Hassan ibn Tabit, Khalid ibn Walid, i rzucająca się w oczy - A’ishah. Ich niechęć czasami była tak wielka, że ci Współtowarzysze - nie zawsze zadowoleni z Alego - musieli niekiedy sami bronić go przed nimi. Przykładem jest Sa’d ibn Abi Waqqas. Po śmierci Umara wziął udział w sześćoosobowej naradzie wymierzonej przeciw Alemu i zagłosował na Uthman’a. Podczas tego kalifatu nie współpracował z Alim; wolał przyjąć postawę neutralną.

W rozmowie z Mu’awiyah wyznaje:

*Walczyłeś i toczyłeś wojnę z człowiekiem, który bardziej zasługiwał na kalifat niż ty. Mu’awiyah zapytał: Dlaczego? On odpowiedział: Jednym z powodów jest świadoma wypowiedź na ten temat Posłańca Bożego: Dla kogo ja jestem Mistrzem-Przewodnikiem (maula), dla tego Ali także jest Mistrzem-Przewodnikiem (maula). Ach Boże! Bądź przyjacielem jego przyjaciół i wrogiem jego wrogów; dodatkowe argumenty przemawiające na jego korzyść to cnoty i zasługi.*¹¹⁷

Podobnie, Abd Allah, syn Amru ibn al-As’a, który wraz ze swoim ojcem uczestniczył w bitwie pod Syffin’em, należał także do armii Mu’awiyah. Kiedy Ammar ibn Yasir został zabity i głowę jego przyniesiono do Mu’awiyah, dwaj mężczyźni zaciekle dyskutowali i spirali się w kwestii śmierci Ammar’a. Abd Allah wówczas powiedział:

*Byłoby lepiej dla każdego z was zrezygnować ze swoich racji, ponieważ słyszałem co Posłaniec Boży powiedział: Ammar zginie z ręki grupy tyranów. Mu’awiyah rozgniewał się i powiedział: W takim razie co on tu robi? Abd Allach odpowiedział: Odkąd Posłaniec Boży nakazał mi posłuszeństwo względem mojego ojca, jestem tutaj z tobą, ale nie będę walczyć.*¹¹⁸

Obecność Ammar’a w tym samym szeregu co Ali (a.s.), którego zabójcy zostali przepowiedzeni przez Proroka (s.) jako grupa tyranów rządzących w chaotycznej epoce, była ewidentnym świadectwem prawdy o Alim. Nawet syn Amru ibn As’a odważnie ją wspiera.

---

¹¹⁶ ‘Abd al-Husayn Amini, *Al-Ghadir fi’l-Kitab wa’s-Sunnah wa’l-Adab*, t. 1, s. 14-16.

¹¹⁷ Baladhuri, *Insab al-Ashraf*, t. 2, s. 109; Akhtab Khwarazm, *Al-Manaqib* (Najaf: Manshurat al-Matba’ah al-Haydariyyah, 1385 H), s. 59-60.

¹¹⁸ Baladhuri, *Insab al-Ashraf*, t. 2, s. 312-313.

Podsumowanie lekcji piątej

Szytów, po zakończeniu kalifatu Amir'a al-Mu'minin'a, obdarzono różnymi imionami. W celu pomniejszenia autorytetu szyickiego wrogowie wysyłali pod ich adresem pogardliwe imiona, takie jak *Rafidi* i *Turabi*. Inne nazwy takie jak: Alawici, Imamici, Husajnici, Jafaryci...były również w użyciu.

Ali (s.) posiadał najwyższą pozycję wśród Współtowarzyszy Proroka (s.) i z klanu Banu Haszim był najukochańszym człowiekiem dla Proroka. Wychowywał się w jego domu i, co najważniejsze, on sam uczynił go ministrem [wazir], swoim następcą [khalifah]. I reszcie ludzi były o tym poinformowane.

Lekcja 5: Pytania

1. Wymień w skrócie imiona i terminy jakimi określano szytów.
2. W jaki sposób szyici byli przezywani przez swych wrogów?
3. Dlaczego szytów nazywano Alawitami lub Jafarytami.
4. Wyodrębnij spośród Współtowarzyszy Proroka liczbę narratorów hadisów odnośnie dnia Ghadir.
5. Jakie tematy były poruszane w poematach deklamowanych podczas wydarzeń w Saqifah?
6. Jakie świadectwo wystawił Mas'udi odnośnie osoby Alego?
7. Co sądzą Współtowarzysze Proroka (s.) w kwestii nadużyć wobec Alego (s.)?

Lekcja szósta

Rola Kurajszytów podczas zdarzeń w Saqifah

Pomimo wydarzeń w Ghadir Khumm i starań Proroka (s.) odnośnie sukcesji Alego (a.s.), tajemnicze zebrania w Saqifah kontynuowały. Przykazanie Boga zostało podeptane a rodzina Proroka (s.) pozostała w domu. W tym zdarzeniu należy zaznaczyć rolę, jaką odegrali Kurajszyty. Było to plemię które pragnęło podstępnie przywłaszczyć sobie tron przyszłego następcy Proroka (s.). Amir al-Mu'minin wielokrotnie podkreślał nieprzychylnie i niesprawiedliwe traktowanie ze strony Kurajszytów, ich sprytnie zabiegi o kalifat.¹¹⁹ W korespondencji z Mu'awiyah, Imam Hassan opisał w szczegółach rolę Kurajszytów podczas okoliczności mających miejsce w Saqifah:

Po śmierci Proroka (s.) plemię Kurajszytów samozwańczo okrzyknęło się grupą najbliższą Posłańcowi i z tymi argumentami skierowali się do innych Arabów z myślą o przejęciu kalifatu. Kiedy my, to jest Ahl al-Bayt Muhammada (s.) przejrzelśmy ich zamiary, nie zareagowali sprawiedliwie. Słowem, pozbawili nas wszystkich praw.¹²⁰

Imam al-Baqir (a.s.) tak oto powiedział do jednego ze swoich towarzyszy: Co moglibyśmy powiedzieć na temat ucisku i prześladowań Kurajszytów pod naszym adresem, naszych szytów i ich zwolenników? Zmarły Prorok na pytanie kto najwyżej stoi ponad ludźmi, udzielił wcześniej odpowiedzi. Kurajszyty odwrócili się od nas i zmienili kurs kalifatu. Wykorzystali argumenty przeciw Ansar'om i zawładnęli kalifatem jeden za drugim. Kiedy to do nas dotarło oni już dawno złamali przysięgę i wszczęli z nami walkę.¹²¹

To prawda, Kurajszyty już od dłuższego czasu w ten sposób się zachowywali, iż była ludziom wiadoma chęć zagarnięcia kalifatu. Z tego powodu Ansar'owie wtargnęli do Saqif'a, by zapobiec Kurajszytom w zdobyciu władzy i stworzeniu rządów monopolistycznych.

Przyczyny wrogiego nastawienia Kurajszytów do rodziny Proroka (s.).

Teraz rodzi się kłopotliwe pytanie: Dlaczego Kurajszyty byli wrogami rodziny Proroka (s.)? Czy przypadkiem nie tolerowali ich religii i ziemskiego stylu życia? Czy przypadkiem błogosławieństwa tej rodziny ich nie objęły i od zbawienia wybrali

---

¹¹⁹ Na przykład, w przemówieniu nr 170 z *Nahj al-Balaghah*, Imam Ali powiedział: Ach Boże! Szukam pomocy u Ciebie przed Kurajszytami i tymi, którzy ich naśladują, ponieważ odłączyli mnie do moich krewnych i dom mój pomniejszyli w imię przeznaczonego mi kalifatu i z moimi wrogami ukryli spisek. (*Nahj al-Balaghah*, Fayd al-Islam), s. 555.

Podobnie w odpowiedzi na list swojego brata 'Aqil, Imam Ali powie: Nie okazuj serca w zachowaniu względem Kurajszytów. Zabrałoby mi sporo czasu na mówienie o ich niechęci, wrogim nastawieniu do Islamu, lekceważeniu poświęcenia dla spraw Boskich i nieszczęściach wysyłanych w moim kierunku. Teraz koniecznie planują coś złego zrobić i walczyć przeciwko mnie. Tak jak walczyli ze Świętym Prorokiem (s.). Oby Bóg ukarał ich za ich grzechy! Oni nie okazują mi najmniejszego szacunku. *Tamże.*, List 36, s.974.

¹²⁰ Abu'l-Faraj al-Isfahani, *Maqatil at-Talibiyyin* (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416 H), s.65.

¹²¹ *Kitab Salim ibn Qays al-Amiri* (Beirut: Manshurat Dar al-Funun, 1400 H), s. 108; As-Sayyid Ali Khan ash-Shirazi, *Ad-Darajt ar-Rafi'ah fi Tabaqat ash-Shi'ah* (Beirut: Mu'assasah al-Wafa), s. 5.

zatrącenie? Aby odpowiedzieć na te pytania musimy prześledzić kilka ważnych zagadnień:

1. Ambicje Kurajszytów w osiągnięciu dowództwa

W okresie tak zwanej ignorancji przedislamskiej [jahiliyyah] Kurajszyeci cieszyli się nadzwyczajną pozycją i uznaniem wśród Arabów na Półwyspie Arabskim. W tej kwestii wypowie się Abu'l-Faraj al-Isfahani:

*Plemiona arabskie przewyższały Kurajszytów we wszystkich sprawach, z wyjątkiem poezji.*¹²² Ta pozycja została zdobyta dwiema ścieżkami:

a. Reputacja ekonomiczna

Kurajszyeci od czasów Banu Haszim nawiązali liczne relacje handlowe z sąsiednimi państwami takimi jak Jemen, Szam, Palestyna, Irak i Abisynia. Dzięki tym komercyjnym kontaktom zgromadzili legendarne wręcz bogactwo.¹²³ Bóg Najwyższy opisuje nadzwyczajny dobrobyt i handlową pomyślność Kurajszytów w jednym ze źródeł:

*Dla zgody Kurajszytów, dla zgody ich w podróżowaniu zimą i latem! Niech oni czczą Pana tego Domu, który ich nakarmił, kiedy byli głodni, i zapewnił im bezpieczeństwo, aby nie żyli w strachu.*¹²⁴

b. Pozycja duchowa

Ze względu na istnienie Kaaba'y - miejsca pielgrzymowania różnych plemion arabskich na ich terytorium - Kurajszyeci zajmowali uprzywilejowaną pozycję duchową wśród Arabów. Ich prestiż wzrósł szczególnie po wydarzeniach w bitwie Fil i klęsce Abrahah'a. Poza tym posiadali klucze do Kaaba'y i byli jej opiekunami. Dzięki tym i innym udogodnieniom potrafili stworzyć i ugruntować silną pozycję. Sami siebie nazywali *al-Allah* [Rodzina Allaha], *Jiran Allah* [Sąsiedzi Boga], *Sakkan Haram Allah* [Mieszkańcy Bożego Domu], i tym sposobem zbudowali i ugruntowali swój status religijny.¹²⁵

Zgodnie z tym porządkiem Kurajszyeci próbują skoncentrować się ekskluzywnie na władzy i dążyć do polepszenia swojego wizerunku. Szczególnie wtedy odkąd Mekka stała się dla Arabów rodzajem stolicy ze względu na wzrastającą liczbę mieszkańców Kaaba'y. Dlatego też przemieszczającej się przez Półwysep arabski fali tłumów Kurajszyeci narzucają swoje zwyczaje i tradycje. Chociażby zmuszenie pielgrzymów do nabycia od nich odzieży, jakiej używa się przy kilkakrotnym

¹²² Ali ibn al-Husayn Abu'l-Faraj al-Isfahani, *Al-Aghani* (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi), t. 1, s. 74.

¹²³ Mahdi Pishawa'i, *Tarikh-e Islam az Jahiliyyat ta Hajjah al-Wida'* (1) (Arak: Islami Azad Doneszogh (Filai w Araku), t. 1, s. 74.

¹²⁴ *Święty Koran*, Surah Quraysz, s. 106, w. 1-4.

¹²⁵ Mahdi Pishawa'i, *Tarikh-e Islam az Jahiliyyat ta Hajjah al-Wida'* (1), s. 52.

okrażaniu Kaaba'y (*tawaf*).¹²⁶ Toteż kiedy usłyszeli zapowiedź zbliżającego się Islamu obwieszczonego przez Proroka (s.) – których nauki klóciły się z pojmowaną przez nich wyłącznością i ekskluzywnością – powstrzymują się od przyjęcia tych nauk. Mało tego, stanowczo sprzeciwiają się przesłaniom religii i jednoczą swoje siły w celu zniszczenia Islamu. Bóg jednak pragnął inaczej pokierować sprawą. Na koniec i tak postawił nad nimi Proroka (s.) jako zwycięzcę. W ósmym wieku Hidżry pewna liczba czcigodnych Kurajszytów pojechała do Medyny i dołączyła do szeregu Muzułmanów, ale nie odstąpili od swojej wrogości. Na przykład, Hakam ibn Abi'l-As' wykorzystał moment, aby ośmieszyć Proroka (s.) na skutek czego Posłaniec Boży zesłał go do Ta'if'u.¹²⁷ Kurajszytów obawiali się bezpośredniej konfrontacji z Prorokiem (s.); ułożyli nowy spisek i zdecydowali zmierzyć się z następcą Proroka (s.). W owym czasie Umar powiedział do Abbas'a:

*Arabowie nie chcą proroctwa [nubuwwah] i kalifatu [khilafah], które skupiałoby się w rękach Banu Haszim.*¹²⁸

Również powiedział:

*Jeżeli komukolwiek z Banu Haszim przypadnie kalifat, to pozostanie w tej rodzinie i dla nas będzie nieosiągalny. Jeżeli wybierzemy do tej funkcji osobę spoza plemienia Banu Haszim, kalifat będzie obracał się w naszych rękach i będzie do naszej dyspozycji.*¹²⁹

Ludzie tamtejsi byli zaznajomieni z prawdziwym obliczem Kurajszytów. Bara' ibn Azib zrelacjonował:

*Sympatyzowałem z plemieniem Banu Haszim. Kiedy Święty Prorok zmarł, od razu pomyślałem, że Kurajszytów zechcą wyrwać kalifat z rąk Banu Haszim i, nie wiedziałem co począć.*¹³⁰

Zatwierdzenie przez Kurajszytów kalifatu Abubakr'a i Umara było motywowane własnymi korzyściami. Abubakr, momencie śmierci, zwrócił się do pewnej liczby Kurajszytów, którzy przyszli podtrzymać go na duchu:

*Wiem, że każdy z was wyobraża sobie, iż kalifat przypadnie jemu w udziale, ale ja dokonałem spośród was najlepszego wyboru.*¹³¹

Ibn Abi'l-Hadid powiedział:

*Kurajszytów nie byli zadowoleni z przedłużonego kalifatu Umara, i Umar dobrze o tym wiedział, toteż nie pozwolił im opuścić Medyny.*¹³²

---

¹²⁶ Muhammad Ibn Sa'd, *At-Tabaqat al-Kubra* (Beirut: Dar Sadir, 1405 H), t. 1, s. 72.

¹²⁷ Izz ad-Din Abu'l-Hasan Ali ibn Muhammad Abi'l-Kiram Ibn Athir, *Asad al-Ghabah fi Ma'rifah as-Sahabah* (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi), t. 2, s. 34.

¹²⁸ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Nahj al-Balaghah* (Beirut: Dar Ihya at-Arabi, 1378 H), t. 1, s. 194.

¹²⁹ *Tamże.*

¹³⁰ *Tamże.*, t. 2, s. 51.

¹³¹ *Tamże.*, t.1, s. 310.

¹³² *Tamże.*, t. 2, s. 159.

2. Zazdrość i rywalizacja między plemionami.

Kłującym kolcem w istniejącej strukturze plemiennej była panująca zazdrość pomiędzy szczepami.

Bóg Najwyższy dał temu wyraz w Surah Koranu [*Sura at-Takathur i Sura as-Saba*].¹³³ Od czasów przedislamskiej ignorancji dało się głęboko odczuć panującą rywalizację pomiędzy plemieniem Banu Haszim i pozostałymi Kurajszytami. W trakcie odkopywania źródła Zamzam przez Abd al-Muttalib'a wszyscy z plemienia Kurajszytów powstali przeciw Banu Haszim. Ich honor sprzeciwiał się samotnemu poszukiwaniu źródła przez Abd al-Muttalib'a.¹³⁴

Abu Jahl powiedział w ten sposób:

*Zazwyczaj rywalizowaliśmy z Banu Haszim o to, które z plemion odznacza się większą szlachetnością. Oni nakarmili ludzi; my również ich nakarmiliśmy; oni dostarczyli zwierząt ludziom; my także ich dostarczyliśmy...; oni pieniądze dali; my również. Rywalizacja pogłębiała się drastycznie. W końcu staliśmy się jak dwa walczące konie najlepszej rasy. Następnie oni przemówili: To z nas wyłonił się Prorok, który przyniósł objawienie z nieba. Teraz, jak moglibyśmy z nim rywalizować? Na Boga! My nigdy w niego nie uwierzemy ani go nie uznamy.*¹³⁵

Umajjad ibn Abi's-Salt to jeden z nadzwyczajnych i najszlachetniejszych mężczyzn Ta'if'a i Hunafa¹³⁶, który odmówił przyjęcia religii Islamu. Przez wiele lat oczekiwał nadejścia obiecanego Proroka (s.). Musiał tak długo czekać aż sam w końcu doczekał się wysokiej pozycji. Następnie na wieść o misji Proroka (s.) hamuje się z pójściem w jego ślady ze względu na wstyd przed kobietami w Thaqif. Na ten temat powiedział:

*Przez dłuższy okres czasu mówiłem im: Będziemy mieć obiecanego Proroka (s.). A teraz jak mógłbym wytrzymać ich spojrzenie gdybym naśladował najmłodszego z Banu 'Abd al-Manaf (ma na myśli Proroka)?*¹³⁷

Pomimo ich własnego widzimisię i zazdrości Bóg prowadzi swojego Proroka (s.) do zwycięstwa a gniew ich ujarzmia. Po ósmym wieku hidzry większość czcigodnych Kurajszytów emigruje do Medyny. Ich irytacja i zazdrość w kierunku rodziny Proroka (s.) jest rezultatem podjudzania ze strony "nowych Muzułmanów".

Ibn Sa'd przekazał:

Jeden z Muhajirun wielokrotnie powiedział do Abbas'a ibn 'Abd al-Muttalib'a: Jesteś ojcem Abd al-Muttalib'a i Ghaytalah'a, gorącej miłośnicy Banu Sahm, którzy oboje smażą się w ogniu. Słyszac te słowa Abbas rozgniewał się i wymierzył mu policzek, że aż z nosa popłynęła krew. Osoba ta poszła do Proroka i naskarżyła na Abbas'a. Prorok poprosił swojego wuja - Abbas'a, by skomentował incydent i

¹³³ *Święty Koran*, Sura at-Takathur, w. 1-2, Sura as-Saba, w. 35-37.

¹³⁴ Ibn Hashim, *As-Sirah an-Nabawiyyah* (Beirut: Dar al-Ma'rifah), t.1, s. 143-144.

¹³⁵ *Tamże*.

¹³⁶ *Hunafa* (poj. Hanif), są to ci Arabowie, którzy w epoce ignorancji nie wielbili bożków.

¹³⁷ Abu Muhammad 'Abd Allah ibn Muslim ibn al-Qutaybah, *Al-Ma'arif*, 1-wyd. (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Rida, 1415 H), 60; Mahdi Pishva'i, *Tarikh-e Islam az Jahilyyat ta Hajjah al-Wida'* (Arak: Islamski Azad Uniwersytet (Filia w Araku), s. 88.

ustąpił. Następnie Prorok zwraca się do mężczyzny: Dlaczego dokuczasz Abbas'owi?¹³⁸

Ali z powodu zajmowanej pozycji był jeszcze większym obiektem zazdrości z ich strony. Imam al-Baqir (a.s.) powiedział:

*Kiedykolwiek Święty Prorok (s.) wspomniał cnoty Alego (a.s.) albo zaczął recytować wersety w Koranie mówiące akurat o nim, niektórzy obecni na zebraniu po prostu wstali i wyszli.*¹³⁹

Tak oto została objawiona niezliczona liczba powiedzeń odnośnie Alego. Na przykład Prorok (s.) razu pewnego powiedział:

*Ktokolwiek zazdrości Alemu, mnie zazdrości; i kto mnie zazdrości, jest niewiernikiem [kafir].*¹⁴⁰

Nawet w epoce Proroka (s.) niektórzy otwarcie ujawnili swoją zazdrość Alemu i aktywnie mu dokuczali i irytowali. Według tych wydarzeń Sa'd ibn Abi Waqqas tak oto przekazał:

Ja i ktoś jeszcze znajdowaliśmy się w meczecie i brzydko odpowiedzieliśmy Alemu. Rozgniewany Prorok zbliżył się do nas i powiedział: Dlaczego mi dokuczacie? Ktokolwiek dokucza Alemu, dokucza też i mnie.

3. Wrogość Kurajszytów wobec Alego (a.s.).

Ostatecznie wydawać by się mogło, że najważniejszy powód do pozbycia się Alego bierze się z nienawiści i buntu Kurajszytów. Według nich ze strony Alego (a.s.) doznali wielkich cierpień i strat. Ali (a.s.) w rozegranych wojnach za życia Proroka (s.) zabił ich niewierzących ojców, braci i krewnych. Ya'qubi próbował zrelacjonować zdarzenia dotyczące początkowych dni kalifatu Alego (a.s.):

*Wszyscy ludzie złożyli Alemu przysięgę wierności, z wyjątkiem trzech osób z plemienia Kurajszytów: Marwan ibn al-Hakam, Sa'id ibn al-'As i Walid ibn Uqbah. W ich imieniu Walid powiedział do Amir'a al-Muminin'a: Ty nam wszystkim zadałeś głębokie ciosy. W bitwie pod Badr zraniłeś ciężko mojego ojca, a ojca Sa'id'a zabiłeś; na ojca Marwan'a naskarzyłeś do Uthman'a, kiedy ten wrócił do Medyny.*¹⁴¹

Podobnie podczas kalifatu Alego (s.) Ubayd Allah ibn 'Umar zażądał spotkania z Imamem Hasan'em (a.s.) w konkretnej sprawie. Już we wstępie rozmowy powiedział:

*Twój ojciec zadał silny cios pierwszej i ostatniej osobistości z rodu Kurajszytów. Ludzie są wrogo do niego ustosunkowani. Pomóż mi go usunąć ze stanowiska i wtedy pozwolę ci go zastąpić.*¹⁴²

¹³⁸ Muhammad Ibn Sa' d, *At-Tabaqat al-Kubra*, t. 4, s. 24.

¹³⁹ Ibn Shahr Ashub Mazandarani, *Manaqib Al Abi Talib* (Qum: Mu'assasah Intisharat-e 'Allameh), t. 3, s. 214.

¹⁴⁰ *Tamże.*, s. 213-214.

¹⁴¹ Ahmad ibn Abi Ya'qub ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, 1-wyd. (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1414 H), t. 2, s. 178.

¹⁴² Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Nahj al-Balaghah*, t. 1, s. 178.

Kiedy Ibn al-‘Abbas został zapytany dlaczego Kurajczycy są tak nieprzyjaźnie nastawieni do Alego (a.s.), odpowiedział:

*Jest tak dlatego, bo pierwszego spośród nich Ali wrzucił do ognia [piekielnego], a ostatniego okrył hańbą [zginęli jako ludzie niewierzący (kufr)].*¹⁴³

Konkurenci Alego (a.s.) również rozniecili ogień różnych nieprzyjemności pod jego adresem osiągając z tego wiele korzyści. Na przykład ‘Umar ibn al-Khattab powiedział do Sa’d’a ibn al-‘As:

*Patrzysz na mnie w taki sposób, jakbym zabił twego ojca, ale ja go nie zabiłem; uczynił to Ali ibn Talib.*¹⁴⁴

Ali (a.s) po otrzymaniu śmiertelnego ciosu z rąk Ibn al-Muljam’a sam w poezji odzwierciedlił rozmiar nienawiści Kurajczytów ku niemu:

*Kurajczycy pragnęli mnie zabić, ale nie było im to przeznaczone.*¹⁴⁵

---

¹⁴³ Ibn Shahr Ashub Mazandarani, *Manaqib Al Abi Talib*, t. 3, s. 220.

¹⁴⁴ Muhammad Ibn Sa’d, *At-Tabaqat al-Kubra*, t. 5, s. 31.

¹⁴⁵ Ibn Shahr Ashub Mazandarani, *Manaqib Al Abi Talib*, t. 3, s. 312.

Podsumowanie lekcji szóstej

Rola Kurajszytów podczas spotkań w Saqifah nie może zostać przeoczona. Co prawda, Kurajczycy byli tylko ludźmi, którzy chcieli przywłaszczyć sobie spuściznę wyznaczonego potomka Proroka (s'). Wielokrotnie Amir al-Muminin wskazywał na dokuczliwe sytuacje, jakich doświadczał od Kurajszytów. Nienawiść Kurajszytów do rodziny Proroka (s.) można by motywować następująco:

1. Ambicje Kurajszytów odnośnie zdobycia władzy; odrzucenie zaproszenia Proroka (s.) i dojrzenie sprzeczności interesów.
2. Zaciekła rywalizacja i skrajna zazdrość pomiędzy plemionami Banu Haszim i Kurajczytami.
3. Wrogość do Alego z powodu silnych ciosów zadanych Kurajczytom.

Lekcja 6: Pytania

1. Jaką rolę odegrało plemię Kurajczytów w Saqifah?
2. Jakie były przyczyny nienawiści Kurajczytów do rodziny Proroka (s.)?
3. Na czym polegała rywalizacja i zazdrość pomiędzy plemionami?

Lekcja Siódma

Milczenie Amir'a al-Mu'minin'a (a.s.)

Teraz powinniśmy przeegzaminować dlaczego Ali (a.s) po wydarzeniach w Saqifah i rozpoczętych rządach Abubakr'a nie domagał się swoich praw. Dlaczego nie zwrócił się o pomoc do wojska kiedy upewnił się o daremnych kilkumiesięcznych wysiłkach i dostarczonych dowodach? Biorąc przy tym pod uwagę kondycję wspaniałomyślnych Współtowarzyszy Proroka (s.) i brak sprzeciwu ze strony zwyczajnych Muzułmanów, generalnie mówiąc, nie wystąpił w obronie interesów Islamu. Wybrał milczenie. Sam osobiście w swojej *Khutabah ash-Shaqshaqiyyah* napisze:

*...względem kalifatu spuściłem zasłonę i sam odseparowałem się. Następnie pogrążyłem się w rozmyślaniu odnośnie tego czy powinien walczyć o moje prawa bez korzystania z pomocy innych rąk albo cierpliwie znosić zaślepioną nienawiść i mękę; z kolei ci którzy byli wielcy tracili swoją witalność, ludzie młodzi zaczęli się starzeć, wierzący pomału się wykruszali zwalczając ucisk i powracając do Boga. Wówczas zrozumiałem, że kto jest cierpliwy jest inteligentny; byłem więc cierpliwy i zniosłem ukłucie ciernia w moim oku i zatonięte gardło widząc jak mi dziedzictwo jest mi siłą wrywane...*¹⁴⁶

Oczywiście, przysłuchując się uważnie kazaniu, Ali wyodrębnił jeszcze inne czynniki i przyczyny swojego milczenia. Wyeksponował je następująco:

1. Niezgoda pomiędzy Muzułmanami

Amir al-Mu'minin powiedział:

*Kiedy Bóg zabrał duszę swojego Proroka (s.), Kurajszyci skoncentrowali się tylko na sobie i uważali się ważniejsi od nas. Pozbawili nas prawego lidera najbardziej zasłużonego i zasługującego na zarządzanie ummah . Zabrali mu wszystkie prawa. Jednakże widziałem, że cierpliwość i spokój odnośnie tej sprawy jest lepszym sprzymierzeńcem od niezgody wśród Muzułmanów i przelanej krwi. To dlatego nowi Muzułmanie, którzy dopiero co przyjęli Islam i ci, których religia była wyssana z mlekiem – czasami pusta i leniwa, dzięki najmniejszemu nieporozumieniu mogliby zawrócić z raz obranej drogi.*¹⁴⁷

2. Niebezpieczeństwo ze strony odstępców od wiary [**murtaddin**]

Po śmierci Proroka (s.) spora liczba arabskich plemion, która wcześniej zaakceptowała Islam, odstąpiła od wiary. Zagrozało poważne niebezpieczeństwo ze strony odstępców, które przeraziło Medynę. W związku z tym, że rządy w Medynie nie czuły się słabe, Ali zmuszony był zachować milczenie. Później powiedział:

---

¹⁴⁶ *Najh al-Balaghah* (Fayd al-Islam), Kazanie 3.

¹⁴⁷ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Nahj al-Balaghah*, t. 1, s. 308.

Przysięgam na Boga, że w tej krytycznej chwili nawet nie mogłem sobie wyobrazić, aby Arabowie odsunęli się od przestrzegania imamatu, Ahl al-Bayt'u (a.s.) i oddalili ode mnie kalifat. To, co mnie najbardziej rozgniewało z ich strony to było złożenie przysięgi wierności komuś innemu (Abubakr) poza moimi plecami. Na każdym miejscu widziałem grupy ludzi odchodzące od Islamu i żądające destrukcji religii Muhammad'a. Przestraszyłem się, że jeżeli nie powstanę i nie wesprę Islamu i Muzułmanów będzie to dla mnie gorsza klęska niż utrata autorytetu i władzy nad kalifatem i rządem. Tego rodzaju funkcje są przelotne i krótkotrwałe w tym życiu. Następnie kiedy powstałem z miejsca pogrążony pośród rozkołysanych fal innowacji, gdzie rozdrobniony w ciemnościach szyizm był zmiażdżony i religia uratowana.
[Najh al-Balaghah, Karta 62]

Imam al-Hassan (a.s.) napisał w liście do Mu'awiyah:

Obawialiśmy się, że hipokryci i inne grupy Arabów dokonają rozlewu krwi w Islamie i dlatego zignorowaliśmy nasze prawa.

Nawet spora z nich liczba przysięgała na wiarę w Święty Koran, której jednak zabrakło w sercu, Islamu nie zaakceptowali pod przymusem, ciesząc się wewnętrzną hipokryzją, w głębi serca nie przyjęli opieki (wilayah) Alego (a.s.). Mało tego, za życia Proroka jeszcze naskarżyli na Alego (a.s.). Tabarsi w komentarzu do koranicznego wersetu napisał to, co usłyszał od Imama as-Sadiq'a (a.s.):

Po minionych wydarzeniach w Ghadir Khumm, wędrowny Arab o imieniu Nu'man ibn al-Harith al-Fihri przyszedł do Proroka (s.) i powiedział: Nakazałeś nam dawać świadectwo o jednym Bogu, nakazałeś wierzyć w Posłańca Bożego; nakazałeś angażować się w jihad, zachowywać post, odmawiać modlitwę, płacić zakah. Byliśmy ci posłuszni w tych rzeczach. A teraz mówisz: Dla kogo ja jestem przewodnikiem (maula), dla tego Ali jest też przewodnikiem (maula). Czy ten człowiek jest wyznaczony przez Boga czy przez ciebie? Posłaniec Boży powiedział: Przysięgam, że on jest przeznaczony z woli Boga. Słyszając to Nu'man ibn al-Harith al-Fihri zawrócił i w drodze do siebie powiedział: Ach Boże! Jeżeli to co mówi Muhammad jest prawdą, to zrzuc na nas kamień z nieba i poddaj surowym torturom i mękom. W tym momencie spadł z nieba kamień na jego głowę; zmiażdżył ją i następnie pozbawił go życia.

Podczas wydarzeń w Saqifah ci sami ludzie stali po stronie Kurajszytów. Tak jak to zrelacjonował Abu Mikhnaf, znaczna ilość koczowników arabskich przybyła do Medyny i byli tam obecni podczas śmierci Proroka (s.) Ich rola fizyczna sprowadzała się do namawiania ludzi, by złożyli przysięgę wierności Abubakr'owi.¹⁴⁸

3. Bezpieczeństwo potomka Proroka (s.)

---

¹⁴⁸ Muhammad ibn Muhammad ibn an-Nu'man Mufid, *Al-Jamal*, 2-wyd. (Qum: Maktab al-A'lam al-Islami, 1416 H), s. 118-119.

Główni spadkobiercy Proroka (s.) trzymający się uczciwie religii byli członkami rodziny Proroka (s.). Współdziałali z Koranem, interpretowali prawa religijne. Na koniec byli drugą najdroższą spuścizną pozostawioną przez Proroka (s.). Po śmierci Posłańca Bożego ukazali ludziom pierwotny i autentyczny Islam. Wygaszenie ich byłoby niepowetowaną stratą. Amir al-Mu'minin powiedział:

*Kiedy przejrzałem na oczy zobaczyłem, że poza Ahl al-Bayt'em nie znajdę nasładowców. Zatem powstrzymałem się od popchnięcia ich w przepaść śmierci.*¹⁴⁹

Konkretna polityczna formacja szyizmu po wydarzeniach w Saqifah

Chociaż Ali (a.s.) po wydarzeniach w Saqifah dobrowolnie wycofał się ze sceny politycznej, szyizm samoczynnie dawał znać o sobie w specjalnie utworzonej grupie politycznej. Członkowie tej grupy kolektywnie lub indywidualnie występowali w obronie praw Alego (a.s.). Zgromadzili się w domu Fatimy (a.s.) i tam uzgodnili odrzucenie złożenia przysięgi (Abubakr'owi) i przeciwstawili się najazdowi organizatorów konspiracyjnych spotkań w Saqifah.¹⁵⁰ Ale odkąd Alego nie satysfakcjonowała przemoc przeciwko nim wystąpienia ze względu na dobro Islamu, wezwał ich do siebie na rozmowę. Bara' ibn Azib przekazał:

*Wypadki w Saqifah zasmuciły mnie. Kiedy nocą poszedłem do meczetu Proroka (s.) [Masjid an-Nabi] ujrzałem Miqdad'a, Ubadah'a ibn Samit'a, Salman'a al-Farsi, Abu Dharr'a, Hudhayfah'a, i Abu'l-Haytham'a ibn Tayyiham'a konwersujących o wydarzeniach zaistniałych po śmierci Proroka (s.). Potem wspólnie poszliśmy do domu Ubayy'a ibn Ka'b'a, który wyznał, że jest tego samego zdania co Hudhayfah.*¹⁵¹

Zwolennicy Alego (a.s.) poszli w piątek do meczetu Proroka, aby przedyskutować i na końcu potępić plany Abubakr'a. Odnośnie tej kwestii Tabarsi przekazał:

*Aban ibn Taghlib zapytał Imama as-Sadiq'a (a.s.): Może mógłbym cię przekupić!? Kiedy Abubakr zasiadł na miejscu Proroka (s.) czy ktoś zaprotestował? Imam odpowiedział: Jasne, że tak! Spośród **Muhajirun** zaprotestowało dwanaście osób i ze strony **Ansor** takie osoby jak: Khalid ibn Sa'id; Salman al-Farsi; Abu Dharr; Miqdad; 'Ammar; Buraydah Aslami; Abu'l-Haytham ibn Tayyihan; Sahl ibn Hanif; 'Uthman ibn Hanif; Khuzaymah ibn Thabit Dhu'sh-Shahadatayn; Ubayy ibn Ka'b i Abu Ayyub al-Ansari. Ci wszyscy zwołali zebranie w pewnym miejscu i przedyskutowali minione wydarzenia w Saqifah i myśleli nad rozwiązaniem problemu. Niektórzy powiedzieli: Pójdziemy do meczetu i tam przy pulpicie zabijemy Abubakr'a. Niektórym nie spodobał się pomysł i uznali go za nierozważny. Nawet poszli do Alego i przedstawili swój plan: Pójdziemy do meczetu i zabijemy go przy kazalnicy. Imam powiedział: Jest ich bardzo dużo. Jeżeli zrealizujecie ten akt przemocy, oni przyjdą tutaj i powiedzą: Złóżcie przysięgę wierności, w przeciwnym razie zabijemy was. Zamiast tego idźcie do niego i powiedzcie co usłyszeliście od Posłańca Bożego. Potwierdzilibyście jego świadectwo. Poszli zatem do meczetu i pierwszą osobą która z nich zabrała głos był Khalid ibn Sa'id al-Umawi: Ach Abubakr! Jesteś świadomy, że po zakończeniu bitwy pod Banu Nadir Święty Prorok (s.) powiedział: **Wiedźcie i***

¹⁴⁹ Najh al-Balaghah (Fayd al-Islam), Kazanie 26.

¹⁵⁰ Ahmad ibn Abi Ya'qub ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, 1-wyd. (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1414 H), t. 2, s. 126.

¹⁵¹ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Najh al-Balaghah*, t. 2, s. 51.

wypełnijcie moją wolę. Ali spośród was będzie moim następcą i kalifą. Mój Pan tak mi nakazał. Następnie podniósł się Salman i wypowiedział w języku perskim sławne słowa: **Kardid, nakardid.**¹⁵² Po tej argumentacji Abubakr zszedł z kazalnicy, poszedł do domu i nie wychodził z niego przez trzy dni. Ponownie Khalid ibn Walid, Salim Mawla Abu Hudhayfah i Mu'adh ibn Jabal i wielu innych poszli do domu Abubakr'a i zwierzyli się z tego co im leżało na sercu. Powiedzieli: **Umar wszedł do meczetu ze swoją grupą i rzekł: Szyici! Zwolennicy Alego! Wasze głowy będą ścięte, jeśli ponownie odważycie się przemawiać tym tonem.**¹⁵³

Podobnie znaczna liczba szyitów wywodząca się z grona Współtowarzyszy, którzy w momencie śmierci Proroka znajdowali się z misją poza Medyną (Khalid ibn Sa'id i jego dwaj bracia, Aban i Amru) po powrocie protestowali przeciwko Abubakr'owi. Potwierdzeniem tego są trzej bracia, którzy na znak protestu odmówili płacenia zakah (zakat-podatek) i rzekli:

*Po śmierci Proroka nie pracujemy już dla nikogo.*¹⁵⁴

Adresując słowa do Alego (a.s.), Khalid ibn Said powiedział:

*Przyjdź tutaj, złożymy ci przysięgę wierności jako że jesteś najbardziej zasłużoną osobą na objęcie dziedzictwa po Proroku.*¹⁵⁵

W przeciągu 25-letnich rządów kalifów szyici wywodzący się ze Współtowarzyszy zawsze przedstawiali Alego jako Pana Wierzących i prawdziwego kalifę. 'Abd Allah ibn Mas'ud przekazał:

*W Koranie wymieniono czterech kalifów: Adama, Dawida, Aarona i Alego.*¹⁵⁶

Hudhayfah miał zwyczaj także mówić:

*Ktokolwiek chce potwierdzić, że Pan Wierzących (Ali) jest świadectwem prawdy, niech się spotka z Alim.*¹⁵⁷

Harith ibn Khazraj, przeciętny pomocnik *Ansar*'ów w bitwach Proroka (s.) przekazał, że Świąty Prorok (s.) powiedział do Alego (s.):

*Mieszkańcy niebios nazywają cię Panem Wierzących [Amir al-Mu'minin].*¹⁵⁸

Ja'qubi napisze:

---

¹⁵² *Kardid, nakardid*: Dosłownie oznacza: Wykonaliście, nie wykonaliście; Wyzaczyliście kalifat, ale nie umieliście dobrze wykonać zlecenia. .

¹⁵³ Abi Mansur Ahmad ibn 'Ali ibn Abi Talib Tabarsi, *Al-Ihtijaj* (Teheran: Intisharat-e Usweh), t. 1, s. 186-200.

¹⁵⁴ Izz ad-Din Abu'l-Hassan 'Aku ibn Muhammad Abi'Kiram Ibn Athir, *Asad al-Ghabah fi Ma'rifah as-Sahabah* (Beirut: Dar Ihya' at-Thurath al-'Arabi), t. 2, s. 83.

¹⁵⁵ Ahmad ibn Abi Ya'qubi Ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, 1-wyd. (Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1413 H), t. 2, s. 11.

¹⁵⁶ **Bóg odnośnie** Adama powiedział:s.79

¹⁵⁷ Ahmad ibn Yahya ibn Jabir Baladhuri, *Insab al-Ashraf* (Qum: Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1394 H), t. 3, s. 115.

¹⁵⁸ Ibn Shahr Ashub Mazandarani, *Manaqib Al Abi Talib* (Qum: Mu'assasah al-Intisharat-e 'Allameh), t. 3, s. 54.

Na posiedzeniu sześćosobowej grupy zaproponowano kalifat Umarowi i ostatecznie wyselekcjonowano Uthmana. To wówczas dały się słyszeć głosy zainteresowane osobą Alego i krytykujące Uthmana. Inna osoba opowiedziała: Wszedłem do meczetu Proroka [Masjid an-Nabi] i ujrzałem zniecierpliwionego mężczyznę siedzącego na klęczkach. Robił wrażenie jakby przewyższał o głowę cały świat. Zanim zdążyłem się zorientować już byłem wśród nich. Następnie usłyszałem kazanie: Ach zadziwiający są ci Kurajczycy! Odsunięto ich od kalifatu podchodzącego z rodziny Proroka, podczas gdy pośród nich znajdował się pierwszy wierzący, kuzyn Proroka, najbardziej uczony, najmądrzejszy w sprawach Boga, krasomówca zapraszający do pójścia prostą drogą [*Sirat al-Mustaqim*]. Na Boga! Wyrwali kalifat z rąk Imama: przewodnika, prowadzonego [*mahdi*], nieskazitelnego [*tahir*], cnotliwego [*naqi*]. Ich celem nie jest zreformowanie religijności i ummah. Oni raczej woleliby ten świat w przyszłym życiu. Narrator dodał: Skorzystałem z chwili i zapytałem go: Oby Allah był łaskawy dla ciebie! Kim jesteś? I kim jest ta osoba o której mówisz? On odpowiedział: Jestem Miqdad ibn 'Amru, i osoba o której mówię, nazywa się 'Ali ibn Abi Talib.' Powiedziałem: Powstań i ja ci pomogę! Miqdad rzekł: Mój synu! Ta praca nie może zostać wykonana tylko przez jedną lub dwie osoby.¹⁵⁹

Podczas kalifatu Uthman'a, Abu Dharr al-Ghaffari stał w drzwiach meczetu i powiedział:

*Ktokolwiek mnie zna, rozpoznał mnie i ktokolwiek mnie nie rozpoznał powinien mnie poznać. Jestem Jundab ibn Junadah, Abu Dharr al-Ghaffari...Muhammad jest spadkobiercą wiedzy Adama (a.s.) i wszystkich cnót proroków (a.s.), i Ali ibn Abi Talib (a.s.) jest następcą Muhammada (s.) i spadkobiercą jego wiedzy. Ach Boże! Po śmierci Proroka (s.) wspólnota [ummah] oddala się i schodzi z właściwej drogi. Zdawacie sobie sprawę, że kogo Bóg wywyższył będzie wywyższony i opieka [wilayah] z rodziny Proroka (s.) będzie utwierdzona. Łaska spływa na was z góry i z dołu. Czegokolwiek byście pragnęli odpowiedź znajdziecie w Świętej Księdze i Sunnie. Ale teraz uczyniliście coś, czego konsekwencje moglibyście zobaczyć w praktyce.*¹⁶⁰

Oczywiście, pierwsza grupa szyitów została ukształtowana przez Współtowarzyszy Proroka (s.). To właśnie oni rozprzestrzenili Islam i przekazali go następnym generacjom i rodzącym się zwolennikom [tabi'un]. Pod koniec rządów Uthmana był to owocny rezultat ich starań i wysiłków, dzięki czemu utorowało drogę Alemu do kalifatu.

---

¹⁵⁹ Ibn Wadīh, *Tarikh al-Ya'qubi*, t. 2, s. 57.

¹⁶⁰ *Tamże.*, s. 67.

Podsumowanie lekcji siódmej

Hadrat Ali (a.s.) dla dobra Islamu przeoczył swoje prawa i zachował milczenie.

Utrzymanie tego rodzaju postawy wiąże się z następującymi faktoremi:

- a. Niezgoda pomiędzy Muzułmanami;
- b. Niebezpieczeństwo ze strony odstępców od wiary;
- c. Czuwanie nad bezpieczeństwem rodziny Proroka (s.);
- d. Po wydarzeniach w Saqifah szyici obrali specyficzną orientację polityczną; indywidualnie lub kolektywnie stawali w obronie racji Alego (a.s.);
- e. Organizowali oni posiedzenia w domu Fatimy (a.s.) a w meczecie strofowali Abubakr'a i w ciągu 25 lat wspólnie z kalifatem Alego (a.s.) niestrudzenie ogłaszali ludziom prawdziwy Islam.

Lekcja 7: Pytania

1. Jakie były przyczyny milczenia Alego (a.s.)?
2. Jak dalece przeobraził się szyizm po wydarzeniach w Saqifah ?

Lekcja Ósma

Szyizm wśród Współtowarzyszy [*sahabah*]

Wcześniej już powiedzieliśmy, że pierwszą osobą nazywającą naśladowców Alego (a.s.) - szyitami [Shi'ah;] był odbiorca Bożego przesłania – Muhammad al-Mustafa (s.). W czasach Proroka (s.) znaczna liczba Współtowarzyszy znana była jako Shi'ah Alego. W książce *Khatat ash-Sham* Muhammad Kird 'Ali napisze:

W okresie Świętego Proroka (s.) pokaźna liczbę czcigodnych Współtowarzyszy była znana z zjednoczenia i koleżeństwa z Alim (a.s.). Salman al-Farsi powiedział: Złożyliśmy przysięgę Posłańcowi Boga, że będziemy życzyć pomyślności Muzułmanom i ślepo naśladować Alego (a.s.). Abu Sa'id al-Khudru powiedział: Nakazaliśmy wypełniać pięć przykazań, ale ludzie opuścili jedno z nich i wypełniali tylko cztery. On zapytał: Jakie są cztery przykazania? On odpowiedział: modlitwa, zakat [zakah], post w miesiącu Ramadan, i hajj. Ponownie zapytał: Jakie przykazanie ludzie opuścili? On odpowiedział: Opuścili przewodnictwo [wilayah] Alego. Ta osoba ponownie zapytała: Czy ono jest tak samo obowiązkowe jak pozostałe? Odpowiedział: Tak, jest obowiązkowe. Wśród szyitów byli również Abu Dharr al-Ghiffari, 'Ammar ibn Yasir, Khadiqah ibn Yaman, Khuzaymah ibn Thabit Dhu'sh-Shahadatayn, Abu Ayyub al-Ansari, Khalid ibn Sa'id, i Qays ibn Sa'd.¹⁶¹

Ibn Abi'l-Hadid odnośnie pionierów szyizmu napisze: Rozmowa na temat uprzywilejowanej pozycji Alego jest rozmową o najstarszym podmiocie, w który wierzyli Współtowarzysze i naśladowcy [tabi'un]. Wśród tych towarzyszy można wyróżnić następujące osobistości: Ammar; Miqdad; Salman; Jabir; Ubayy ibn Ka'b; Hudhayfah' Buraydah; Abu Ayyub' Sahl ibn Hunayf; Uthman ibn Hunayf; Abu'l-Haytham ibn Tayyihan; Khuzaymah ibn Thabit; Abu't-Tufayl' Amir ibn Wathilah; Abbas ibn 'Abd al-Muttalib; i wszyscy pozostali członkowie Banu Haszim i Banu Muttalib. Początkowo Zubayr także wierzył w przewagę duchową Alego (a.s.). Spośród Banu Umayyah wymienimy takie osoby jak Khalid ibn Sa'id i późniejsi 'Umar ibn 'Abd al-'Aziz.¹⁶²

Sayyid Ali Khan ash-Shirazi w książce *Ad-Darajat ar-Rafi'ah fi Tabaqat ash-Shi'ah* spośród Współtowarzyszy oddzielił część szyitów. Na początku wspomniał członków plemienia Banu Haszim i następnie wyodrębnił innych szyitów spośród Współtowarzyszy. W pierwszym rozdziale wyliczył szyickich Współtowarzyszy z Banu Haszim. Oto oni: Abu Talib; Abbas ibn 'Abd al-Muttalib; 'Abd Allah ibn al-'Abbas; Fadl ibn al-'Abbas; Qithm ibn al-Abbas; 'Abd ar-Rahman ibn al-'Abbas; Tamam ibn al-'Abbas; Aqil ibn Abi Talib; Abu Sufayn ibn Harith ibn 'Abd al-Muttalib; Nawfal ibn Harith ibn 'Abd al-Muttalib; 'Abd Allah ibn Zubayr ibn 'Abd al-Muttalib; 'Abd Allah ibn Ja'far; 'Awn ibn Ja'far; Muhammad ibn Ja'far; Rabi'ah ibn Harith ibn 'Abd al-Muttalib; Tufayl ibn Harith ibn 'Abd al-Muttalib; Mughayrah ibn Nawfal ibn Harith ibn 'Abd al-Muttalib; 'Abbas ibn 'Utbah ibn Abi Lahab; 'Abd

¹⁶¹ Muhammad Kird 'Ali, *Khatat ash-Sham*, 3-wyd. (Damaszek: Maktabah an-Nuri, 1403 H/1983), t. 6, s. 245.

¹⁶² Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Najh al-Balaghah* (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi, 1378 H), t. 2, s. 221-222.

al-Muttalib ibn Rabi'ah ibn Harith ibn 'Abd al-Muttalib; i ponadto Ja'far ibn Abi Sufyan ibn Harith ibn 'Abd al-Muttalib.¹⁶³

W trzecim rozdziale Sayyid 'Ali Khan wyróżnił Współtowarzyszy z wyjątkiem szyickich Banu Haszim. Należą do nich:

'Amr ibn Abi Salmah; Salmub an al-Farsi; Miqdad ibn Aswad; Abu Dharr al-Ghiffari; 'Ammar ibn Yasir; Hudhayfah ibn Yaman; Khuzaymah ibn Thabit; Abu Ayyub al-Ansari; Abu Ayyub al-Ansari; Abu'l-Haytham Malik ibn Tayyihan; Ubayy ibn Ka'b; Sa'd ibn 'Ubadah; Qays ibn Sa'd; Sa'd ibn Sa'd ibn Ubadah; Abu Qutadah al-Ansari; 'Udayy ibn Hatam; Ubadah ibn Samit; Bilal ibn Rubah; Abu'l-Humara; Abu Rafi', Hashim ibn 'Utbah ibn Abi Waqqas; 'Uthman ibn Hunayf; Sahl ibn Hunayf; Hakim ibn Jablah al-'Adwi; Khalid ibn Sa'id ibn al-'As; Walid ibn Jabir ibn Talim at-Ta'i, Sa'id ibn al-'As; Walid ibn Jabir ibn Talim at-Ta'i; Sa'd ibn Malik ibn Sinan; Bara' ibn Malik al-Ansari; Ibn Hasib Aslami; Ka'b ibn 'Amru al-Ansari; Rafa'ah ibn Rafi' al-Ansari; Malik ibn Rabi'ah Sa'di; 'Uqbah ibn 'Umar ibn Tha'labah al-Ansari; Hind ibn Abi Halah at-Tamimi; Ju'dah ibn Hubayrah; Abu 'Umrah al-Ansari; Mas'ud ibn al-Aws; Nadlah ibn 'Ubayd; Abu Burzah Aslami; Mardas ibn Malik Aslami; Musur ibn Shidad Fahri; Abu Allah ibn Budayl al-Khaza'i; Hujr ibn 'Adi al-Kindi; 'Amru ibn al-Humq al-Khaza'i; Usamah ibn Zayd; Abu Layla al-Ansari; Zayd ibn al-Arqam; i Bara ibn 'Azib Awsi.¹⁶⁴

W oddzielnym rozdziale autor książki *Rijal al-Burqa* wspomniawsł także szyitów i zwolenników Alego (a.s) znajdujących się wśród Współtowarzyszy Proroka (s.). Na przykłał:

Salman, Miqdad, Abu Dharr, Ammar, Abu Layla, Shabir, Abu 'Umrah al-Ansari, Abu Sinan al-Ansari, Jabir ibn 'Abd Allah al-Ansari; Abu Sa'id al-Ansari (którego imię brzmi: Sa'd ibn Malik al-Khazraji); Abu Ayyub al-Ansari al-Khazraji; Ubu Ayyub al-Ansari al-Khazraji; Ubayy ibn Ka'b al-Ansari; Abu Burzah Aslami; 'Abd ar-Rahman ibn 'Qays (przezywano go Safinah Rakib al-'Abbas; 'Abd Allah ibn Ja'far; Muqhayrah ibn Nawfal ibn Nawfal ibn Harith ibn 'Abd al-Muttalib; Hudhayfah al-Yaman (spośród Ansarów); Usamah ibn Zayd; Anas ibn Malik; Abu'l-Humra'; Bara ibn 'Azib al-Ansari; i Arafah Azadi.¹⁶⁵

Wielu szyickich uczonych (*ulama*) i *rijali* wierzy w istnienie znacznie większej grupy szyickich Współtowarzyszy. Na przykłał, Shaykh al-Mufid uważa za Współtowarzyszy wszystkich tych, którzy złożyli przysięgę wierności Alemu w Medynie. Również tych, którzy towarzyszyli mu w bitwach i tych, którzy uwierzyli w jego Imamats [*imamah*]. W bitwie Jamal (Bitwa Wielbłądów) wzięło udział ponad tysiąc pięćset Współtowarzyszy.¹⁶⁶ Oto jak wspominał w dziele *Rijal Kashi*:
Wśród torujących drogę Współtowarzyszy, którzy przemierzyli ścieżkę prawdy i uwierzyli w Imamats Pana Wierzących (Ali) znajdują się następujące osoby:
Abu'l-Haytham ibn Tayyihan; Abu Ayyub; Khuzaymah ibn Thabit; Jabir ibn 'Abd Allah; Zayd ibn al-Arqam; Abu Sa'id Sahl ibn Hunayf; Bara ibn Malik; 'Uthman ibn Hunayf; 'Ubadah ibn Samit, i po nich znajdują się Qays ibn Sa'd; 'Udayy ibn Hatam;

¹⁶³ Sayyid 'Ali Khan ash-Shirazi, *Ad-Darajat ar-Rafi'ah fi Tabaqat ash-Shi'ah* (Beirut: Mu'assasah al-Wafa'), s. 41-197.

¹⁶⁴ *Tamže...*, s. 197-455.

¹⁶⁵ Ahmad ibn Muhammad ibn Khalid Burqa, *Rijal al-Burqa* (Mu'assasah al-Qayyum), s.31-39.

¹⁶⁶ Muhammad ibn Muhammad ibn an-Nu'man Shaykh al-Mufid, *Al-Jamal*, 2-wyd. (Qum: Maktab al-A'lam al-Islami (Centrum Publikacji), 1416, s. 109-110.

‘Amru ibn Hamq; ‘Umran ibn Hasin; Buraydah Aslami; i inni których określono jako *basharun kathir* [dużo ludzi].

Zapiski na marginesie dzieła *Rijal Kashi* podają definicję i objaśnienie terminu *basharun kathir*; zmarły Mirdamad uważa: Termin oznacza sporą liczbę ludzi wchodzących w skład szlachetnych Współtowarzyszy i późniejszych naśladowców [*tabi’un*]. Sayyid Ali Shirazi powiedział:

*Wiedz, że większość Współtowarzyszy uwierzyła w Imamat Pana Wierzących (a.s.). Nie sposób ich policzyć. Przekaziciele tradycji są zgodnej opinii, że większość Współtowarzyszy uczestniczyła w bitwach z Panem Wierzących (a.s.).*¹⁶⁷

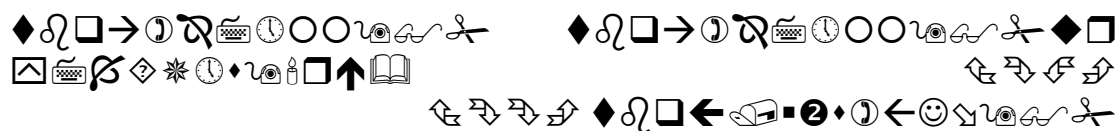
Muhammad ibn Abubakr w liście do Mu’awiyah identyfikuje trwających przy Alim (a.s.) Współtowarzyszy ze znakiem potwierdzającym autentyczność tego Hadrat (Ali).¹⁶⁸

Muhammad ibn Abi Hudhayfah, lojalny zwolennik Alego (a.s.) i brat cioteczny Mu’awiyah, został skazany przez Mu’awiyah na więzienie, w którym ostatecznie umiera. W jednej z konwersacji z Mu’awiyah mówi w ten sposób:

*Odkąd cię znam, czy to w epoce przedislamskiej czy podczas obwieszczenia Islamu, nic się nie zmieniłeś i Islam nic ci nie zawdzięcza. Na dowód tego z miłości do Alego skazałeś mnie na więzienie nie rozumiejąc faktu, że wszyscy asceci i dewocyjni wielbiciele z kręgu Muhajirun i Ansor są jego towarzystwem, podczas gdy twoim są ludzie perwersyjni i obłudni.*¹⁶⁹

Oczywiście nie wszyscy, którzy wstąpili do wojska Pana Wierzących mogliby być uważani za szyitów. Dopóty Ali został okrzyknięty oficjalnym kalifą dopóki go wspomagali. Ta refleksja odnosi się do tych, którzy nie należeli do Współtowarzyszy. Ci ostatni natomiast w szerzeniu prawdy zawsze wspierali Imama (a.s.). As Salim ibn al-Qays przekazał:

W miejscu, zwanym Syffin, Ali al Mu’minin podszedł do pulpitu i wszystkich Muhajirun i Ansor’ów zgromadził wokół i zaciągnął do wojska. Imam pomodlił się i złożył hołd Bogu. Następnie powiedział: Ach ludzie! Moje cnoty i zasługi są jak liczenie bez końca. Wystarczy jednak powiedzieć, że kiedy Posłaniec Boży został zapytany o werset:

¹⁶⁷ Sayyid Muhsin Amin, *A’yan ash-Shi’ah* (Beirut: Dar at-Ta’aruf Li’l-Matbu’at), t. 2, s. 24.

¹⁶⁸ Ahmad ibn Yahya ibn Jabir Baladhuri, *Insab al-Ashraf* (Beirut: Manshurat Mu’assasah al-A’lami Li’l-Matbu’at, 1394 H), t. 2, s. 395.

¹⁶⁹ Shaykh at-Tusi, *Ikhtiyar Ma’rifah ar-Rijal (Rijal Kashi)*, s. 278.

¹⁷⁰ Święty Koran, *Surah al-Waqi’ah*, w. 10-11.

on (s.) odpowiedział: **Bóg objawił ten werset odnośnie proroków i ich następców [awsiya]. Jestem ponad wszystkimi prorokami i posłańcami. Moim największym następcą [wasi] spośród następców jest ‘Ali ibn Abi Talib.** W tym momencie siedemdziesiąt osób spośród Współtowarzyszy uczestniczących w bitwie pod Badr’em, których większość wywodziła się z Ansor’ów, powstało i zaświadczyło, że słyszeli to samo oświadczenie z ust Posłańca Allacha (s.).¹⁷¹

---

¹⁷¹ *Salim ibn Qays al-‘Amiri* (Beirut: Manshur Dar al-Funun Li’t-Taba’ah wa’n-Nashr wa’t-Tawzi,’ 1400 H), s. 186; Abi Mansur Ahmad ibn ‘Ali ibn Abi Talib at-Tabarsi (*Al-Ihtijaj*. Teheran: Intisharat-e Usweh), t. 1, s. 472.

Podsumowanie lekcji ósmej

Pionierami ruchu szyickiego byli Współtowarzysze Proroka (s.). Muhammad Kird-‘Ali w dziele zatytułowanym *Khatat ash-Sham* wspomniał liczebność Współtowarzyszy, którzy znani byli pod nazwą szyici Alego (a.s.) jeszcze za życia Proroka (s.).

Sayyid ‘Ali Khan ash-Shirazi w książce *Ad-Darajat ar-Rafi’ah fi Tabaqat ash-Shi’ah* prześledził szyizm wśród Współtowarzyszy w dwóch rozdziałach. Pierwszy wyodrębnił szyitów z plemienia Banu Haszim i drugi Współtowarzyszy-szyitów, którzy nie byli członkami Banu Haszim.

Również autor książki *Rijal al-Burqa* zadedykował rozdział zwolennikom Alego spośród Współtowarzyszy Proroka (s.) W dziele *Al-Jamal*, Shaykh al-Mufid uznaje za szyitów wszystkich Współtowarzyszy, którzy towarzyszyli Alemu i razem z nim wzięli udział we wszystkich bitwach.

W dziele *Rijal Kashi*, Shaykh at-Tusi wylicza szyitów spośród Współtowarzyszy i mówi: *Wielu z nich wierzyło w Imamata Alego (a.s.)*. Stronnicy Pana Wierzących (a.s.) nie omieszkali wskazać Mu’awiyah na obecność Współtowarzyszy Proroka (s.), którzy w poparciu Alego widzieli drogowskaz sprawiedliwości.

Lekcja 8: Pytania

1. Skomentuj szyizm reprezentowany przez Współtowarzyszy Proroka (s.).
2. Jak wielu Współtowarzyszy Proroka (s.) stało po stronie Alego podczas bitwy Jamal?

Rozdział Trzeci

Okresy historycznego rozwoju szyizmu

Lekcja Dziewiąta

1. Szyizm w epoce pierwszych kalifów

Szyizm podczas panowania trzech pierwszych kalifów – Abubakra, Umara i Uthmama – posiadał specyficzne znamiona, które można by przedstawić następująco:

1. Szyizm w okresie rządów trzech kalifów – z wyjątkiem pierwszych dni po wydarzeniach w Saqifah – był obiektem szykan i nacisków. Nie pomylimy się, jeśli powiemy, że ze względu na bycie szyitą, pozbawiono członków tej frakcji kluczowych pozycji.¹⁷²
2. Wydarzenia w Saqifah wniosły spory dysonans odnośnie lidera Muzułmanów i doprowadziły do ich podziału na dwie główne grupy. Pierwsza to *Szkoła Sunnicka* – odwołująca się w kwestiach naukowych, religijnych, prawnych i... do kalifów żyjących w czasach im współczesnych. *Szkoła Szyicka* to grupa reprezentowana przez zwolenników Alego (a.s.). Praktyki szyickie polegały na odwoływaniu się do Alego w zagadnieniach naukowych, prawnych i ogólnie islamskich. Po męczeńskiej śmierci Alego (as.) praktykowali wiarę w Nieskazitelnych Imamów. Przyczyną różnic pomiędzy Sunnitami i Szyitami były różne spojrzenia odnośnie prawa, hadisów, tafsirów, teologii. Sumując, powoływanie się do autorytetów religijnych tych dwóch szkół zostało starannie rozdzielone.
3. Podobnie Ali z dala uprawiał wojskową i nieoficjalnie polityczną współpracę z kalifami owego czasu w imię ochrony interesów Islamu;¹⁷³ również liczba znakomitych Współtowarzyszy Alego zaakceptowała ku jego satysfakcji na pozór oddaloną polityczną i wojskową pozycję Imama (a.s.). Na przykład, Fadl ibn al-Abbas - kuzyn i obrońca Alego podczas wydarzeń w Saqifah, utrzymał wojskową pozycję w Szam i w 18 roku H. zmarł w Palestynie.¹⁷⁴

---

¹⁷² Kiedy Abubakr na początku bitwy pod Szam mianował komendantem Khalid'a ibn Sa'id'a, Umar powiedział do niego: Czy zapomniałeś już jak odmówił złożenia ci przysięgi wierności; czy zapomniałeś o jego solidarności z plemieniem Banu Haszim? Wydaje mi się, iż nie jest to właściwa decyzja, by sprawował funkcję dowódcy. W ten sposób Abubakr odwołał Khalid'a ze stanowiska i postawił inną osobę. Ahmad ibn Abi Ya'qub ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'ubi*, 1-wyd. (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1414 H), t. 2, s. 133.

¹⁷³ Na przykład, przytoczymy propozycję Alego złożoną Abubakrowi odnośnie wysłania wojska do Szam'u (Ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'ubi*, t. 2, s. 133) i również instrukcji, jakich ten Hadrat udzielił Umarowi odnośnie przygotowywanych planów wojennych przeciw Bizantyńczykom. Imam zwrócił się do niego w ten sposób: Jeśli sam wyruszysz w kierunku wroga, zderzysz się z nim i poniesiesz klęskę, Muzułmanie z odległych stron nie będą mogli tam powrócić. Zatem powinienesz postać doświadczonego człowieka z ludźmi dobrej woli. Jeśli Bóg zechce obdarzy cię zwycięstwem, akurat tego pragnąłeś. Jeśli stanie się odwrotnie, będziesz dużym wsparciem dla ludzi i miejscem schronienia powracających Muzułmanów. (*Najh al-Balaghah*, Kazanie 134). Umar w momencie wyruszenia na wojnę z Persją również zwrócił się o radę do Imama. On (a.s.) mu odpowiedział: Bądź dla nich (Arabów) jak koło młyna i wprawiaj je w ruch za pomocą Arabów. Bądź ich skałą. Unikaj wojny, bo gdy opuścisz to miejsce Arabowie zaatakują cię ze wszech stron i kierunków. Wraz z twoją klęską zepsują i zniszczą to miejsce. I jeśli Persowie ujrzą cię jutro, powiedzą: To jest skała (dowódca) Arabii. Jeśli się go pozbędziemy będziemy spokojni. *I jeśli postąpisz inaczej, ich entuzjazm i gorliwość w stosunku do ciebie, ciężko będzie ugasić.* (*Najh al-Balaghah*, Kazanie 146).

¹⁷⁴ Ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'ubi*, t. 2, s. 155.

Hudhayfah i Salman, jeden po drugim byli zarządcami miasta Mada'in.¹⁷⁵ Ammar ibn Yasir był wyasygnowany przez drugiego kalifę na zarządcę Kufy po urzędowaniu Sa'd ibn Abi Waqqas.¹⁷⁶ Hashim Mirqal, który uważany był za jednego z najszczerzych szyitów Pana Wierzących (a.s.) walczył przy jego boku i zginął jako męczennik w bitwie pod Syffin'em.¹⁷⁷ W epoce rządzących trzech kalifów uchodził za znakomitego dowódcę i w 22 r. H. podbił Azerbajdżan.¹⁷⁸ Uthman ibn Hunayf i Hudhayfah ibn Yaman byli mianowani przez Umar'a pełnomocnikami rządowymi co do pomiaru ziem w Iraku.¹⁷⁹ 'Abd Allah ibn Badil ibn Waraqa' al-Khaza'i, komendant szyickich wiernych, którego syn stał się pierwszym męczennikiem w bitwie Jamal (Bitwa Wielbłądów),¹⁸⁰ uważany był za jednego z wybitnych wojskowych komendantów i zdobywcę Isfahanu i Hamedanu.¹⁸¹ Podobnie osobistości takie jak Jarir ibn 'Abd Allah Bajalli i Qurzah ibn Ka'ab al-Ansari gościli w szeregach Pana Wierzących, wybitne jednostki za czasów jego kalifatu. Piastowali stanowiska administracyjne i wojskowe w epoce trzech kalifów. Jarir podbił terytorium Kufa'y i za panowania Uthmana mianowany został zarządcą Hamedanu.¹⁸² Qurzah ibn Ka'ab al-Ansari za czasów panowania 'Umar'a ibn al-Khattab'a podbił Shahr-e Rey (Miasto Króla).¹⁸³

1. Manifestacja Szyizmu w dobie kalifatu Alego (a.s.)

Chociaż korzenie szyizmu wywodzą swój rodowód z czasów Proroka (s.), to jego pełna manifestacja nastąpiła po zamordowaniu Uthman'a i kalifacie Alego (a.s.). W tym okresie została wyraźnie zaznaczona linia szyizmu dzięki stronnikom i naśladowcom Alego, którzy otwarcie zadeklarowali i wyznali szyizm. Shaykh al-Mufid przekazuje:

Grupa ludzi przyszła do Alego (a.s.) i rzekła: Ach Amir al-Mu'minin! Jesteśmy twoimi szyitami. Imam spojrział na ich twarze uważnie i powiedział: Ale dlaczego nie mogę dojrzeć w was oblicza szyitów. Oni zapytali więc: Amir al-Muminin! Jak powinno wyglądać oblicze szyitów? Odpowiedział: Z nadmiaru nocnych aktów uwielbienia ich twarze są blade; z powodu wylanych łez ich oczy są słabe; od długiego trwania na modlitwie ich plecy ulegają skrzywieniu; ich puste żołądki ponownie domagają się postu a pył skromności i pokory osiada na nich.¹⁸⁴

Również w recytowanych poematach za czasów kalifatu Alego (a.s.) on sam jest opisywany jako najsprawiedliwszy Imam, następca i lider, jaki rządził po Proroku (s.). Qays ibn Sa'd powiedział:

*Ali jest naszym Imamelem i Imamelem pozostałych. Koran został objawiony w tej intencji.*¹⁸⁵

---

¹⁷⁵ 'Ali ibn Husayn ibn 'Ali Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab* (Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1411 H), t. 2, s. 323.

¹⁷⁶ Ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, t. 2, s. 155.

¹⁷⁷ Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab*, t. 2, s. 156.

¹⁷⁸ Ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, t. 2, s. 156.

¹⁷⁹ *Tamže.*, s. 152.

¹⁸⁰ Muhammad ibn Muhammad ibn an-Nu'man Shaykh al-Mufid, *Al-Jamal*, 2-wyd. (Qum: Maktab al-A'lami al-Islami, 1416 H), s. 342.

¹⁸¹ Ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, t. 2, s. 157.

¹⁸² Abu Muhammad 'Abd Allah ibn Muslim ibn al-Qutaybah, *Al-Ma'arif*, 1-wyd. (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1415 H), s. 586.

¹⁸³ Ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, t. 2, s. 157.

¹⁸⁴ Shaykh al-Mufid, *Al-Irshad*, tłum. Muhammad Baqir Sa'idi Khurasani, 2-wyd. (Teheran: Kitabfurushi-ye Islamiyyeh, 1376 H), s. 227-228.

¹⁸⁵ Ibn Shahr Ashub Mazandarani, *Manaqib Al-Abi Talib* (Qum: Mu'assasah Intisharat-e 'Allameh),

Khuzaymah ibn Thabit Dhu'sh-Shahadatayn miał zwyczaj mówić:

Jak mógłbym uwielbić Alego! On jest Imamem wszystkich ludzi, światłem stworzenia i azylem tych, którzy szukają Boga.

On jest następcą [wasi] Proroka, mężem Batul'i [Fatima], Imamem stworzenia i promiennym słońcem.

On jest Imamem stworzenia, dający jałmużnę [sadagah] w pierścieniu podczas ukłonu [ruku]. Jakże dobry uczynek on spełnił!

Boży Najwyższy! Spraw, żeby wszystkich przewyższał... i odnośnie jego osoby została objawiona Sura.¹⁸⁶

Ponadto w ych wierszach szyici zaprezentowali samych siebie jako naśladowców religii Alego (a.s.). Na przykład podczas bitwy Jamal zaplątali się w walkę z 'Amru ibn Yathribi. Odnośnie tego incydentu Ammar ibn Yasir tak oto zarecytował:

Ach Ibn Yathribi! Nie opuszczaj pola bitwy! Moglibyśmy walczyć z tobą nie zważając na religię Alego. Przysięgamy na Dom Boży, że należemy do czołówki Proroka (s.)¹⁸⁷

Nawet wrogowie i przeciwnicy często korzystają z tego samego szyickiego opisu. Chociażby w jednym z wierszy opiewa się z dumą śmierć zwolennika frakcji szyickiej. 'Amru ibn Yathribi' napisał:

Jeśli nie znasz mnie, to się przedstawię. Nazywam się Ibn Yathribi, autor morderstw Ilba'y i Hinda'y al-Jamali'ego.¹⁸⁸ Zabiłem też Ibn Sawhan'a – zwolennika religii Alego.

2. Szyizm w czasach rządów Umajjadów

Czas panowania rządów Umajjadów był najtrudniejszym okresem dla szyizmu. Rozpoczął się w 40 r. H. i zakończył w 132 r. H. Wszyscy kalifowie z rodu Umajjadów byli zawziętymi wrogami szyitów, z wyjątkiem Umar'a ibn Abd al-'Aziz'a. Umajjadzi po rządach Hisham'a zajęli się szrzeniem propagandy przeciwko rozruchom wewnętrznym i buntom Abbasydów. Wszędzie było głośno o ostrym traktowaniu szyitów. Kalifowie z rodu Umajjadów mieszkali w Szam, która nie tylko stała się stolicą ich rządów, ale też rejonem najkrwawszych wydarzeń i nacisków wywieranych na szyitach. Rządy Umajjadów nieustannie koncentrowały się na dokuczaniu i prześladowaniu szyitów. Wśród ich zaciekłych wrogów powszechnie byli znani: 'Ubayd Allah ibn Ziyad i Hajjaj ibn Yusuf.

---

t. 3, s. 28.

¹⁸⁶ *Tamże.*, s. 6.

¹⁸⁷ Shaykh al-Mufid, *Al-Jamal*, 2-wyd. (Qum: Maktab al-A'lam al-Islami), 1416 H, s. 346.

¹⁸⁸ Ilba i Hind al-Jamali znajdowali się pośród tych, którzy udzielili poparcia Alemu (a.s.).

Ibn Abi'l-Hadid, w świecie sunnickim znany uczony tak oto pisze:

Szyjci byli mordowani gdziekolwiek się pojawiali. Jakimkolwiek osobom podejrzanym o przynależność do frakcji szyickiej obcinali ręce lub stopy. Ktokolwiek otwarcie manifestował swoją miłość i przywiązanie do rodziny Proroka (a.s.) został uwięziony, jego bogactwo splądrowane i dom zdemolowany. Ucisk i restrykcje nałożone na szyitów osiągnęły swój punkt kulminacyjny kiedy to przyjaźń okazywana Alemu była najsrodzej karana. Według wroga szacunek okazywany Alemu równał się osobie niewierzącej [kufr] i niewiernej.

Wcielając w życie silną i niepohamowaną przemoc zauważymy pogarszające się warunki życiowe mieszkańców Kufa'y będąca wówczas stolicą szyitów. Mu'awiyah na zarządcę Kufa'y wyznaczył człowieka o nazwisku Ziyad ibn Sumayyah i następnie przeznaczył mu rządy w Basrah'. Ziyad kiedyś znajdował się w szeregach zwolenników Alego (a.s.) i doskonale znał wszystkich szyitów. Wkrótce urządza za nimi pościg i znajduje ich na każdym rogu i w każdym zakątku, w którym się ukrywają. Następnie ich zamorduje; przerazi; oślepi; okaleczy ciało, ręce i stopy, powiesi na drzewach palmowych i rozproszy po Iraku. Stąd na ziemi irackiej pozostaną nieliczne znane osobistości szyickie.¹⁸⁹

Abu'l-Faraj 'Abd ar-Rahman ibn 'Ali ibn al-Jawzi powiedział:

Kiedy spora liczba szyitów zaprotestowała przeciwko wygłaszaniu kazań przez Ziyad'a, ten nakazał okaleczyć ośmioro ludzi, obcinając im ręce i stopy. Gromadził ludzi w meczecie i prosił ich, by przeklinali Alego (a.s.). Jeżeli ktoś odmówił, Ziyad rozkazał zniszczyć jego dom.¹⁹⁰

Ziyad rządził na przemian sześć miesięcy w Kufa'ie [w Kufie] i sześć miesięcy w Basrah. W tym ostatnim mieście podczas swojej nieobecności wydelegował na tymczasowego administratora Samurah'a ibn Jundab'a. W ciągu sześciu miesięcy zabił on 8,000 ludzi. Ziyad pewnego razu zwrócił się do niego:

Czy przypadkiem nie obawiasz się, że wśród zamordowanych ludzi może się znaleźć człowiek niewinny? Odpowiedział: Gdyby nawet zdarzyło się tak dwukrotnie, nigdy nie przejmowałbym się podobną rzeczą.¹⁹¹

Abu Surar 'Adwi przekazuje:

Pewnego poranka Samurah zabił 47 osób spośród krewnych, którzy uczyli się Koranu na pamięć [hufaz].¹⁹²

Mu'awiyah w liście wystosowanym do swoich komendantów i pracowników powiedział, że żadne dowody usprawiedliwiające czy świadectwa przedstawione przez szyitów Alego (a.s.) i członków jego rodziny nie będą respektowane. W innym jeszcze napisze:

---

¹⁸⁹ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Najh al-Balaghah* (Kair: Dar Ihya' al-Kutub al-'Arabi, 1961), s. 43-45.

¹⁹⁰ Abu'l-Faraj 'Abd ar-Rahman ibn 'Ali ibn al-Jawzi, *Al-Muntazim fi Tarikh al-Umam wa'l-Muluk*, 1-wyd. (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah, 1412 H), t. 5, s. 227.

¹⁹¹ Muhammad ibn Jarir at-Tabari, *Tarikh al-Umam wa'l-Muluk* (Beirut: Dar al-Qamus al-Hadith), t. 6, s.132.

¹⁹² *Tamže.*

Jeżeli dwie osoby złożą oświadczenie, że pewna osoba jest przyjacielem Alego lub jego rodziny, imię jego wymażcie ze skarbu ludzkiej pamięci [bayt al-mal], i jego prawa i prowiant wstrzymajcie.¹⁹³

Po podporządkowaniu Mekki i Medyny, kalif z rodu Umajjadów - Abd ak-Malik ibn Marwan wyznaczył w 75 r. H. na zarządcę w Iraku Hajjaj'a ibn Yusuf 'a. Był on spragnionym krwi i okrucieństwa przedstawicielem dynastii Umajjadów. Razu pewnego okrywając głowę i twarz wszedł jako nieznany nikomu do meczetu w Kufie. Przeszedł poza kolejką i wspiął się na pulpit. Rozpoczęło się szemranie, ludzie pytali kto to jest?. Jedna osoba powiedziała: *To jest nowy zarządca*. Inna z kolei dodała: *Pozwólmymy sobie rzucić w niego kamieniem*. Inni powiedzieli: *Nie, posłuchajmy co on ma do powiedzenia*. Kiedy tłum się wyciszył, mężczyzna zdjął okrycie z twarzy i wypowiedział kilka zdań, które wstrząsnęły ludźmi. Małe kamyczki, którymi chcieli w niego rzucić samostannie wypadły im z rąk na ziemię. Na początku swojego przemówienia odezwał się w ten sposób:

Mieszkańcy Kufy! Od wielu lat waszym hasłem wywoławczym jest chaos, niesubordynacja i akcje wywrotowe. Wasze głowy to przedwcześnie dojrzałe owoce, które należy odseparować od reszty ciała. Odrąbię kilka waszych głów i w ten sposób otworzę wam drogę do uległości.¹⁹⁴

Hajjaj na północy i wschodnich regionach Iraku wprowadził rządy terroru i zabił wiele wybitnych osobowości i niewinnych ludzi w Kufie. Mas'udi tak się wyraził o zbrodniach Hajjaj'a:

Hajjaj sprawował rządy przez prawie dwadzieścia lat. Liczba tych, którzy w tym czasie zginęli od miecza lub z powodu tortur przekroczyła 120,000 osób. W skład tej cyfry nie wchodzi zamordowani przez Hajjaj'a w zorganizowanym przeciwko niemu buncie zbrojnym.¹⁹⁵

Wraz ze śmiercią Hajjaj'a ujawniono, że w podłych warunkach więziennych zginęło 50,000 mężczyzn i 30,000 kobiet. Pośród nich było 11,000 zupełnie nagich. Hajjaj więził kobiety i mężczyzn w jednej celi. Jego więzienia nie były pokryte dachem. Zatem odsiadujący wyroki nie byli zabezpieczeni przed upalnym latem ani deszczową i mroźną zimą.¹⁹⁶ Przeważnie ofiarami więzień, tortur, pościgów i zbrodni Hajjaj'a padali szyici. Najlepszym świadectwem odzwierciedlającym nędzne położenie szyitów i intensywne napady policji w dobie rządów Umajjadów jest przedłożenie z ich strony skargi przed Imamem as-Sajjad'em (a.s.). Tam wspomnieli o popełnionych prześladowaniach i uciskach względem nich.

Zmarły Majlisi przekazał:

---

¹⁹³ Ibn Abi'l-Hadid, *Sharh Nahj al-Balaghah*, t. 1, s. 45.

¹⁹⁴ Zubayr ibn Bakkar, *Al-Akhbar al-Muwaffaqiyyat* (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416 H), s.99; Ja'far Shahidi, *Tarikh Tahlili-ye Islam ta Payan-e Umawi* [Analityczna Historia Islamu do końca rządów Umajjadów] (Teheran: Centrum Prasy Uniwersyteckiej, 1363 H), s. 184; Mahdi Pishva'i, *Sireh-ye Pishvayan*, 8-wyd. Qum: Mu'assasah-ye Tahqiqati wa Ta'limati-ye Imam Sadiq ('a), 1378 H), s. 246.

¹⁹⁵ 'Ali ibn Husayn ibn 'Ali Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab* (Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1411 H), t. 3, s. 187.

¹⁹⁶ *Tamže*.

Szyici udali się do Imama Zayn'a al-'Abidin'a (a.s.) uskarżając się na doznany ucisk i prześladowanie, mówiąc: Ach synu Wysłannika Allacha! Zostaliśmy rozproszeni po różnych miastach i eliminowani przez ohydne zbrodnie. Amir'a al-Mu'minin'a wyganiają z miast i zagarniają jego pulpit. Nie przewidzieliśmy takiej sytuacji, zaś kiedy protestujemy, mówią: To jest turabi! [jedno z poniżających przezwisk szyitów] Zanieście wasz protest przed oblicze rządzącego i napiszcie do niego, że Abu Turab był dobrą osobistością. Na te słowa rządzący rozkazał uderzyć, uwięzić i na końcu zamordować tę osobę.¹⁹⁷

---

¹⁹⁷ Muhammad Baqir ('Allamah) Majlisi, *Bihar al-Anwar*, 2-wyd. (Teheran: Al-Maktabah al-Islamiyyah, 1394 H), t. 46, s. 275.

Podsumowanie lekcji dziewiątej

Po wydarzeniach w Saqifah szyici bezwarunkowo powoływali się na autorytet Imamów. Z szacunkiem odnosili się do ich nauki, jurysprudencji (prawa) i ideologicznych przesłanek. Równocześnie współpracowali z rządzącymi ówdzie kalifami w imię ochrony interesów Islamu. Generalnie odsunięto ich od wielu ważnych funkcji.

Okres rządów Amir'a al-Mu'minin'a to największy rozkwit ruchu szyickiego. Najtrudniejszą epoką dla szyitów był rząd dynastii Umajjadów. Wszyscy kalifowie, z wyjątkiem 'Umar'a ibn 'Abd al- 'Aziz'a, byli zaprzysiężonymi wrogami szyitów. Z inicjatywy kolejnych rządów regiony zamieszkiwane przez ludność szyicką były przesiąknięte krwią i okrucieństwem.

Lekcja 5: Pytania

1. Wymień charakterystyczne cechy szyizmu w okresie pierwszych kalifów!
2. Czym specjalnym wyróżniał się szyizm za czasów kalifatu Alego (a.s.)?
3. W jakiej sytuacji znajdował się szyizm w dobie rządów Umajjadów?

Lekcja Piąta

Rozpowszechnianie się szyizmu podczas kalifatu Umajjadów.

Pomimo ostrego tłumienia i nacisku na kręgi szyickie podczas rządów Umajjadów ruch szyicki szerzył się uporczywie. W związku z prześladowaniami wycelowanymi w rodzinę Proroka (s.) spowodowała emocjonalne popchnięcie ludzi w ich kierunku. To pozwoliło na powstanie nowych indywidualności skwapliwie obejmujących credo szyickie. Oczywiście w okresie rządów Umajjadów wydarzenia te były rezultatem głębokiej konspiracji i dyskrecji. W tej epoce rozprzestrzenianie się ruchu szyickiego przebiegało kilkoma etapami. Każdy z nich posiadał specyficzne tylko dla niej bogactwo. Zostały podzielone następująco:

1. Od 40 r. H. do 60 r. H. [okres Imama al-Hasana i Imama Husayna (a.s.)];
2. Od 61r. H. do mniej więcej 110 H. [okres Imama as-Sajjad'a i Imama al-Baqir'a (a.s.)];
3. Od 110 r. H. do 132 H. aż do końca rządów Umajjadów [okres Imama as-Sadiq'a (a.s.)];

a. Okres Imama al-Hasan'a i Imama al-Husayn'a (a.s.)

Od czasów Amir'a al-Mu'minin'a (a.s.) szyici zaczęli się stopniowo organizować w grupy. Przyjęta przez nich linia była jak przejrzysta. Z tej przyczyny Imam Hasan (a.s.) w traktacie pokojowym w jednym z kluczowych punktów było zagwarantowanie bezpieczeństwa naśladowcom jego ojca. Na podstawie traktatu nikt nie powinien ich naśladować. Szyici stopniowo akceptują posłuszeństwo Imamowi, które nie ogranicza się tylko do imama aktualnego. Stąd też podczas złożenia przysięgi Imam postawił ludziom warunek, że muszą być mu posłuszni zarówno w stanie wojny jak i w stanie pokoju.

W ten sposób stało się jasne, że Imam niekoniecznie jest równomierny rządowi i rządzącemu tyranowi. W sumie ktoś taki jak Mu'awiyah nie powinien pełnić funkcji Imama, któremu złożenie posłuszeństwa jest obowiązkowe. Chociażby po podpisaniu traktatu **wieniu**, które Imam Hasan (a.s.) wygłosił w meczecie w Kufie w obecności Mu'awiyah, nalegał:

*Kalfą jest ten, który postępuje zgodnie z Księgą Boga i Sunną Proroka (s.). Ktoś, którego czyny są niesprawiedliwe nie powinien być kalifą. Raczej przypomina on króla kontrolującego swoje królestwo. Jego radość trwa krótko, jego rozkosz zostaje przerwana i prędzej czy później musi zdać rachunek.*¹⁹⁹

Jedną z charakterystycznych cech społeczności szyickiej w tym okresie jest ich wzajemna solidarność i jednolitość, które wypływają ze statusu szyickich liderów. Toteż nie widzimy wśród nich żadnego rozłamu aż do momentu poniesienia śmierci

---

¹⁹⁸ Ibn Shahr Ashub Mazandarani, *Manaqib Al Abi Talib* (Qum: Mu'assasah Intisharat-e 'Allameh), t. 4, s. 33.

¹⁹⁹ 'Ali ibn al-Husayn Abu'l-Faraj al-Isfahani, *Maqatil at-Talibiyyin* (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416 H), s. 82.

męczeńskiej przez Imama Husayn'a (a.s.). Imam Hasan i Imam Husayn (a.s.) cieszyli się w oczach Muzułmanów wyjątkowo uprzywilejowaną pozycją, której żaden z następców już nie osiągnął. Byli to sprawiedliwi potomkowie Proroka (s.) słusznie osadzeni na stanowisku.

Amir al-Mu'minin, w czasach bitwy pod Syffin'em, wspomina entuzjastyczną wyprawę Hasana na front:

*Zamiast mnie otoczcie opieką tego młodzieńca! Jego utrata byłaby moją ruiną, ponieważ wysyłając ich (Hasan i Husayn) na wojnę jestem ślepy. Wraz ze śmiercią obydwo skończyłaby się dynastia Proroka (s.).*²⁰⁰

Imamowie al-Hasan i al-Husayn (a.s.) również zajmowali szczególną pozycję względem Współtowarzyszy Proroka (s.). Fakt ten został udowodniony przez ludzi w momencie złożenia przysięgi wierności Imamowi al-Hasanowi (a.s.). Współtowarzysze Proroka (s.) zaakceptowali jego kalifat bez żadnych protestów.

W związku z tym w czasach kalifatu Imama al-Hasana (a.s.) nie napotkamy na wielkie problemy, z wyjątkiem ze strony Szam. Kiedy Imam (a.s.) zakończył kwestię traktatu pokojowego chciał opuścić Kufę i powrócić do Medyny, wówczas ludzie głęboko zapłakali. W Medynie dzięki informacjom Kurajszytów docierającym do Mu'awiyah prestiż Imama był ewidentny. Jeden z Kurajszytów napisał:

*Ach Amir al-Mu'minin! Hasan modli się rano w meczecie i pozostaje w pozycji klęczącej aż do wschodu słońca. Następnie opiera się o kolumnę i pozostaje tak aż słońce osiągnie swój zenit. Ktokolwiek w tym czasie przebywa w meczecie może rozkoszować się towarzystwem Imama (a.s.) i porozmawiać. Imam podczas modlitwy wykonuje dwa rak'ah, powstaje i wychodząc zapytuje o samopoczucie żon Proroka (s.), i następnie powraca do swojego domu.*²⁰¹

Imam al-Husayn (a.s.), podobnie jak jego nadzwyczajny brat, cieszył się szerokim poważaniem. Nawet Abd Allah ibn Zubayr – śmiertelny wróg Ahl al-Bayt'u – nie był w stanie zanegować statusu Imama Husayn'a (a.s.). Kiedy Imam przebywał jeszcze w Mekce, ludzie w międzyczasie odmówili złożenia przysięgi Zubayr'owi wstrzymując jednocześnie postępującą kampanię. W związku z tym chciał, by Imam jak najszybciej opuścił Mekkę. Stąd wyraził się do Imama al-Husayn'a (a.s.) następująco: *Gdybym zapragnął tej samej pozycji jaką posiadasz w Iraku, natychmiast bym tam pośpieszył.*²⁰²

Sytuacja Imama Husayn'a była też kwestionowana, gdyż unikał złożenia przysięgi wierności Yazid'owi. Z tej przyczyny autorytety rządzące przynaglały go do spełnienia obowiązku.

Ci dwaj mężczyźni (Imamowie) cieszyli się ogromnym szacunkiem i uznaniem wśród plemienia Banu Haszim. Trudno byłoby znaleźć na ich miejsce godnych zastępców. W dodatku nikt z członków Banu Haszim nie domagał się funkcji lidera. Kiedy Imam al-Hasan umiera otruty za sprawą Mu'awiyah', Ibn al-'Allah ibn al-'Abbas przebywa jeszcze w Sham. Mu'awiyah wtedy zwraca się do niego:

---

²⁰⁰ *Nahj al-Balaghah*, Kazanie 167, s. 660.

²⁰¹ Ahmad ibn Yahya ibn Jabir Baladhuri, *Insab al-Ashraf* (Beirut: Manshurat Mu'assasah al-'Alami Li'l-Matbu'at, 1394 H), t. 3, s. 21.

²⁰² Ahmad ibn Muhammad ibn 'Abd Rabbih al-Andalusi, *Al-'Aqd al-Farid* (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi, 1409 H), t. 4, s. 366.

„*Ibn al-‘Abbas, umarł Hasan, i ty będziesz dowódcą Banu Haszim.*” Ibn al-‘Abbas odpowiedział: „*Tak długo jak będzie tam Husayn, nie zgadzam się.*”²⁰³

Nawet Ibn al-‘Abbas ze swoją niepodważalną pozycją intelektualną i polityczną – przekaziciel hadisów i egzegeta Świętego Koranu – oddawał usługi Imamom (a.s.) z wielkim oddaniem. Według Sunnitów ta wybitna osobowość zestawiona z Hasan’em i Husay’nem wyróżniała się szczególnie. W zachowanym dokumencie Ibn Abi Ziyad przekazał:

*Ibn al-‘Abbas przygotował Hasanowi i Husaynowi konie do przejażdżki i przytrzymał strzemię aż do momentu kiedy wsiądną. Powiedziałem: Dlaczego trzymasz im strzemię kiedy jesteś starszy od nich? On odpowiedział: Jesteś głupcem! Czy nie wiesz kim oni są? To są synowie Wysłańca Allacha. To wielka łaska jakiej Bóg mi udzielił, że mogę trzymać dla nich strzemię.*²⁰⁴

Wpływ Karbali na rozprzestrzenianie się ruchu szyickiego

Po męczeńskiej śmierci Imama Husayn’a i po stracie kluczowego wsparcia Muzułmanie byli skrajnie przestraszeni i pozbawieni nadziei na zbrojną konfrontację z wrogiem. Dewastujące wydarzenia *Ashura* spadły na szyitów jak grom z nieba i wyrządziły tej frakcji wiele zła. Wiadomości szybko się rozbiegły po wszystkich zakątkach zamieszkałych przez Muzułmanów, szczególnie wzdłuż i wszerz Iraku i Hijaz’a. Społeczności szyickie zostały zdominowane przez paraliżujący strach. Stało się tak dlatego, gdyż Yazid był zdecydowany i nieobliczalny w chęci zaprowadzenia swoich rządów. W konsekwencji splotu wydarzeń nie zawahał się zabić syna Proroka (s.), uwięzić kobiety i dzieci. Nic nie było go w stanie powstrzymać od popełnienia tych zbrodni, których głównym motywem była żądza władzy.

Ludność w Kufie i Medynie ogarnął przeraźliwy strach i lęk, pomnożone przez dodatkową tragedię, zwaną Ruchem w Medynie [Harrah] bezlitośnie stłumiony przez siły zbrojne Yazida. Surowe zduszenie szyickiej ludności zamieszkujących terytorium Iraku i Hijaz’u, szczególnie w Kufie i Medynie, stało się wybujałym zdruzgotaniem szyickiej spójności i formacji. Imam as-Sadiq (a.s.), opisując tę bolesną sytuację, powiedział:

*Po męczeńskiej śmierci Husayn’a ludzie z jego kręgu rozeszli się, z wyjątkiem trzech osób: Abu Khalid Kabuli, Yahya ibn Umm at-Tawil i Jabir ibn Mut’am.*²⁰⁵

Historyk Mas’udi opisując ten okres, napisze:

*Ali ibn al-Husayn objął Imamat w najtrudniejszych czasach, w głębokiej tajemnicy i koniecznością symulowania.*²⁰⁶

---

²⁰³ ‘Ali ibn Husayn ibn ‘Ali Mas’udi, *Murawwij adh-Dhahab* (Beirut: Manshurat Mu’assasah al-A’lami Li’l-Matbu-at, 1411 H), t. 3, s. 9.

²⁰⁴ Ibn Shahr Ashub Mazandarani, *Manaqib Al Abi Talib*, t. 3, s. 400.

²⁰⁵ Abi Ja’far Muhammad ibn al-Hasan ibn ‘Ali (Shaykh) at-Tusi, *Ikhtiyar Ma’rifah ar-Rijal (Rijal Kashi)* (Qum: Mu: assasah Al al-Bayt at-Turath, t. 1, s. 338.

Taki stan rzeczy utrzymał się aż do końca rządów Yazid'a. Po jego śmierci ruchy szyickie zostały na nowo wznowione i kontynuowały do momentu ustabilizowania się rządów Umajjadów podczas kalifatu Abd al-Malik'a. Akurat ten okres będzie sprzyjał szerzeniu się ruchu szyickiego.

W rezultacie wydarzenia w Karbali skompromitowały rządy Umajjadów w opinii publicznej. Oszczerstwa w stosunku do rządu doprowadziły do punktu, w którym kalifat ulegał z dnia na dzień deprecjacji. W sumie przestał być uważany za instytucję świętą czy nienaruszalną. Poemat wyryty na grobie Yazid'a w Hawarin przystępnie wyraża jego niktzemność:

*Ach mogiło, która znajdujesz się w mieście Hawarin! Najgorszy z ludzi znajduje się wewnątrz ciebie.*²⁰⁷

Od tej pory, Muzułmanie, z wyjątkiem z Szam sprzeciwiali się kalifatowi Umajjadów. Zarówno szyici jak sunnici często przyjmowali podobny punkt widzenia i organizowali buntownicze spotkania.²⁰⁸ Ja'qubi odnośnie kwestii napisze:

*Abd al-Malik ibn Marwan do swojego komendanta - Hajjaj'a ibn Yusuf'a napisał: Nie oskarżaj nas o zabicie rodziny Al Abi Talib'a, ponieważ widziałem jakie przeznaczenie spotkało Sufyanis (potomków Abu Sufyan'a) wskutek ich zabicia.*²⁰⁹

Ostatecznie niewinnie przelana krew Imama Husayn'a zburzyła także pałac Umajjadów. Muqaddasi mówi:

*Skoro Bóg ujrzał prześladowanie i niesprawiedliwość ze strony Umajjadów popełnione na rodzinie Proroka (s.), przeto zgromadził oddział z różnych regionów Khurasan' u i wysłał ciemną nocą przeciwko nim.*²¹⁰

Tymczasem sposób zgnębienia Imama Husayn'a (a.s.) i śmierć męczeńska odzwierciedliła w sercach ludzi wielką miłość do rodziny Proroka (s.) i spotęgowanie pozycji potomków Wysłannika Bożego jako prawdziwych protektorów Islamu. Większość rodzących się powstań podczas epoki Umajjadów przebiegała w imię pomszczenia krwi Husayn'a i ze sloganem w ręku „*Ya litharat al-Husayn*” [Wspomożyciele Husayn'a]. Nawet zryw powstańczy takiej osoby jak Ibn Ash'ath w Sistan'ie²¹¹ zostało zorganizowany pod nazwą *Hasan al-Muthanna* (syn Imama al-

²⁰⁶ *Ithbat al-Wasiyyah*, 4-wyd. (Najaf: Al-Matba'ah al-Haydariyyah, 1373 H), s.167.

²⁰⁷ Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab*, t. 3, s. 65.

²⁰⁸ *Tamže.*, s. 81-99.

²⁰⁹ Ahmad ibn Abi Ya'qub ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, 1-wyd. (Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1414 H), t. 2, s. 304.

²¹⁰ Muqaddasi, *Ahsan at-Taqasim fi Ma'rifah al-Aqalim*, tłum. dr 'Ali Naqi Manzawi (Sharkat-e Mu'allifan wa Mutarjiman-e Iran), t. 2, s. 426-427.

²¹¹ 'Abd ar-Rajman ibn Muhammad ibn Ash'ath został wyznaczony na zarządcę w Sistan'ie przez Hajjaj'a ibn Yusuf'a. Sistan stanowił granicę oddzielającą Muzułmanów od Hindusów, gdzie doszło do zderzenia Muzułmanów z rządcami hinduskimi. Z tego tytułu rodząca się wrogość ze strony Hajjaj'a pod adresem 'Abd ar-Rahman'a zawiązała konspirację w celu jego wyeliminowania. Jako że Abd ar-Rahman został poinformowany o uknutym planie szybko zorganizował zbrojne powstanie przeciw niemu w 82 r. H. Odtąd masy ludzi były rozgoryczone postawą Hajjaj'a i większość mieszkańców Basrah i Kufah przyłączyły się do powstania. Spora liczba recytujących [*qaris*] Koran w Kufah i Basrah znajdowali się wśród uczestników powstania. W ten sposób opuścił obfitujący Sistan dla Iraku. Jego celem było schwytywanie Hajjaj'a i później usunięcie 'Abd al-Malik'a ze stanowiska kalifa. Rozbił armię Hajjaj'a i posunął się w stronę Kufah. Poważne niebezpieczeństwo czało się na jego drodze. 'Abd al-Malik przygotował długi kontyngent oddziałów z Szam, by wesprzeć Hajjaj'a. Oddziały te ujarzmiły Ibn Ash'ath'a w miejscu zwanym *Dayr al-Jamajam* siedem *farshangs* (42 kilometry) z dala od Kufah.

Hasan'a).²¹² Zachowane dowody mścielskich [*muntaqam*] hadisów wycelowane w figurę Imama Mahdi'ego (a.s.) zyskały na ważności.²¹³ Ludzie oczekiwali stosownego momentu, by zemścić się na Umajjadach.²¹⁴ Długie oczekiwanie i brak cierpliwości spowodowały, że dowódcom powstańczym i rewolucyjnym nadawano imię „Mahdi”. W międzyczasie Bezgrzeszni Imamowie (a.s.) i rodzina Proroka są ożywiani i wskrzeszani w pamięci i opowiadaniach męczenników z Karbali. Za każdym razem, kiedy Imam as-Sajjad (a.s.) chciał napić się wody i jej krople dostały się do oczu, stamtąd popłynęły rzęsiste łzy. Pewnego razu poproszono go, by podał przyczynę takiej reakcji:

*Jak tu nie płakać kiedy swobodny dostęp do wody miały dzikie zwierzęta i pustynne drapieżniki, a mojemu ojcu jej odmówiono? Pewnego dnia sługa Imama (a.s.) powiedział: Czy Waszemu smutkowi nie ma końca? Hadrat odpowiedział: Ach, ty nieszczęsny! Jakub tylko od jednego syna spośród dwunastu został odseparowany i oślepl od bólu wylanych łez, a jego plecy z powodu męki się zgięły podczas gdy syn jego był żywy. Ale ja byłem naocznym świadkiem śmierci mojego ojca, moich wujów i braci. Siedemnaście osób zabito spośród moich krewnych, których ciała zostały porozrzucane na ziemi. Zatem, czy jest możliwy koniec mojego bólu?*²¹⁵

Imam as-Sadiq (a.s.) zachęcał poetów do recytowania poezji jako elegii na cześć Imama al-Husayn'a (a.s.), twierdząc:

*Ktokolwiek recytowałby poematy na cześć Imama Husayn'a i skłoniłby innych do płaczu, raj będzie mu przeznaczony i grzechy wybaczone.*²¹⁶

I w ten oto sposób Imam Husayn (a.s.) stał się symbolem szyizmu. Stąd też w niektórych okresach historycznych, chociażby w czasach kalifatu Mutawakkil'a, odwiedzenie grobu Imama (a.s.) było zabronione.²¹⁷

Po klęsce uciekł do Indii i przyjął schronienie przy boku jednego z tamtejszych rządzących. Ostatecznie zostaje zabity przez agentów Hajajj'a.

Mas'udi, *Murawwij adh-Dhahab*, t. 3, s. 148; Shahab ad-Din Abi 'Abd Allah Yaqut Hamwi, *Mu'jam al-Buldan*, 1-wyd. (Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi, 1417 H), t. 4, s. 338.

²¹² Ibn 'Anbah, *'Umdah at-Talib fi Insab Al Abi Talib* (Qum: Intisharat ar-Rida), s. 100.

²¹³ Abu'l-Faraj al-Isfahani, *Maqatil at-Talibiyyin*, s. 216.

²¹⁴ Ya'qubi tak oto przekazał: Umar ibn 'Abd al-'Aziz podczas swoich rządów w odpowiedzi na protesty 'Amir'a ibn Wailah'a odnośnie obciążenia wynagrodzenia, powiedział: Doniesiono mi, że poganiaasz szpadą, przebijasz włócznią, przygotowujesz strzały i łuki, a nawet organizujesz zbrojne powstanie i oczekujesz przyjścia Imama al-Qa'im'a. Ya'qubi, *Tarikh al-Ya'qubi*, t. 2, s. 307.

²¹⁵ Muhammad Baqir ('Allamah) Majlisi, *Bihar al-Anwar* (Teheran: Al-Maktabah al-Islamiyyah, 1394 H), t. 46, s. 275.

²¹⁶ Shaykh at-Tusi, *Ikhtiyar Ma'rifah ar-Rijal (Rijal Kashi)*, t. 2, s. 574.

²¹⁷ Abu Ja'far Muhammad ibn Jarir at-Tabari, *Tarikh at-Tabari*, 2-wyd (Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah, 1408 H), t. 5, s. 312.

Podsumowanie lekcji dziesiątej

Od czasów Amir'a al-Mu'minin'a (a.s.) szyizm stopniowo tworzył wyjątkowe partykularne ugrupowanie, które w samym rankingu szyickim odcisnęło swoiste piętno. Z drugiej strony, z powodu prestiżowej pozycji Husayn'a i Hasana (a.s.), szyizm w tamtym okresie cieszył się solidarnością ze strony ludzi i wewnętrzną spójnością. Jak dotychczas żadnych podziałów nie zaobserwowano.

Po męczeńskiej śmierci Imama Husayn'a (a.s.) frakcja szyicka utraciła kluczowych naśladowców i doświadczyła silnych prześladowań i nacisków. Stąd przy boku Imama Sajjad'a pozostała mała liczba osób. Po śmierci Yazid'a stan rzeczy uległ kardynalnej zmianie. Zbrojne powstanie w Karbali podważyło zdecydowanie autorytet i wiarygodność rządów Umajjadów; zszargało pozycję i świętość kalifatu doprowadzając do jego upadku. W międzyczasie w sercach ludzi cudownie rozkwitała miłość do rodziny Proroka (s.) i jego spadkobierców.

Lekcja 10: Pytania

1. Wymień fazy rozwoju ruchu szyickiego podczas rządów Umajjadów.
2. Czym specjalnym odznaczał się okres rządów Imamów Hasan'a i Husayn'a?
3. Jaki wpływ wywarły wydarzenia w Karbali na rozprzestrzenianie się szyizmu?

Lekcja Jedenasta

Epoka Imama as-Sajjad'a (a.s.)

Okres rządów Imama as-Sajjad'a (a.s.) można podzielić na dwie fazy:

Pierwsza faza obejmuje wydarzenia męczeńskiej i okrutnej śmierci Imama Husayn'a, silnej destabilizacji rządów Umajjadów i definitywne zakończenie rządów Sufyanisów (potomkowie Abu Sufyan'a), następnie sukcesji władzy Marwanisów (potomkowie Marwan'a ibn al-Hakam'a), wewnętrznego rozproszenia Umajjadów i ich wplątanie się w powstania i bunty równocześnie osłabiające rządy Marwanisów. Druga faza obejmuje rządy Hajjaj'a ibn Yusuf'a i pokonanie 'Abd Allah ibn Zubayr'a²¹⁸ w Mekce aż do początków powstania Abbasyd'a – który również jest powiązany z początkowym okresem Imamatu Imama al-Baqir'a (a.s.).

Po tragicznej śmierci Imama Husayn'a (a.s.) dynastia Umajjadów angażuje się w liczne wojny i powstania z ludźmi Iraku i Hijaz'u; z drugiej strony doświadczają wewnętrznych spięć i konfliktów. Rząd Yazid'a nie przetrwał długo, władca zmarł w 64 r. H. po trzech latach rządów.²¹⁹

Po śmierci Yazid'a do władzy dochodzi jego syn - Mu'awiyah II. Jego rządy nie trwają więcej niż 40 dni. Ostatecznie sam rezygnuje z funkcji i wkrótce potem umiera.²²⁰

Bibliografia

Poniższa bibliografia została ułożona według arabsko-perskiego porządku alfabetycznego, zgodnie z oryginalną wersją książki. [Przyp. tłum.]

i

Ali 'Abd al-Jabbar, Shaykh Muhammad ibn Shaykh 'Abd 'Ali. *Ihtbat al-Imamah al-Musama bi'l-Shahab ath-Thawaqib fi Rajm Shayatin an-Nawasib*, Al-Huda.

Ibn Abi'l-Hadid, 'Abd al-Hamid. *Sharh Nahj al-Balaghah*, oprac. Muhammad Abu'l-Fadl Ibrahim. Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi, 1378 H; Kair: Dar Ihya' al-Kutyb al-'Arabi, 1961.

Ibn Asir, 'Izz ad-Din Abu'l-Hasan 'Ali ibn Muhammad Abi'l-Kiram. *Asad al-Ghabah fi Ma'rifah as-Sahabah*. Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi.

----- *Al-Kamil fi't-Tarikh*. Beirut: Dar Sadir, 1402 H.

---

²¹⁸ Rządy 'Abd Allaha ibn Zubayr'a w Mekce (**uzupełnić**)

²¹⁹ Ahmad ibn Abi Ya'qub ibn Wadih, *Tarikh al-Ya'qubi*, 1-wyd. (Qum: Mansurat ash-Sharif ar-Radi, 1414 H), t. 2, s. 252.

²²⁰ *Tamže.*, s. 256.

- . *Al-Futuh*. Beirut: Dar al-Kutub al-‘Ilmiyyah, 1406 H I Beirut: Dar al-Adwa’.
- Ibn Taqtaqa’. *Al-Fakhri fu’l –Adab as-Saltaniyyah wa’d-Duwal al-Islamiyyah*. Beirut: Dar Sadir, 1385 H.
- Ibn al-Jawzi, Abu’l-Faraj ‘Abd ar-Rahman ibn ‘Ali. *Al-Muntazim fi Tarikh al-Umam wa’l-Muluk*, 1 wyd. Beirut: Dar al-Kutub al-‘Ilmiyyah, 1412 H.
- Ibn al-Jawzi, Zabt. *Tadhkirah al-Khawas*. Najaf: Manshurat al-Matba’ah al-Haydariyyah, 1383 H; Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1376/1418H.
- . *Al-Isabah fi Tamiz as-Sahabah*. Beirut: Dar Ihya’ at-Turath al-‘Arabi.
- Ibn Hajar al-‘Asqalani, Shababah ad-Din ibn ‘Ali. *Tahrir Taqrib at-Tahdhib*, 1 wyd. Beirut: Mu’assasah ar-Risalah, 1417H/1997.
- . *Tahdhib at-Tahdhib*, 1 wyd. Beirut: Dar al-Fikr, 1404 H.
- . *Lisan al-Mizan*, 1 wyd. Beirut: Dar Ihya’ at-Turath al-‘Arabi, 1416 H.
- Ibn Hajar Haythami al-Makki, Ahmad. *As-Sawa’iq al-Mahriqah fi’r-Radd ‘ala Ahl al-Bid’a waz-Zindiqaq*, 2 wyd. Kair: Maktabah al-Qahirah, 1385 H.
- Ibn Hazm al-Andalusi, Abu Muhammad ‘Ali ibn Ahmad ibn Sa’id. *Jumhazah Insab al-‘Arab*, 1 wyd. Beirut, 1403H.
- Ibn al-Khaldun, ‘Abd ar-Rahman ibn Muhammad. *Al-Muqaddimah*. Beirut: Dar Ihya’ at-Turath al-‘Arabi, 1408 H.
- Ibn Sa’d, Muhammad. *At-Tabaqat al-Kubra*. Beirut: Dar Sadir, 1405 H; Beirut: Dar Ihya’ at-Turath al-‘Arabi, 1410 H.
- Ibn Shahr Ashub Mazandarani. *Ma’alim al-‘Ulama’*. Najaf: Manshurat al-Matba’ah al-Haydariyyah, 1380 H/1961.
- . *Manaqib Al Abi Talib*. Beirut: Dar al-Adwa’, 1405 H; Qum: Mu’assasah Intisharat-e- ‘Allameh.
- Ibn Tawus, ‘Ali ibn Musa. *Al-Luhuf ‘ala Qatli at-Tufuf*, thum. Muhammad Tahir Dezfuli. Qum: Intisharati-ye Basirati, 1378 H; 1- wyd. Qum: Mu: assaseh-ye wa Intisharati –ye Ansari, 1378 H.
- Ibn Tabataba, Abu Isma’il ibn Nasir. *Muntaqilah at-Talibiyyin*, thum. Muhammad Rida ‘Ata’i, 1-wyd. Mashhad: Intisharat-e Astan-e Quds-e Radawi, 1372 H.
- Ibn ‘Abd al-Barr, Yusuf ibn ‘Umar. *Al-Isti’yab fi Ma’rifah al-Ashab* .
- Ibn ‘Abd Rabī al-Andalusi, Ahmad ibn Muhammad. *Al-‘Aqd al-Farid*. Beirut: Dar Ihya’ at-Turath al-‘Arabi, 1409 H.
- Ibn Asakir. *Tarikh ad-Damishq*, thum. "Al-Imam ‘Ali ibn Abi Talib" zbadane przez Muhammad Baquir Mahmudi. Beirut: Mu’assasah al-Mahmudi Li’t-Taba’ah wa’n-Nashr.
- Ibn ‘Anbah. *‘Umdah at-Talib fi Insab Al Abi Talib*. Qum: Intisharat ar-Rida.
- Ibn al-Qutaybah, Abu Muhammad ‘Abd Allah ibn Muslim. *Al-Ma’arif*, oprac. Tharwah’ Akkashah, 1 wyd.. Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1415 H.
- Ibn Kathir, Isma’il ibn ‘Umar. *As-Sirah an-Nabawiyyah*, oprac. Mustafa ‘Abd al-Wahid. Beirut: Dar Ihya’ at-Turath al-‘Arabi.
- Ibn Maytham al-Bahrani, Maytham ibn ‘Ali. *An-Najah fi’l-Qiyamah fi Tahaqiq al-Imamah*, 1.wyd. Qum: Majma’ al-Fikr al-Islami, 1417 H.
- Ibn Nadim. *Al-Fihrist*. Beirut: Dar al-Ma’rifah Li’t-Taba’ah wa’n-Nashr.
- Ibn Wadih, Ahmad ibn Abi Ya’qub. *Tarikh al-Ya’qubi*, 1. wyd. Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1414 H; Beirut: Mashurat Mu’assasah al-A’lami Li’l-Matbu’at, 1413 H.
- Ibn Hisham, Abu Muhammad ‘Abd al-Malik. *As-Sirah an-Nabawiyyah*. Beirut: Dar al-Ma’rifah.

- Abu'l-Faraj al-Isfahani, 'Ali ibn al-Husayn. *Al-Aghani*. Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi.
- *Maqatil at-Talibiyyin*. Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416 H/1374 H.
- Abu Hanifah ad-Daynuri, Ahmad ibn Dawud. *Akhbar at-Tuwal*. Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Rida.
- Abu Mikhnaf. *Maqatal al-Husayn* 'Alayhi's-Salam, oprac. Hasan Ghaffari, 2-wyd. Qum, 1364 H.
- Abu Na'im. *Tarikh Isfahan*. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah.
- Ihbat al-Wasiyyah*, 4-wyd. Najaf: Al-Matba'ah al-Haydariyyah, 1373 H.
- Ahmad ibn Hanbal. *Al-Musnad*. Beirut: Dar Sadir.
- Akhtab Khwarazmi. *Al-Manaqib*. Najaf: Manshurat al-Matba'ah al-Haydariyyah, 1385 H.
- *Maqatal al-Husayn*. Qum: Manshurat al-Mufid.
- Adam Mitch. *Tamaddun-e Islami dar Qarne-e Chaharum-e Hidzri* [Cywilizacja Islamu w czwartym wieku Hidzry], tłum. 'Ali Rida Dhakawati Qaragzeli. Teheran: Mu'assasah-ye Intisharat-e Amir Kabir, 1364 H.
- Ardebili al-Gharawi al-Ha'iri, Muhammad ibn 'Ali. *Jami' ar-Ruwah*. Qum: Manshurat Maktabah Ayatullah al-'Uzma al-Mar'ashi an-Najafi, 1403 H.
- Ash'ari, Sa'd ibn 'Abd Allah al-Qummi. *Al-Maqalat wa'l-Firaq*, 2-wyd. Teheran: Markaz-e Intisharat-e 'Ilmi wa Farhangi, 1360 H.
- Al-Buraqi an-Najafi. *Tarikh al-Kufah*. Beirut: Dar al-Adwa'.
- Al-Baghdadi, Abu Mansur 'Abd al-Qadir ibn Tahir ibn Muhammad. *Al-Firaq bayn al-Firaq*. Kair, 1367 H.
- Al-Hurr al-'Amili, Muhammad ibn al-Hasan. *Wasa'il ash-Shi'ah*, 6-wyd. Teheran: Maktabah al-Islamiyyah, 1403 H.
- Al-Husayni al-Wasti az-Zubaydi al-Hanafi, Abu Fayd as-Sayyid Murtada. *Taj al-'Arus*. Beirut: Dar al-Fikr Li't-Taba'ah wa'n-Nashr wa't-Tawzi.
- Ar-Razi, Abi Ghalib. *Risalah fi Al A'in*. Isfahan: Matba'ah Rabbani, 1399 H.
- Ash-Shak'ah, Dr. Mustafa. *Al-Adab fi Mawqib al-Hadarah al-Islamiyyah Kitab ash-Shu'ara*. Beirut: Dar al-Kitab al-Lubnaniyyah.
- Ash-Shirazi, Sayyid 'Ali Khan. *Ad-Darajat ar-Rafi'ah fi Tabaqat ash-Shi'ah*. Beirut: Mu'assasah al-Wafa', Qum: Manshurat Maktabah Basirati.
- Al-Farahidi, al-Khalil ibn Ahmad. *Tartib Kitab al-'Ayn*. Teheran: Intisharat Usweh.
- Al-Mubarrid, Abu'l-'Abbas Muhammad ibn Yazid. *Al-Kamil fi'l-Lughah wa'l-Adab*. Damaszek: Manshurat Dar al-Hikmah.
- Al-Munqari, Nasr ibn Mazahim. *Waq'ah Siffin*. Qum: Manshurat Maktabah Ayatullah al-'Uzma al-Mar'ashi an-Najafi, 1404 H.
- An-Numayri al-Basri, Abu Zayd 'Umar ibn Shabah. *Tarikh al-Madinah al-Munawwarah*, oprac. Fahim Muhammad Shaltut. Qum: Manshurat Dar al-Fikr, 1410 H.
- Amir 'Ali. *Tarikh-e Gharb wa Islam* [Historia Zachodu i Islamu], tłum. Fahr Da'i Gilani, 3-wyd. Teheran: Intisharat-e Ganjineh, 1366 H.
- Amin, Sayyid Muhsin. *A'yan ash-Shi'ah*. Beirut: Dar at-Ta'aruf Li'l-Matbu'at.
- Amini, 'Abd al-Husayn. *Al-Ghadir fi'l-Kitab wa's-Sunnah wa'l-Adab*. Teheran: Dar al-Kitab al-Islamiyyah, 1366 H.

Bukhari, Muhammad ibn Isma'il. *As-Sahih*. Biwilaq, 1314 H.

Burqa, Ahmad ibn Muhammad ibn Khalid. *Rijal al-Burqa*. Mu'assasah al-Qayyum.

Bastani. *Da'irah al-Ma'rif*. Dar al-Ma'rifah. Beirut.

Baladhuri, Ahmad ibn Yahya ibn Jabir. *Insab al-Ashraf*, oprac. Muhammad Baqir Mahmudi. Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1394 H.

پ

Pur Aqa'i, Sayyid Majid. *Tarikh-e 'Asr-e Ghaybat*. Qum: Markaz-e Jahani-ye 'Ulum-e Islami.

Pishva'i, Mahdi. *Shiva-ye Azadeh*, 2-wyd. Qum: Intisharat-e Tawhid, 1360 H.

----- *Tarikh-e Islam az Jahiliyyat ta Hajjah al-Wida'*. Arak: Islamic Azad Uniwersytet.

----- *Sireh-ye Pishvayan*, 8-wyd. Qum: Mu'assasah-ye Tahqiqati wa Ta'hqiqati wa Ta'limat-ye Imam Sadiq (a.s.), 1378 H.

----- *Shakhsiyyat-ha-ye Islami-ye Shi'eh*, 1-wyd. Qum: Intisharat-e Tawhid, 1359 H.

ت

Tustari, Muhammad Taqi. *Qamus ar-Ridzal*. Qum: Islamskie Centrum Wydawnicze związane z Organizacją Nauczycieli Islamskich Seminariów w Qumie, 1410 H.

ث

Thaqafi Kufi, Abu Ishaq Ibrahim ibn Muhammad. *Al-Gharat*, tłum. Muhammad Baqir Kamare'i, Farhang-e Islam.

ج

Jahiz, Abi 'Uthman 'Amru ibn Bahr. *Al-Bayan wa't-Tabyin*, 1-wyd. Kair: Matba'ah Lajnah at-Ta'lif wa't-Tarjamah wa'n-Nashr, 1367 H/1948.

Ja'fariyan, Rasul. *Tarikh-e Tashuyyu' dar Iran az Aghaz ta Qarn-e Hashtum-e Hijri*, 5-wyd. Qum: Shirkat-e Chap wa Nashr-e Sazman-e Tablighat-e Islami, 1377 H.

Ja'fari, Dr. Sayyid Husayn. *Tashayyu' dar Masir-e Tarikh*, tłum. Sayyid Muhammad Taqi Ayatullahi, 9-wyd. Teheran: Daftar-e Nashr-e Farhang-e Islami, 1378 H.

Ja'fari, Ya'qub. *Musalmanan dar Bastar-e Tarikh*. Teheran: Darfat-e Nashr-e Farhang-e Islami, 1371 H.

ح

Hasan Ibrahim, Hasan. *Tarikh al-Islam*. Kair: Maktabah an-Nahdah al-Misriyyah, 1967.

Hasani, 'Ali Akbar. *Tarikh-e Tahlili wa Siyasi-ye Islam*. Teheran: Darfat-e Nashr-e Farhang-e Islami, 1373 H.

Husayn Ya'qub, Ahmad. *An-Nizam as-Siyasi fi'l-Islam*, 2-wyd. Qum: Mu'assasah Ansariyan, 1412 H.

Haydar, Asad. *Al-Imam as-Sadiq wa'l-Madhahib al-Arba'ah*, 2-wyd. Beirut: Dar al-Kutub al-'Arabiyyah, 1390 H; 3-wyd, 1403 H.

خ

Khalid Hasan. *Mujtama' al-Madinah Qabl al-Hijra wa Ba'ducha*. Beirut: Dar an-Nhdah al-'Arabiyyah.

Khurasani, Muhammad Karim. *Tarikh wa 'Aqa'id-e Ferqeh-ye Aqakhaniyyeh*, oprac. Husayn Husayni. Qum: Nashr al-Huda, 1377 H.

Khatib Baghdadi. *Tarikh Baghdad*, 1-wyd. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah, 1417 H.

Khu'i, Sayyid Abu'l-Qasim. *Mu'jam Rijal al-Hadis*. Beirut: Dar al-Kutub al-Turath al-'Arabi.

ذ

Dhahabi, Shams ad-Din Muhammad ibn Ahmad. *Tarikh al-Islam*. Dar al-Kutub al-Islamiyyah, Dar al-Kutub al-Misri i Dar al-Kutub al-Kutub al-Lubnani, 1405 H.

----- *Mizan al-I'tidal*. Beirut: Dar al-Fikr Li't-Turath al-'Arabi.

----- *Tadhkirah al-Huffaz*. Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi.

ر

Rawandi, Qutb ad-Din. *Al-Khara'ij wa'l-Jara'ih*. 1-wyd. Qum: Mu'assasah al-Imam al-Mahdi, 1409 H.

Rabbani Gulpaygani, 'Ali. *Firq wa Madhahib-e Kalami*, 1-wyd. Qum: Markaz-e Jahani-ye 'Ulum-e Islami, 1377 H.

Radawi Ardekani, Sayyid Abu Fadil. *Mahiyat-e Qiyam-e Mukhtar*. Qum: Intisharat-e Daftar-e Tablighat-e Islami-yeh-ye Qum.

Rijal ibn Dawud. Qum: Manshurat ar-Radi.

ز

Zubayr ibn Bakkar. *Al-Akhbar al-Muwaaffaqiyyat*, oprac. Dr Sami Makki al-'Ani. Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1416 H.

Zurari, Abu Ghalib. *Risalah fi Al A'yan*. Isfahan: Matba'ah Rabbani.

Zaydan, Jurji. *Tarikh-e Tamaddun-e Islam wa Gharb* [Historia Islamskiej i Zachodniej Cywilizacji], tłum. Ali Jawahir al-Kalam. Teheran: Mu'assasah Intisharat-e Amir Kabir, 1372.

Zayn 'Amili, Muhammad Husayn. *Ash-Shi'ah fi't-Tarikh*, oprac. Muhammad-Rida 'Ata'i, 2-wyd. Mashhad: Bunyad-e Pazhuhesh-ha-ye Islami-ye Astan-e Quds-e Radawi, 1375 H.

ص

Subhani, Ja'ar. *Kulliyat fi 'Ilm ar-Rijal*, 2-wyd. Qum: Markaz-e Mudiriyyat-e Hawzeh-ye 'Ilmiyyeh-ye Qum, 1410 H.

Salim ibn Qays al-'Amiri. Beirut: Manshur Dar al-Funun Li't-Taba'ah wa'n-Nashr wa't-Tawzi', 1400 H.
Samhudi, Nur ad-Din. *Wafa' al-Wafa' bi Akhbar Dar al-Mustafa*, oprac. Muhammad Muhyi'd-Din 'Abd al-Majid.

Sayyid ar-Radi. *Nahj al-Balaghah*, tłum. Fayd al-Islam.

Suyuti, Jalal ad-Din 'Abd ar-Rahman. *Tarikh al-Khulafa'*. Qum: Intisharat ash-Sharif ar-Radi, 1411 H.

----- *Ad-Durr al-Manthur fi't-Tafsir bi'l-Ma'thur*. Qum: Manshurat Maktabah Ayatullah al-'Uzma al-Mar'ashi an-Najafi, 1404 H.

ش

Shahristani. *Kitab al-Milal wa'n-Nihal*. Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1364 H.

Shahidi, Sayyid Ja'far. *Tarikh-e Tahlili-ye Islam ta Payan-e Umawi* [Analityczna historia Islamu aż do końca rządów Umayyadów], 6-wyd.. Teheran: Markaz-e Nashr-e Daneshgahi, 1365 H.

Shahid al-Awwal, Muhammad ibn Makki. *Dhikra*. Litografia.

Shahid ath-Thani, Shaykh Zayn ad-Din. *Ar-Ri'ayah fi 'Ilm ad-Dirayah*, 1-wyd. Qum: Manshurat Maktabah Ayatullah al-'Uzma al-Mar'ashi an-Najafi, 1408 H.

----- *Dhikra ash-Shi'ah fi Ahkam ash-Shari'ah*. Litografia.

ص

Sadr, Sayyid Hasan. *Ta'sis ash-Shi'ah Li 'Ulum al-Islam*. Teheran: Manshurat al-A'lami.

----- . *Shi'ah wa Funun al-Islam*. Liban, 1331 H.

Sadúq. *'Uyun Akhbar ar-Rida*, 1-wyd. Beirut: Ma'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1404 H; Qum: Dar al- 'Ilm, 1377 H.

----- . *Al-Amali*. n.p.: Intisharat-e Kitabfurushi-ye Islamiyyeh, Qum: Al-Matba'ah, 1373 H.

----- . *Al-Khisal*. Qum: Mashurat Jami'ah al-Mudarrisin fi al-Hawzah al- 'Ilmiyyah, 1403 H.

ض

Dayf, Dr Shawqi. *Ash-Shi'r wa Tawaba'ah ash-Sha'biyyah 'ala Murr al-Ma'sur*. Kair: Dar al-Ma'arif.

----- . *Tarikh al-Adab al- 'Arabi al- 'Abbas al-Awwal*. Egipt: Dar al-Ma'arif.

----- . *Tarikh al-Adab al- 'Arabi al- 'Asr al- 'Abbas ath-Thani*. Egipt: Dar al-Ma'arif.

ط

Tabataba'i, Sayyid Muhammad Husayn. *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. Qum: Wydawnictwo Islamskich Publikacji związanych z Organizacją Nauczycieli Islamskiego Seminarium w Qumie.

Tabarsi, Abi 'Ali al-Fadl ibn al-Hasan. *I'lam al-Wara bi A'lam al-Huda*. Qum: Mu'assasah Al al-Bayt Li Ihya'at-Turath, 1417.

----- . *Majma' al-Bayn*, 2-wyd. Beirut: Dar al-Ma'rifah Li't-Tiba'ah wa'n-Nashr, 1408 H.

Tabarsi, Abi Mansur Ahmad ibn 'Ali ibn Abi Talib. *Al-Ihtijaj*. Teheran: Intisharat-e Usweh.

Tabari, Abu Ja'far Muhammad ibn Jarir ibn Rustam. *Dala'il al-Imamah*. Najaf: Manshurat al-Matbu'at al-Haydariyyah, 1383 H.

----- . *Tarikh al-Umam wa'l-Muluk*. Beirut: Dar al-Qamus al-Hadis.

----- . *Tarikh at-Tabari*, 2-wyd. Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah, 1408 H.

Tusi, Abi Ja'far Muhammad ibn al-Hassan ibn 'Ali. *Al-Fihrst*. Uniwersytet w Mashhadzie, 1315 H.

----- . *Ikhtiyar Ma'rifah ar-Rijal (Rijal-Kashi)*. Oprac. Sayyid Mahdi Raja'i. Qum: Mu'assasah Al al-Bayt Li Ihya'at-Turath, 1404 H.

----- . *Tahdhib al-Ahkam*. n.p.: Maktabah as-Saduq, 1376 H/1418H.

ع

'Abd Allah 'Abd al-'Aziz ibn Idris. *Mujtama' al-Madinah fi 'Ahd ar-Rasul*. Riyadh: 'Amarah Shu'un al-Makatib Jami'ah al-Malik Sa'ud.

'Abduh, Muhammad. *Sharh Nahj al-Balaghah*. Kair: Dar Ihya' al-Kutub al-'Arabiyyah.

'Askari, Murtada. *Ma'lim al-Madrasatayn*, 2-wyd. Teheran: Mu'assasah al-Ba'thah Qism ad-Dirasat al-Islamiyyah, 1409 H.

ف

Firuz-Abadi. *Qamus al-Lughah*. Litografia.

ق

Qa'idan, Asghar. *Tahlili bar Mawadi'-ye Siyasi-ye 'Ali ibn Abi Talib pas za Rihlat-e Payambar ta Qatl-e 'Uthman ibn 'Affan*, 2-wyd. Teheran: Mu'assasah Intisharat-e Amir Kabir, 1376 H.

ك

Kashif al-Ghita', Shaykh Ja'far. *Difa' az Haqqaniyyat-e Shi'eh* [W obronie prawdy szyickiej], tłum. Ghulam-Hasan Muharrami, 1-wyd. np.: Mu'minin, 1378 H.

Kandahlawi, Shaykh Muhammad Yusuf. *Hayah as-Sahabah*, oprac. Shaykh Ibrahim Muhammad Ramadan, 2-wyd. Beirut: Dar al-Ma'rifah.

Kird-'Ali, Muhammad. *Khatat ash-Sham*, 3-wyd. Damaszek: Maktabah an-Nuri, 1403 H/1983 H.

Kalbi. *Jumhura an-Nasab*. Beirut: 'Alam al-Kutub.

Kulayni, Abi Ja'far Muhammad ibn Ya'qub ibn Ishaq. *Al-Kafi*. Teheran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, 1363 H.

Kiya'i-Gilani, Sayyid Ahmad ibn Muhammad ibn 'Abd ar-Rahman. *Siraj al-Ansab*. Qum: Manshurat Maktabah Ayatullah al-'Uzma al-Mar'ashi an-Najafi, 1409 H.

ک

Gustaw Libon. *Tarikh-e Tamaddun-e Islam wa Gharb* [Historia Cywilizacji Islamu i Zachodu], tłum. Sayyid Hashim Husayni. Teheran: Kitabfurushi-ye Islamiyyeh.

ق

Al-Qanduzi al-Hanafi, Shaykh Suayman. *Yanabi' al-Mawaddah*, 1-wyd. Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li'l-Matbu'at, 1418 H.

ج

Luwis Ma'luf. *Al-Munjid*, 1-wyd. np.: Intisharat-e Isma'iliyan.

م

Mamqani, 'Abd Allah. *Tanqih al-Maqal*. Teheran: Intisharat-e Jahan.

Majlisi, Muhammad Baqir. *Bihar al-Anwar*, 2-wyd. Teheran: Al-Maktabah al-Islamiyyah, 1394 H.

Muharrami, Ghulam-Hasan. *Pazhuhishi-ye Piramun-e Ansar*. Qum: Wydawnictwo Islamskie związane z Organizacją Nauczycieli Islamskiego Seminarium w Qumie, 1378 H.

Muhaqqiq, Abu'l-Qasim Ja'far ibn al-Hasan ibn Yahya ibn Sa'id. *Al-Mu'tabar*. Litografia.

Muhammad ibn Isma'il. *Muntaha'l-Maqal*. Qum: Mu'assasah Al-Bayt Li Ihya' at-Turath. Mukhtar al-Laythi, Dr Samirah. *Jihad ash-Shi'ah*. Beirut: Dar al-Jayl, 1396 H.

Murtada al-Amili, Sayyid Ja'far. *As-Sahih min Sira han-Nabi al-A'zam*. Qum: Islamskie Centrum Wydawnicze związane ze Stowarzyszeniem Nauczycieli Seminarium Islamskiego w Qumie, 1420 H.

----- *Al-Ghadir wa'l-Mu'aridun*, 3-wyd. Beirut: Dar as-Sirah, 1418 H.

----- *Zindigani-ye Siyasi-ye Imam Jawad* (a.s.), tłum. Sayyid Muhammad Husayni, 8-wyd. Qum: Islamskie Centrum Wydawnicze związane ze Stowarzyszeniem Nauczycieli Islamskiego Seminarium w Qumie, 1375 H.

Mas'udi, 'Ali ibn Husayn ibn 'Ali. *At-Tanbiyyah wa'l-Ashraf*. Kair: Dar as-Sawi Li't-Tab' wa'n-Nashr wa't-Ta'lif.

----- *Murawwij adh-Dhabab*, 1-wyd. Beirut: Manshurat Mu'assasah al-A'lami Li't-Tab' wa't-Ta'lif, 1411 H.

Muzaffar, Muhammad Husayn. *Tarikh ash-Shi'ah*. Qum: Manshurat Maktabah Basirati.

Mughniyyah, Muhammad Jawad. *Shi'eh wa Zamamdarane Khudsar*, tłum. Mustafa Zamani. np.: Intisharat-e Shahid-e Gonnam.

----- *Ash-Shi'ah fi'l-Mizan*. Qum: Manshurat ash-Sharif ar-Radi, 1413 H.

Mufid, Muhammad ibn Muhammad ibn an-Nu'man. *Al-Irshad*, tłum. Muhammad Baqir Sa'idi Khusasani, 2-wyd. Teheran: Kitabfurushi-ye Islamiyyeh, 1376 H.

----- *Al-Jamal*, 2-wyd. Qum: Maktab al-A'lam al-Islami (Centrum Wydawnicze), 1416 H.

Muqaddasi, Abu 'Abd Allah Muhammad ibn Ahmad. *Ahsan at-Taqasim fi Ma'rifah al-Aqalim*, tłum. Dr 'Ali Naqi Manzawi. np.: Shirkat-e Mu'allifan wa Mutarjiman-e Iran, 1361 H.

Maqrizi, Taqi ad-Din Abi al-'Abbas Ahmad ibn 'Ali. *Al-Mawa'iz wa'l-I'tibar bi Dikr al-Khutut wa'l-Athar*, 1-wyd. Beirut: Dar al-Kutub al-Islamiyyah, 1418 H.

ن

Najashi, Abu'l-'Abbas Ahmad ibn 'Ali ibn al-'Abbas. *Fihrist Asma' Musanfa ash-Shi'ah (Rijal Najashi)*. Qum; Islamskie Centrum Wydawnicze związane ze Stowarzyszeniem Nauczycieli Islamskiego Seminarium w Qumie , 1407 H.

Nawbakhti, Abi Muhammad al-Hasan ibn Musa. *Firq ash-Shi'ah*. Najaf: Al-Matba'ah al-Haydariyyah, 1355 H/1936.

Nuri, Husayn. *Kitab al-Khams*. Qum: Mu'assasah Al-Imam al-Mahdi (a.s.). 1428 H.

•

Haythami, Hafiz. Nur ad-Din 'Ali ibn Abibakr. *Majma' az-Zawa'id*. Beirut: Dar al-Fikr Li't-Tiba'ah wa'n-Nashr wa't-Tawzi', 1414 H.

ی

Yaqut Hamawi, Shahab ad-Din Abi 'Abd Allah. *Mu'jam al-Buldan*, 1-wyd. Beirut: Dar Ihya' at-Turath al-'Arabi, 1417 H.

Yusufi Gharawi, Muhammad Hadi. *Mawsu'ah at-Tarikh Islami*, 1-wyd. Qum: Majma'al-Fikr al-Islami, 1417 H.